

VELKAJÄRJESTELYVELAT –

selvitysjärjestelmä ja sen ongelmat

Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Insolvenssioikeus
Sari Hokkanen
Kevät 2016

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Velkajärjestelyvelat – selvitysjärjestelmä ja sen ongelmat

Tekijä: Sari Hokkanen

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Oikeustiede, insolvenssioikeus

Työn laji: Tutkielma

Sivumäärä: X+76

Vuosi: 2016

Tiivistelmä:

Insolvenssioikeuden alaan kuuluvassa pääosin oikeusdogmaattisessa tutkielmassa perehdytään yksityishenkilön velkajärjestelyyn ja erityisesti velkajärjestelyvelkojen selvitysjärjestelmään ja sen ongelmiin. Tutkielmassa luodaan kuva velkajärjestelyn piiriin kuuluvista veloista ja niiden erityispiirteistä sekä niiden selvittämisestä velkajärjestelyhakemusta varten. Selvitysjärjestelmän ongelmia ja puutteita tutkittiin laadullisen tutkimuksen avulla, jossa talous- ja velkaneuvoja ympäri Suomea haastateltiin.

Tutkielman aiheesta johtuen siinä sivutaan jonkin verran oikeuspoliittista tutkimusta, jonka kautta pyritään myös tarkastelemaan velkajärjestelyvelkojen selvitysjärjestelmän ongelmia ja puutteita. Lisäksi tutkielmassa käydään läpi lainsäädäntöhankkeita, joiden avulla selvitysjärjestelmää on aiemmin pyritty parantamaan.

Yksityishenkilön velkajärjestelyn avulla pyritään selvittämään kaikki velallisen velkajärjestelyn piiriin kuuluvat velat. Velkajärjestelyyn kuuluu kaikki velallisen velat, jotka ovat syntyneet ennen velkajärjestelyn aloittamista. Näin ollen aloittamispäätöksen jälkeen syntyneet velat jäävät velkajärjestelyn ulkopuolelle ja velallisen tulee vastata niistä niiden ehtojen mukaisesti.

Nykyisessä selvitysjärjestelmässä yksityishenkilön velkajärjestelyssä vahvistettavan maksuohjelman ulkopuolelle jää osa velallisen veloista. Nämä niin sanotut tuntemattomat velat ovat velallisen näkökulmasta ongelmallisia. Jos tuntemattomille veloille vahvistetaan myöhemmin osuus maksuohjelmaan, vaikeutuu velallisen maksuohjelmasta selviytyminen olennaisesti. Lisäksi velkajärjestelyn päätavoite eli rehabilitaatio, ei toteudu tehokkaasti.

Asiasanat: Yksityishenkilön velkajärjestely, velkajärjestelyvelat, maksukyvyttömyys, yksityishenkilö, selvitysjärjestelmä

Muita tietoja:

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön X

Suostun tutkielman luovuttamisen kirjastossa käytettäväksi X

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi_ (vain Lappia koskevat)

SISÄLLYS

LÄHTEET	V
Oikeuskirjallisuus	V
Virallislähteet	VII
Internet- ja muut lähteet	IX
Empiirinen tutkimusaineisto	IX
LYHENTEET	X
1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuskysymyksen asettaminen ja rajaaminen	1
1.2 Tutkimusmenetelmät, lähteet ja empiirinen aineisto	2
1.3 Velkajärjestelylain 2015 vuoden muutokset	3
2. VELKAJÄRJESTELY YLEISTÄYTÄNTÖÖNPANONA	5
2.1 Velkaantumisen historia	5
2.2 Velkajärjestely käsitteenä	8
2.3 Velkajärjestelyn vaiheet ja pääpiirteet	12
2.4 Velkojan asema menettelyssä	14
2.4.1 Velkojakollektiivi	14
2.4.2 Velkojen yhdenvertaisuus	16
2.4.3 Kollektiivisuudesta poikkeavat järjestelmät	17
3. VELKAJÄRJESTELYYN KUULUVAT VELAT	18
3.1 Yleisesti velasta ja velallisen omaisuudesta	18
3.2 Määritelmä	19
3.3. Velkajärjestelyvelkojen systematiikka	23
3.4 Velkajärjestelyn vaikutus velallisen sopimussuhteisiin	24
3.5 Verovelat	26
3.6 Perimis- ja täytäntöönpanokulut	27
3.7 Vakuusvelat	28
3.8 Tavalliset velat	30
3.9 Tuntemattomat velat	33
3.10 Tavoittamattomien velkojen asema	34
3.11 Velan vanhentuminen	34
3.11.1 Vanhentumislain soveltamisala	35
3.11.2 Suhde velkajärjestelyyn	37

3.11.3 Täytäntöönpanokelpoisuuden määräaikaisuus.....	39
3.11.4 Lopullinen vanhentuminen ja yli 15 vuoden maksuohjelmat	41
3.12 Velkajärjestelyn ulkopuolelle jäävät velat	43
4. VELKOJEN SELVITYJÄRJESTELMÄ VELKAJÄRJESTELYSÄ.....	44
4.1. Velkaneuvojan ja selvittäjän rooli	44
4.2 Velkaselvitys	47
4.3 Puuttuva kuulutusmenettely.....	49
4.4 Velkaselvittely.....	51
4.5 Velkaneuvojien käytännön toimintamallit	54
4.5.1 Työvälineet	55
4.5.2 Velkaneuvojien käytännön havainnot.....	59
5. NYKYJÄRJESTELMÄN ONGELMAT JA KEHITTÄMINEN	72

LÄHTEET

Oikeuskirjallisuus

Hovila, Maarit: Alaikäisen velallisen perusoikeussuojan turvaaminen. *Oikeus* 2015 (44); 3: 281-299.

Kokko, Pekka – Salminen, Jari: Velkojana konkurssissa. Porvoo 2013.

Koskelo, Pauliine – Lehtimäki, Liisa: Yksityishenkilön velkajärjestely. Toinen, uudistettu painos. Helsinki 1997.

Koulu, Risto – Lindfors, Heidi: Maksukyvyttömyyden oikeudelliset ulottuvuudet. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki 2010.

Koulu, Risto – Lindfors, Heidi: Maksukyvyttömyys; yritys velkojana ja velallisena. *Edita Prima* 2010.

Koulu, Risto – Lindfors, Heidi: Velkavastuun toteuttaminen luottoyhteiskunnassa. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki 2013.

Koulu, Risto – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna: Insolvenssioikeus. Talentumin jatkuvasti päivitettävä verkkajulkaisu. Päivitetty viimeksi vuonna 2015.

Koulu, Risto – Niemi-Kiesiläinen, Johanna: Uudet insolvenssimenettelyt. Toinen painos. Saarijärvi 1997.

Koulu, Risto – Niemi-Kiesiläinen, Johanna: Velkajärjestelyn ja saneerauksen pääpiirteet. Jyväskylä 1999.

Kukkonen, Reima: Velallisen rikokset ja rikoskonkurrenssi osa I - Velallisen epärehellisyyden ja velallisen petoksen soveltamisalojen erottelusta. DL N:o 6/2014, s. 831-852.

Lindström, Jyrki: Luotonvalvonta ja saatavien perintä. 4., uudistettu painos. Viro 2014.

Linna, Tuula: Saatavan lopullinen vanhentuminen, takaus ja velkajärjestely. *Lakimies* 5/2007, s. 663-678.

Linna, Tuula: Ulosottokaaren pääkohdat. Helsinki 2008.

Linna, Tuula: Velkajärjestelyn kesto ja rehabilitaatio. *Lakimies* 4/2011, s. 666-689.

Linna, Tuula: Prosessioikeuden oppikirja. Liettua 2012.

Linna, Tuula: Nuori velkajärjestelyssä – Fresh start vai syrjäytyminen? Muotoiltu: englantia (Yhdysvallat) *Oikeus* 1/2015 (44) s. 26 – 43. **A.**

Linna, Tuula: Consumer Insolvency: The Linkage Between the Fresh Start, Collective Proceedings, and the access to Debt Adjustment. *Journal of Consumer Policy*, vol 38, No 3. 2015. **B.**

Majamaa, Karoliina (toim.): Nuoret, velka ja yhteiskunta – Koukusta loukkuun. Seminaarijulkaisu 2015. Suomen Akatemian rahoittama projekti ”Nuoret ja velka”.

Muttilainen, Vesa: Velkajärjestelyt neuvotteluratkaisuina. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 136. Helsinki 1996.

Muttilainen, Vesa: Velkajärjestely ja velkojat. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 149. Helsinki 1997.

Muttilainen, Vesa: Luottoyhteiskunta; Kotitalouksien velkaongelmat ja niiden hallinnan muodonmuutos luottojen säännöstelystä velkojen järjestelyyn 1980- ja 1990-luvun Suomessa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 189. Helsinki 2002.

Muttilainen, Vesa: Velkajärjestely - Jyrkin muutos velallisen suojassa. Edilex. Artikkel, s. 235-248. Julkaistu 27.1.2012.

Niemi, Marja-Leena: Luotto-oikeus; luottotyyppit, perintäprosessit ja takaisinsaanti. Viro 2014.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna: Luonnollisen henkilön velkavastuu insolvenssioikeudessa. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja N:o 202. Helsinki 1995.

Palomäki, Petteri: Velkajärjestelyasian dispositiivisuudesta. Asiantuntija-artikkeli. Lakimies 8/1996, s. 1204-1216.

Saarnilehto, Ari (toim.): Vanhentumislaki: pääpiirteet, laki, HE ja oikeuskäytäntö. Vantaa 2004.

Saarnilehto, Ari: Todistustaakka velan vanhentumisen katkaisemisesta. Oikeustapauskommentti. Oikeustieto 4/2014, s.18-19.

Stauffer, Sirkka: Yksityishenkilön velkaopas. Helsinki 1993.

Suojanen, Kalevi – Korte, Atte – Savolainen, Hanna – Vanhanen, Pekka: Lakiopas, juridiikan perusteet. Helsinki 2015

Tepora, Jarno – Kaisto, Janne – Hakkola, Esa: Esinevakuudet. Jyväskylä 2009.

Töyrylä, Hannu (toim.): Ulosottokaari: Laki ja yksityiskohtaiset perustelut. Vantaa 2007.

Uitto, Mikko: Velkajärjestely. Kiinteistöalan kustannus Oy 2010. Kolofon Baltic 2010.

Virallislähteet***Lain esityöt:***

HE 183/1992 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä.

HE 180/1996 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta.

HE 216/2001 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulosottolain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 178/2007 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain ja velan vanhentumisesta annetun lain muuttamisesta.

HE 83/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja (11/2011): Velkajärjestelylain uudistaminen.

Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja (59/2013): Velkajärjestelylain tarkistaminen.

Lait:

Kauppalaki (355/1987)

Kotikuntalaki (201/1994)

Lahjanlupauslaki (625/1947)

Laki saatavien perinnästä (513/1999)

Laki talous- ja velkaneuvonnasta (713/2000)

Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (228/1929)

Laki velan vanhentumisesta (728/2003)

Laki velkojien maksusaantijärjestyksestä (1578/1992)

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä (57/1993)

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta (117/2008)

Laki yleisestä oikeusavusta (104/1998)

Laki yrityksen saneerauksesta (47/1993)

Oikeudenkäymiskaari (4/1734)

Rikoslaki (39/1889)

Ulosottokaari (705/2007)

Veronkantolaki (609/2005)

Verotililaki (604/2009)

Asetukset:

Asetus yksityishenkilön velkajärjestelystä (58/1993)

Asetus yrityksen saneerauksesta (55/1993)

Valtionneuvoston asetus tietoturvallisuudesta valtionhallinnossa (681/2010)

Sopimukset:

Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59/1991)

Oikeuskäytäntö:

KKO 191:1995

KKO 201:1995

KKO 206:1997

KKO 12:1998

KKO 116:1998

KKO 79:2000

KKO 121:2005

Internet- ja muut lähteet

Asiantuntijakirjoitus, Helsingin Sanomat. Suomen Asiakastiedon toimitusjohtaja Jukka Ruuska ja Santander Consumer toimitusjohtaja Pekka Pättiniemi: Positiivinen luottorekisteri auttaisi ehkäisemään suomalaisten velkaongelmia. Vieraskynä-palsta 5.1.2015. Katsottu 4.12.2015 osoitteesta: <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1420344259766>.

Kilpailu- ja kuluttajaviraston internetsivut. Velkajärjestelyä koskevat kohdat. Katsottu 13.12.2015.

Lagrådsremiss: Skuldsanering – Förbättrade möjligheter för överskuldsatta att starta om på nytt. Regeringen överlämnade denna remiss till Lagrådet 10.12.2015 i Stockholm. Katsottu 16.1.2015 osoitteesta: <http://www.regeringen.se/contentassets/0a22189eb6d04221b5c1e2dd2b2af0e6/skuldsanering---forbatttrade-mojligheter-for-overskuldsatta-att-starta-om-pa-nytt.pdf>.

Pollari, Kirsti: Velkaantumisen vuoksi loukussa. Lastensuojelun keskusliiton internetsivut. Artikkelijulkaistu 13.10.2015.

Tilastokeskus: ”Luottokanta pysyi 96 miljardissa eurossa syyskuun 2015 lopussa”. 8.12.2015 internetsivuilla julkaistu katsaus. Katsottu 15.12.2015.

Valkama, Elisa: Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaat 2010 – velkajärjestely tuomioistuimessa vai muu apu? Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Verkkokatsauksia 18/2011. **A.**

Valkama, Elisa: Velaton uusi alku? – Velallisten selviytyminen velkajärjestelystä ja tilanne sen jälkeen. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Verkkokatsauksia 22/2011. **B.**

Velkajärjestelyhakemuksen täyttöohjeet. Katsottu 15.12.2015 osoitteesta: www.oikeus.fi.

Verohallinnon syventävät vero-ohjeet: Velkajärjestelyn vaikutus verotuksessa (Dnro A112/200/2015). Annettu 2015.

Empiirinen tutkimusaineisto

Velkaneuvoja A:ltä saatu materiaali:

Kilpailu- ja kuluttajavirasto: Talous- ja velkaneuvonnan ekstranet. Materiaali kohdasta ”työvälineet”; velkaselvittely ja velan ilmeneminen. Saatu 30.11.2015.

Pankkitarkastusvirasto: Yksityishenkilön velkajärjestelyä koskevat suositukset. Dnro 20/269/93. Helsinki 13.7.1993.

Haastattelut: Velkaneuvojat B-L. Joulukuu 2015.

LYHENTEET

DL	Defensor Legis
Emt.	Edellä mainittu teos
HE	Hallituksen esitys
KauppaL	Kauppalaki (355/1987)
KKO	Korkein oikeus
Ks.	Katso lisää
Mm.	Muun muassa
OK	Oikeudenkäymiskaari (4/1734)
OikeustoimiL	Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (228/1929)
PerL	Laki saatavien perinnästä (513/1999)
RL	Rikoslaki (39/1889)
S.	Sivu
Toim.	Toimittanut
Ts.	Toisin sanoen
TVL	Laki talous- ja velkaneuvonnasta (713/2000)
VanhL	Laki velan vanhentumisesta (728/2003)
VJA	Asetus yksityishenkilön velkajärjestelystä (58/1993)
VJL	Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä (57/1993)
VJML	Laki velkojen maksunsaantijärjestyksestä (1578/1992)
Vp	Valtiopäivät
YOL	Laki yleisestä oikeusavusta (104/1998)
YSA	Asetus yrityksen saneerauksesta (55/1993)
YSL	Laki yrityksen saneerauksesta (47/1993)

1. JOHDANTO

1.1 Tutkimuskysymyksen asettaminen ja rajaaminen

Velkaantumista hillitsevä sääntely voidaan jakaa kolmeen ryhmään sen perusteella, mihin lainsäädäntö kohdistuu: luotonanto, luotonotto ja perinnän sääntely.¹ Nämä kolme osa-aluetta liittyvät tiiviisti velallisen asemaan. Tässä tutkielmassa käsitellään pääosin luotonottoa velallisen näkökulmasta siinä tilanteessa, että hän ei kykene enää selviytymään veloistaan, sen vaikutuksia velallisen talouteen sekä millä keinoilla hänen taloudellinen tilanteensa voidaan jälleen eheyttää ja hänen toimintakykynsä palauttaa. Lisäksi velkajärjestelyä esitellään yleisesti insolvenssimenettelynä ja yleistäytöntöönpanona. Käsittelyn ulkopuolelle on rajattu velkajärjestelyn myöntämisen esteet ja edellytykset.

Tutkielman tarkoituksena on luoda yleiskuva velkajärjestelyn piiriin kuuluvista velkalajeista sekä nykyisestä velkojen selvitysjärjestelmästä ja sen ongelmista. Velkajärjestelyvelat identifioidaan, määritellään ja tuodaan esiin niiden velkajärjestelyyn liittyviä erityispiirteitä (luku 2). Selvitysjärjestelmän osalta esitellään järjestelmän pääpiirteet ja kulku sekä sivutaan jonkin verran järjestelmän suhdetta kahteen muuhun insolvenssimenettelyyn, toisin sanoen konkurssiin ja yrityssaneeraukseen. Selvitysjärjestelmän käytännön toimintamalleja syvennetään empiirisellä tutkimusmenetelmällä saaduilla haastatteluaineistoilla velkaneuvojille tehtyjen haastattelujen perusteella (jakso 4.5). Lopuksi arvioidaan nykyisen velkojen selvitysjärjestelmän ongelmia ja tehokkuutta sekä pohditaan, miten järjestelmää olisi syytä kehittää tulevaisuudessa (luku 5).

Jotta lukijan on helpompaa ymmärtää käsiteltävää aihetta, selostetaan myös tarpeellisissa määrin velkajärjestelyä käsitteenä ja menetelmänä. Velkajärjestelyn piiriin kuuluvien ja toisaalta sen ulkopuolelle jäävien velkojen kuvaamisen osalta keskitytään ainoastaan velkojen yleisimpiin lajeihin. Siltä osin, kuin tutkimuksen aiheen kannalta on tarpeen, velkajärjestelyä verrataan muihin insolvenssimenettelyihin.

Ottaen huomioon nyky-yhteiskunnan lukeutuessa luottoyhteiskunnaksi ja ylivelkaantumisen ollessa suuri ongelma, tutkimuksen aihe on erittäin ajankohtainen. Pikaluotot ja luotonoton

¹ Marja-Leena Niemi käyttää tätä jaottelua teoksessaan (Luotto-oikeus; luottotyytit, perintäprosessit ja takaisinsaanti) sivulla 3.

helppous luovat myös omat paineensa yksityisvelallisen taloudelle.² Vuoden 2015 alussa voimaan tulleet velkajärjestelylain muutokset tavoittelevat helpotusta velallisille ja niillä on pyritty parantamaan aiemman sääntelyn aiheuttamia ongelmia velalliselle ja hänen taloudelleen.

1.2 Tutkimusmetodit, lähteet ja empiirinen aineisto

Tutkielmassa käytetty tutkimusmetodi on pääosin oikeusdogmaattinen eli lainopillinen: tarkoituksena on systematisoida ja tulkita voimassa olevaa oikeutta. Myös oikeushistoriallista ja oikeusvertailevaa lähestymistapaa hyödynnetään jonkin verran tutkimusaiheen historiallisen kehityksen kuvaamiseksi ja kansainvälisen vertailun toteuttamiseksi. Lisäksi tutkielman lopussa esitellään ja analysoidaan empiiristä aineistoa, joka on kerätty varta vasten tätä tutkielmaa varten velkaneuvojille tehtyjen haastattelujen ja kyselyjen avulla.

Tutkielmassa on käytetty lähteenä pääosin kotimaista lainsäädäntöä, virallislähteitä ja oikeuskirjallisuutta. Lähteenä on käytetty myös ruotsinkielistä oikeuskirjallisuutta, lainsäädäntöä ja virallisaineistoa oikeusvertailun tekemiseksi sekä OTT, VT Tuula Linnan (prosessioikeuden professori, Lapin yliopisto) englanniksi kirjoittamaa aineistoa. Oikeuskirjallisuuden osalta on käytetty sekä vanhempaa aineistoa 1990-luvulta että uudempaa kirjallisuutta vuodelta 2015. Luonnollisesti vuonna 2015 voimaan tulleet lainmuutokset on huomioitu vanhempaa oikeuskirjallisuutta hyödyntäessä.

Empiirisessä aineistossa on edustettuna velkaneuvoja koko Suomen alueelta Enontekiöltä Ahvenanmaalle. Aineisto on kerätty velkaneuvojilta haastattelujen avulla. Velkaneuvojat on esitetty aakkosin heidän yksityisyytensä suojaamiseksi. Haastatteluun vastasi yhteensä 12 velkaneuvojaa, joista jokainen antoi hyvän panoksen tutkimukseen. Velkaneuvojilta saadut vastaukset antoivat paljon hyviä näkökulmia velkajärjestelyn käytännön toteuttamiseen ja menettelyn kulkuun. Haastattelu toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jossa velkaneuvojille toimitettiin kuusi avointa kysymystä sisältävä haastattelulomake. Pääsääntöisesti paria poikkeusta lukuun ottamatta velkaneuvojat vastasivat kaikkiin haastattelukysymyksiin.

² Tosiasiassa pikaluotot ovat alkaneet vähentymään vuoden 2007 finanssikriisin jälkeen luotonannon rajoittamisen myötä. Tällä hetkellä nousussa ovat niin sanotut vertaisluotot. Ks. Koulumäki ym. 2015: kohta I Johdatus insolvenssioikeuteen: 1. Insolvenssioikeus, insolvenssilainsäädäntö ja insolvenssipolitiikka: Taloudellinen taantuma ja suomalainen insolvenssipolitiikka, Talouden taantuma.

1.3 Velkajärjestelylain 2015 vuoden muutokset

Vuoden 2015 alusta voimaan tulleet velkajärjestelylain osittaisuudistus toi helpotuksia velallisille. Uudistuksissa on kaksi pääpainoa: nuorten velallisten aseman parantaminen ja velkajärjestelylain soveltuminen pienimuotoista yritystoimintaa harjoittavan elinkeinonharjoittajan yritystoiminnan velkoihin.³ Tutkimusaiheen kannalta oleellisin muutos on pienyrittäjiä koskeva muutos. Pienyrittäjien osalta tämä muutos on edullinen, koska velkajärjestelymenettely on huomattavasti helpompi ja halvempi menettely kuin yrityssaneeraus. Yrittäjän oikeus päästä velkajärjestelyyn koskee ainoastaan yksityisen elinkeinonharjoittajan ja ammatinharjoittajan toimintaa. Edellä mainittu oikeus ei siten koske yhtiömuodossa harjoitettavaa elinkeinotoimintaa, joten yhtiöiden ainoana vaihtoehtona on edelleen saneerausmenettely.

Poikkeuksena yhtiömuotoisen elinkeinotoiminnan velkajärjestelyn ulkopuolelle rajautumiseen on elinkeinotoimintaa avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön vastuunalaisena yhtiömiehenä harjoittava velallinen. Yhtiömiehen yksityistalouden velat voidaan järjestellä velkajärjestelylain säännösten mukaan esimerkiksi silloin, kun kyseinen yhtiön on maksukykyinen, eikä se ole vaarassa tulla maksukyvyttömäksi.

Edellytyksenä yrittäjän velkajärjestelyyn pääsemiselle on, että hänellä ei ole elinkeinotoiminnastaan aiheutuneita velkoja tai niitä on hyvin vähän. Yritystoiminnan tulee olla myös sen verran kannattavaa, että elinkeinonharjoittaja selviytyy velkajärjestelyn alkamisen jälkeen syntyvistä yrityksensä veloista yrityksen tulorahoituksella. Tältä osin pienyrittäjän on esitettävä velkajärjestelyä varten hyväksytyn tilintarkastajan tai muun luotettavan asiantuntijan selvitys elinkeinotoimintansa taloudellisesta tilasta ja jatkamiskelpoisuudesta.⁴

Uudistuksia koskevissa lain esitöissä todetaan nuorten harkintakyvyn ottaa velkaa olevan vielä puutteellinen ainakin osittain.⁵ Nuori ei välttämättä osaa huomioida velkaantumisen seuraamuksia tai osaa arvioida realistisesti kykyjään maksaa velkaa takaisin. Linna on viitannut tässä kohtaa pikaluottoihin, jotka ovat aiheuttaneet alle 25-vuotiaiden nuorten ryhmässä

³ Linna 2015 A s. 26

⁴ Suojanen etc. 2015 s. 537

⁵ HE 83/2014

suurimmat velkaongelmat.⁶ Nuorten ymmärtämättömyyden ja kypsymättömyyden aiheuttaman velkaantumisen sivuvaikutuksina on nähty olevan syrjäytyminen ja muut ongelmat.⁷

Koska lakimuutokset eivät kokonaisuudessaan tuoneet yksityishenkilöiden osalta tutkimusaiheen kannalta relevantteja uudistuksia, ne esitetään seuraavassa lyhyesti. Lakimuutokset toivat yksityishenkilöitä koskevat seuraavat helpotukset:

1. työttömyys ei ole este velkajärjestelyyn pääsemiselle; 18 kuukautta jatkunut työttömyys oikeuttaa järjestelyn piiriin pääsemiseen
2. nuorten henkilöiden pääsy velkajärjestelyyn helpottui: tuomioistuimen tulee ottaa huomioon nuorten puutteelliset kyvyt arvioida velan takaisinmaksusta selviytymistä ja muiden toimijoiden, kuten luotonantajien vastuuta velkaantumisesta⁸
3. velalliselle jää myös aikaisempaa enemmän rahaa omaan käyttöönsä, velkojen osuuden vähentyessä.⁹

⁶ Ks. Linna 2015 A. 26

⁷ Linna 2015 A s. 26

⁸ Aikaisemmin VJL 10 §:n 7 kohdassa säädettiin velkajärjestelyn esteeksi se, että velallinen on *”velkaantunut ilmeisen kevytmielisesti”*. Nykysäännösten mukaan velkajärjestelyyn pääsemisen este on se, että *”velallisen velkaantumiseen johtaneita toimia voidaan kokonaisuutena arvioiden pitää piittaamattomina ja vastuuttomina ottaen huomioon velallisen ikä, asema ja muut olosuhteet sekä se, ovatko luotonantajat toimineet vastuullisesti”*.

⁹ Suojanen etc. 2015 s. 535 – 536

2. VELKAJÄRJESTELY YLEISTÄYTÄNTÖÖNPANONA

2.1 Velkaantumisen historia

1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla kotitalouksien velkaantuminen oli hyvin vähäistä verrattuna nykyiseen tilanteeseen. Luottomarkkinoiden perusrakenteiden voidaan katsoa syntyneen jo tuolloin. Pankkijärjestelmä oli laajentunut vuosisadan alkuun mennessä monin osin 1990-luvun pankkikriisiä edeltäneeseen muotoonsa. Järjestelmään kuuluivat Suomen Pankki, liike- ja säästöpankit sekä hypoteekkipankit. Myös osuuskassatoiminta laajeni tuolloin voimakkaasti.¹⁰

Suomessa kotitalouksien luottojen käyttö alkoi lisääntyä toisen maailmansodan jälkeen lähes keskeytyksettä 1980-luvun lopulle saakka. Yhteiskuntarakenteet muuttuivat niin sanotusta säästöyhteiskunnasta kohti nykyistä luottoyhteiskuntaa. Tärkeimmät velanottoon ja velkaongelmiin vaikuttaneet murrosjaksot voidaan katsoa olleen yhteiskuntarakenteita ravistellut suuri muuttoaalto 1960-luvulla, luottomarkkinoiden uudistuminen ja vapautuminen 1980-luvulla sekä talouslama 1990-luvun alussa. Vuosina 1958–2000 kotitalouksien velkojen reaalinäärä kasvoi 26-kertaiseksi, ja vuoden 2000 lopussa se oli vajaat 40 miljardia euroa. Yli kolmen vuosikymmenen aikana velkojen määrä kasvoi melko tasaisesti. Vuonna 1990 luottokannat supistuivat kahden vuoden ajan. Talouslaman aikana luottokanta supistui melkein vuoden 1986 tasolle.¹¹

Kotitalouksien velkaongelmia voidaan tarkastella kahdesta eri näkökulmasta: kansantalouden ilmiöistä ja muutoksista lähtien sekä yksittäisten henkilön näkökulmasta. Jälkimmäisestä näkökulmasta voidaan edelleen erottaa velkoja- ja velalliskeskeiset näkökohdat. Kansantalouden tasolla kotitalouksien velkaantumista voidaan parhaiten selittää luotonannon määrällä ja kasvulla. 1980-luvulla kotitalouksille suunnatun luotonannon määrä kasvoi kaksinkertaiseksi aikaisempiin vuosiin nähden. Luotonanto kasvoi erityisesti vuosikymmenen lopussa luottosäännöstelyn purkamisen jälkeen pankkien kilpaillessa markkinaosuuksista koroilla sekä voimakkaalla luottojen markkinoinnilla ja kilpailemisella.¹² Tämä sai aikaan laajamittaisia ongelmia eri Länsi-Euroopan maissa. Suomessa luottomarkkinoiden vapautuminen oli nopeampaa kuin monissa muissa maissa, mutta muutoin kehitys oli samankaltaista.¹³ Velkaantuneilla kotitalouksilla oli velkaa

¹⁰ Muttilainen 2002 s. 73

¹¹ Muttilainen 2002 s. 70 – 71

¹² Niemi 2014 s. 1

¹³ Niemi-Kiesiläinen 1999 s. 12

huomattavasti enemmän vuosikymmenen päättyessä kuin alussa, mutta velkaantuneiden kotitalouksien määrä¹⁴ ei silti kasvanut luottojen määrän kaksinkertaistuessa.¹⁵

Toinen tärkeä velkaongelmia selittävä tekijä on kansantalouden suhdannevaihtelu. Taantumasta ja lamasta aiheutunut työttömyys johti väistämättä kotitaloudet vaikeisiin velkaongelmiin. Luottojen runsas myöntäminen oli jo yksistään johtanut joitain kotitalouksia velkaongelmiin. Suomessa 1990-luvun alussa taloudellisen kehityksen kääntyessä syväksi lamaksi kotitaloudet joutuivat todellisiin ongelmiin velkojensa kanssa.¹⁶ Tutkimusten mukaan yli 200.000 kotitaloutta joutui vuonna 1993 neuvottelemaan pankin kanssa uusista maksuehdoista. Jopa 60.000 taloutta joutui velkaongelmiin, joista ne eivät itse kyenneet enää selviytymään.¹⁷

Muttilainen katsoo, että oikeuskirjallisuudessa vallitseva näkemys kotitalouksien poikkeuksellisen runsaasta velkaantumisesta 1980-luvulla on harhaanjohtava.¹⁸ Muttilainen arvioi virheellisen näkemyksen muodostuneen seuraavien syiden vuoksi: vilkas velanotto vuosikymmenen lopulla, luottokannan paisuminen ennätysellisen suureksi sekä arviot holtittomasta velkaantumisesta ja kulutusjuhlista. Lisäksi ennen 1980-lukua luottokannan kertakaikkinen määrä oli yleisesti alhainen, jonka vuoksi kasvuvaaraa oli runsaasti. Muttilaisen näkemyksen mukaan virheellistä mielikuvaa on vahvistanut myös osaltaan 1980-luvulla käynnistynyt keskustelu velkaongelmien lisääntymisestä. Hänen mukaansa 1980-luvulla kotitalouksien luottokannan kasvu itse asiassa hidastui suhteessa 1960- ja 1970-lukuun. Vuoteen 2010 mennessä velkojen reaalin määrä maksuohjelmissa oli vähentynyt alle kolmasosaan verrattuna 1990-luvun ennätysmääriin verrattuna. Muttilaisen mukaan muutos on sikäli odotettu, että velkajärjestelyn hakeminen suurten yritys-, takaus- ja asuntovelkojen vuoksi on vähentynyt lamavuosista.¹⁹

Siirtyminen säästöyhteiskunnasta kohti luottoyhteiskuntaa on tapahtunut vähitellen luottosääntelyn muuttuessa ja rahamarkkinoiden vapautuessa. Luottojen tarjonta on muuttunut monipuolisemmaksi uusien luottotuotteiden myötä. Luoton saaminen on entistä helpompaa luotonmyöntäjien määrän lisääntyessä ja tekniikan kehittyessä. Nykyään luotoilla on suuri merkitys talouden ja hyvinvoinnin kasvuun, mutta samalla liiallisesta velkaantumisesta on tullut

¹⁴ Velkaantuneiden kotitalouksien osuus kaikista kotitalouksista ei kasvanut, vaan se pysyi 2/3 osuudessa kaikista kotitalouksista.

¹⁵ Niemi-Kiesiläinen 1997 s. 3

¹⁶ Niemi-Kiesiläinen 1999 s. 12

¹⁷ Muttilainen 1996 s. 11 ja 94

¹⁸ Muttilainen 2002 s. 71

¹⁹ Muttilainen 2012 s. 10

yhteiskunnallinen ongelma.²⁰ Yksityishenkilölle luotoista on tullut yhä tavallisempi tulojen jatke ja kuluttamisen mahdollistaja. Yrityksille luotot luonnollisesti tekevät mahdolliseksi investointien ja yritystoiminnan rahoittamisen. Lisäksi yhä useammin kuluttajan ja yrityksen velkasuhteessa on kansainvälinen ulottuvuus. Luottoja voidaan ottaa ulkomaalaisista pankeista, ja suomalaisten käyttämät luottokortit voivat olla joko suomalaisten tai ulkomaalaisten pankkien myöntämiä.²¹

Liian suurista luotoista aiheutuvat velkaongelmat näyttävät tulleen pysyväksi ongelmaksi nykyaikaisilla luottomarkkinoilla ja -yhteiskunnassa. Velkaongelmat eivät ole ainoastaan velallisen ja velkojen välisessä suhteessa huomioitavia, vaan samalla myös yhteiskunnan ja talousjärjestelmän ongelmia.²² Aiemmin velallisten ylivelkaantuminen aiheutui määrällisesti suurista luotoista kuten yritys-, takaus- tai asuntoveloista. Nykyään velallisten ongelmina ovat useat määrällisesti pienemmät kulutusluotot, pikavipit ja maksamattomat laskut. Pikavipit ovat ongelmana erityisesti nuorten velallisten ryhmässä: nuorten taloudellinen tilanne on merkittävästi heikentynyt pikavippien yleistymisen myötä 2000-luvun lopussa ja 2010-luvulla. Näin ollen ne voidaan nähdä korostuneesti nuorten velallisten ongelmana.²³

Kuluttajavelallisen suoja on pyritty vahvistamaan luotonannon ja vastuullisen perinnän sääntelyllä.²⁴ Velallisen asema on vahvistunut osaltaan velkajärjestelylain muutosten myötä siten, että elinikäisen velkavastuun periaate näyttää nykyään kaukaiselta historian jäänteeltä.²⁵ Lisäksi velkajärjestelylain vuonna 2015 voimaan tulleet uudistukset ovat osaltaan parantaneet yksityishenkilön asemaa luottoyhteiskunnassa. Vaikka lakimuutoksilla on toisaalta todettu olevan arvaamattomia sivuvaikutuksia, tai ne eivät toimi täysin kuten on tarkoitettu, asenteiden kautta vaikuttaminen kulutukseen ja sen tuomiin ongelmiin lienee vielä vaikeampaa.²⁶

²⁰ Tässä yhteydessä on käytetty myös käsitettä ”velkayhteiskunta”.

²¹ Niemi 2014 s. 1 – 2

²² Koulumäki – Lindfors 2010 s. 34

²³ Linna 2015 A s. 27

²⁴ Niemi 2014 s. 3 – 4

²⁵ Muttillainen 2012 s. 14

²⁶ Rantala – Majamaa 2015 s. 15

2.2 Velkajärjestely käsitteenä

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä tuli voimaan vuonna 1993. Sen säätäminen liittyy Suomea koetelleeseen 1990-luvun alun vakavaan talouslamaan, joka sai sadattuhannet kotitaloudet maksuvaikeuksiin.²⁷ Terminä velkajärjestely ei ole vielä täysin kaikilta osin vakiintunut. Sana velkajärjestely on jo itsessään kaksimerkityksinen. Toisaalta sillä tarkoitetaan tuomioistuimessa tapahtuvaa menettelyä, jossa yksityishenkilön velkasuhteet sovitetaan hänen maksukykyynsä. Suppeammassa merkityksessä termi tarkoittaa niitä toimenpiteitä ja keinoja, joita velallisen velkasuhteiden muuttamiseen voidaan tavanomaisesti käyttää tai tosiasiassa käytetään tietyssä yksittäistapauksessa.²⁸

Velkajärjestelylain tavoitteena on, että vakaviin velkaongelmiin joutunut henkilö voi saada tulevaisuudessa taloutensa kuntoon.²⁹ Velkajärjestely on insolvenssimenettelyllistä yleistäytäntöönpanoa, joka koskee kaikkia velallisen velkoja ja varoja sekä hänen tulevaa ansaintakykyään. Lisäksi menettelyyn kuuluu osittainen vapautuminen ennen velkajärjestelyn aloittamista syntyneistä veloista.³⁰ Maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan sitä, että velallinen on muuten kuin tilapäisesti kykenemätön maksamaan velkoja niiden erääntyessä.³¹ Maksukyvyttömyyttä arvioitaessa tulee ottaa huomioon VJL 4 §:ssä olevat määräykset arviointikriteereistä. Niiden mukaan arvioinnissa tulee ottaa huomioon:

1. velallisen varallisuuden realisoinnista saatavat varat
2. velallisen tulot sekä hänen ansaintamahdollisuutensa ottaen huomioon hänen ikänsä, työkykynsä ja muut olosuhteet
3. velallisen välttämättömät elinkustannukset
4. velallisen elatusvelvollisuus
5. muut velallisen taloudelliseen asemaan vaikuttavat seikat.

Velkajärjestelyn tarkoituksena ei ole murtaa yleistä periaatetta sopimusten sitovuudesta, vaan sopimukset on edelleen pidettävä (*pacta sunt servanda*) ja velat maksettava niiden erääntyessä. Velkajärjestely koskee eräitä laissa tarkemmin säänneltyjä tilanteita, joissa veloista suoriutuminen

²⁷ Linna 2012 s. 249

²⁸ Koulu ym. 2015: kohta 2 Velkajärjestelyn vaiheet ja pääpiirteet; Terminologia

²⁹ Linna 2012 s. 249

³⁰ Koulu ym. 2015: kohta 1 Johdanto, Velkajärjestelyn taustaideologiat.

³¹ Uitto 2010 s. 21

on tullut joko mahdottomaksi tai vähintäänkin kohtuuttomaksi velallisen taloudellisen ahdinkotilan vuoksi. Näin ollen velkajärjestely merkitsee käytännössä poikkeusta sopimussitovuuden periaatteesta. Poikkeuksen oikeutuksena ja perusteena on *velallisen suojelun periaate* niissä ylivoimaisissa maksuongelmissa, joissa pitäytyminen sopimussitovuutta toteuttavassa menettelyssä johtaisi velallisen kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen.

Velallisen suojelun periaatetta voidaan pitää velkajärjestelylain säätämisen syynä ja keskeisenä periaatteena. Lain esitöissä se on ilmaistu niin, että lain keskeinen tavoite on ”selvittää ja korjata velkaongelmia”.³² Vaikka periaate on ilmaistu tavoiteperiaatteen muodossa, sitä voidaan pitää paremminkin arvoperiaatteena, jolla turvataan velallisen oikeus taloudelliseen itsemääräämisoikeuteen ja ihmisarvoiseen elämään.³³ Toisaalta sopimussitovuuden periaate edellyttää, että velallisen suojelu ja velkajärjestely eivät saa heikentää yleistä maksumoraalia ja järjestely tulee toteuttaa aina velkojen oikeuksiin nähden mahdollisimman lieviä keinoja käyttäen.³⁴

VJL 1 §:ssä säädetään velallisen taloudellisen tilanteen tervehdyttämisestä:

Maksukyvyttömän yksityishenkilön (velallisen) taloudellisen tilanteen korjaamiseksi voi tuomioistuin määrätä hänen velkojaan koskevista järjestelyistä (velkajärjestely) ja vahvistaa hänen maksukykyään vastaavan maksuohjelman niin kuin tässä laissa säädetään.

Velkajärjestely on ainoa yksinomaan *velallisaloitteinen* insolvenssimenettely. Tämä on seurausta sen rehabilitaatiopainotteisuudesta: yksityishenkilön velkajärjestely ei periaatteessa ole velkavastuun toteutusta. Velkojen näkökulmasta tosin on mahdollista ajatella, että maksuohjelman mukaiset suoritukset ovat samalla velallisen velkavastuun toteutusta.³⁵ Velkajärjestelyllä voidaan katsoa olevan kaksi funktiota: velallisen taloudellisen tilanteen tervehdyttäminen ja saada aikaan niin sanottu *fresh start* velalliselle. Velallisen taloudellinen tilanne pyritään tervehdyttämään ja saamaan aikaan niin sanottu *rehabilitaatio* eli velallisen taloudellisen toimintakyvyn palauttaminen.³⁶ Velkajärjestelyn toinen funktio on fresh start, joka sananmukaisesti luo mielikuvan alusta puhtaalta pöydältä eli velattomuudesta. Termiä voidaan

³² HE 1992/183 s. 22

³³ Niemi-Kiesiläinen 1995 s. 84 – 85

³⁴ Niemi-Kiesiläinen 1995 s. 87

³⁵ Koulu – Lindfors 2010 s. 120

³⁶ Linna 2012 s. 249

käyttää tilanteessa, jossa velkajärjestely on tarpeeksi kattava ja käytetyt keinot ovat riittäviä. Suomen velkajärjestelylaki on riittävä mahdollistamaan velalliselle uuden alun, sillä sen mukaan kaikki velat ovat järjestelykelpoisia. Ainoastaan lapsen elatusapuvelkaa ja vakuusvelan järjestelyä koskee tietyt rajoitukset.³⁷ Prosessuaalisessa merkityksessä velkajärjestely on *täyskollektiivista*.³⁸

Usein taloudellinen tilanne on tiiviisti sidoksissa myös velallisen sosiaalisiin suhteisiin, fyysiseen ja henkiseen hyvinvointiin sekä yleiseen toimeliaisuuteen. Velallisen taloudellisen toimintakyvyn palauttaminen edesauttaa myös näiden osa-alueiden kohentumista. Nykyisessä kulutus- ja luottoyhteiskunnassa maksukyvyttömyys ja vähävaraisuus johtavat helposti ihmisen syrjäytymiseen. Maksukyvyttömyyden seurauksena velalliselle voi tulla myös maksuhäiriömerkintä, joka vaikeuttaa esimerkiksi vuokra-asunnon saamista ja saattaa haitata jopa työllistymistä.³⁹

Velkajärjestely on yleistäytöntöönpanoa, jonka perimmäisenä tarkoituksena on järjestellä kaikki velallisen velat. Sen tarkoituksen toteutuminen edellyttää käytännössä, ettei kukaan velkojista jää järjestelyn ulkopuolelle. Merkitystä ei ole sillä, ovatko velat kotimaisten vai ulkomaalaisten velkojien saatavia. Se, että velkasuhde on muun kuin Suomen lain alainen, ei estä sen tulemistä osaksi velkajärjestelyä.⁴⁰

Velkajärjestelylakia edeltäneessä hallituksen esityksessä korostettiin velkaneuvonnan kehittämisen merkittävyyttä.⁴¹ Lopullisesti lain voimaan tullessa, sen 86 § sisälsi lääninhallitukselle velvoitteen edistää yksityishenkilöiden saatavilla olevia velkaneuvontapalveluita. Lain mukaan läänin alueella on oltava yksityishenkilön saatavilla neuvontaa ja ohjausta velkatilanteen selvittämiseksi, sovintoratkaisujen aikaansaamiseksi ja velkajärjestelylain mukaisen asian hoitamiseksi. Myöhemmin tämä pykälä kuitenkin kumottiin vuonna 2000 voimaan tulleella talous- ja velkaneuvonnasta annetulla lailla. Lain avulla pyrittiin kattavammin säätelemään velalliselle annettavaa talous- ja velkaneuvontaa ja pitämään paremmin palvelun laatua yllä.⁴²

³⁷ Linna 2015 A s. 29

³⁸ Ks. Linna 2015 B. mm. s. 372

³⁹ Linna 2012 s. 249. Maksukyvyttömyyden vaikutus työllistymiseen on velallisen näkökulmasta kohtuutonta ja sille on vaikea mieltää perusteita. Maksukyvyttömyys ei suoraan vaikuta henkilön kykyyn suoriutua työstään tai voi olla perusteltu syy työnantajan kokemaan luottamuspuolaan. Työllistyminen on avainasemassa velallisen taloudellisen tilanteen kohenemisessa ja kyvyssä tulevaisuudessa selvittää maksuvelvoitteistaan.

⁴⁰ Koskela – Lehtimäki 1997 s. 2010

⁴¹ HE 183/1992 s. 22

⁴² Suojanen ym. 2015 s. 533

Velkajärjestelylain voimaantulon jälkeen velkajärjestelyasioita on käsitelty eri puolilla Suomea käräjäoikeuksissa yli 100 000. Velkajärjestelystä on tullut merkittävä apu monille ylivelkaantuneille. Laman seuraukset on jo pääosin hoidettu menettelyn avulla, vapaaehtoisilla sopimuksilla ja saatavan lopullisella, ulosoton määräaikaan sidotulla vanhentumisella (15/20 vuotta). Velkajärjestelykeinona on tavallisimmin se, että velalliselle vahvistetaan maksuohjelma, jonka avulla alennetaan maksamatta olevan velan määrää eli leikataan velkaa. Jos velallisella ei ole ollenkaan maksuvaraa, joudutaan maksuvelvollisuus poistamaan kokonaan ja vahvistamaan velalliselle niin sanottu nollaohjelma. VJL 25 §:n mukaan maksuohjelman avulla (velkajärjestelyn keinot) voidaan:

1. muuttaa velan maksuaikataulua
2. alentaa velkojen korkoa
3. alentaa erääntynyttä viivästyskorkoa
4. määrätä velallisen maksettavaksi ensin velan pääoma ja vasta viimesijaisesti velan korot
5. alentaa velan määrää
6. poistaa velan maksuvelvollisuus kokonaan eli leikata velkoja.

Edellä mainitut ovat lievempiä keinoja velallisen tilanteen korjaamiseksi. Valitettavasti nämä keinot ovat usein riittämättömiä. Jos velkojalla on vakuus saatavastaan (kuten kiinteistökiinnitys tai asunto-osakkeet asuntolainan panttina), vakuusvelkojan saatavaa ei voida leikata järjestelyssä ollenkaan.⁴³

Maksuohjelman tulisi pyrkiä olemaan velallista kannustava. Jos sitä käytetään pelkkänä välineenä vapautua veloista siten, että velallinen menettää aktiivisuutensa ja toimeliaisuutensa sen aikana, se ei palvele tarkoitustaan. Tutkimusten mukaan ainoastaan 43 prosenttia velallisista käy maksuohjelman aikana palkkatyössä. Tämä vastaa melkein nollaohjelmien määrä, joka on 40 prosenttia.⁴⁴ Tästä voidaan päätellä, että velalliset eivät juuri työllisty koko viiden vuoden mittaisen nollaohjelman aikana. Jos töitä sattuisikin löytymään, seurauksena on lisäsuoritusvelvollisuus maksuohjelman keston pysyessä ennallaan.⁴⁵

⁴³ Linna 2012 s. 250

⁴⁴ Valkama 2011 A. s. 8 ja 13

⁴⁵ Ks. maksuohjelmaa koskevasta kritiikistä: Linna 2015 A s. 33 – 34

2.3 Velkajärjestelyn vaiheet ja pääpiirteet

Velkajärjestelyasia tulee vireille velallisen kotipaikan käräjäoikeuteen velallisena olevan luonnollisen henkilön hakemuksesta. Hakemus tulee tehdä oikeusministeriön vahvistamalla lomakkeella, ja siihen on liitettävä VJA 2-3 §:n mukaiset yksityiskohtaiset selvitykset velallisen taloudellisesta tilanteesta⁴⁶ sekä niin sanottu velkaantumishistoria eli selvitys maksukyvyttömyyden ja yksittäisten velkojen ottamisen syistä sekä siitä, miten velat oli tarkoitus maksaa takaisin.⁴⁷ Jos hakemus ei ole laadittu vahvistetun kaavan mukaisesti,⁴⁸ se voidaan VJL 50.1 §:n mukaan jättää tutkimatta.

Hakemuksen voivat tehdä myös aviopuolisot yhdessä, yhteisvastuulliset kanssavelalliset sekä päävelallinen ja takaaja. Järjestelyyn pääsemisen edellytykset harkitaan kuitenkin jokaisen hakijan osalta erikseen, ja jokaiselle vahvistetaan oma maksuohjelma. Ainoastaan yhteisvastuullisten vakuusvelan maksuvelvollisuus voidaan vahvistaa yhteisenä, mutta muu yhteisvastuullinen velka jaetaan yhteisen hakemuksen johdosta hakijoiden välillä erityisen jakokaavan mukaan.⁴⁹ Asian käsittelyssä noudatetaan velkajärjestelylakia ja muilta osin, mitä hakemusasian käsittelystä säädetään OK 8 luvussa.⁵⁰ VJL 20 §:n mukaan, jos velkajärjestely- ja konkurssihakemus ovat samaan aikaan vireillä, velkajärjestelyä koskeva hakemus on ratkaistava ensin.⁵¹

Ennen velkajärjestelyhakemuksen jättämistä tuomioistuimeen velallisen tulee neuvotella velkojensa kanssa sopimukseen perustuvan maksujärjestelyn aikaansaamisesta.⁵² Näitä sovintoneuvotteluja voidaan pitää velkajärjestelyn esivaiheena.⁵³ Laissa ei ole määriteltä, millä tavoin mahdollisuudet sovintoon tulisi selvittää. Velallinen voi käyttää sopimusehdotuksen pohjana velkajärjestelyä varten laadittua maksuohjelmalomaketta.⁵⁴ Selvittäminen on sidoksissa muun muassa velkojen ja velkojien määrään. Esimerkiksi siinä tapauksessa, että velallisella on useita velkoja ja yksi merkittävä velkoja vastustaa sovintoa, ei velallisen ole tarpeen selvittää

⁴⁶ Niemi-Kiesiläinen 1999 s. 23

⁴⁷ Niemi-Kiesiläinen 1999 s. 25

⁴⁸ Hakemus voidaan tehdä myös muulla asiakirjalle, jos sen sisältö vastaa kaavaa. Uitto 2010 s. 97.

⁴⁹ Niemi-Kiesiläinen 1999 s. 22 – 23

⁵⁰ Linna 2012 s. 251

⁵¹ Niemi-Kiesiläinen 1999 s. 23

⁵² Koska velallisen tulee ensisijaisesti pyrkiä tervehdyttämään taloutensa saamalla aikaan sovintoratkaisu velkojan kanssa, velkajärjestelyasiat on nähty dispositiivisina. Ks. Palomäki 1996, erityisesti s. 1209.

⁵³ Niemi-Kiesiläinen 1997 s. 7

⁵⁴ Stauffer 1993 s. 82

muiden velkojien kantaa asiaan. Sovintomahdollisuutta ei tarvitse selvittää, jos siihen on erityisiä syitä. Tällainen voi olla kyseessä, kun velkojia on niin monta, että sovintoon pyrkiminen olisi kohtuuttoman vaikeaa.⁵⁵ Jos sovintoneuvottelut eivät tuota tulosta, voidaan mahdollisesti päätyä velkajärjestelyyn.⁵⁶

Velkajärjestelyasian vireilletulosta eli hakemuksen saapumisesta käräjäoikeuteen tulee voimaan tiettyjä oikeusvaikutuksia. Tilanteen ”pysäyttämiseksi” asian käsittelyn ajaksi tuomioistuin voi antaa väliaikaisia määräyksiä. Tuomioistuin voi kieltää velallista maksamasta velkojaan tai antamasta vakuutta, velkojaa perimästä velkaa tai hakemasta turvaamistointia, ulosmittauksen (ei koske etuoikeutettua elatusapuvelkaa), häättämisen asunnosta, osamaksuesineen takaisinottamisen ja tilityksen sekä sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanon.⁵⁷

Asian vireille tulosta alkaen tulevat myös voimaan velallista koskevat velvoitteet: tietojenantovelvollisuus ja myötävaikutusvelvollisuus. Velallinen on siten velvollinen antamaan tuomioistuimelle ja velkojille sekä mahdolliselle selvittäjälle kaikki tarpeelliset tiedot velkajärjestelyn kannalta olennaisista seikoista. Myötävaikutusvelvollisuus tarkoittaa esimerkiksi sitä, että hakemuksen jälkeen velallinen saa käyttää varojaan ainoastaan välttämättömiin menoihin, eikä pääsääntöisesti uutta velkaa saa tehdä. Velallisen tulee myös pyrkiä ylläpitämään maksukykyään ja ryhtyä tarpeellisiin toimiin taloudellisen tilanteensa parantamiseksi. Kaiken kaikkiaan velallisella on velvollisuus myötävaikuttaa siihen, että velkajärjestely voidaan toteuttaa asianmukaisesti.⁵⁸

Menettely tuomioistuimessa jakautuu kahteen päävaiheeseen. Hakemuksen ja asiassa mahdollisesti esitetyn muun selvityksen perusteella tuomioistuin tekee päätöksensä velkajärjestelyn aloittamisesta. Aloittamispäätöksessä tuomioistuin ilmaisee kantansa velkajärjestelyn edellytyksistä ja esteistä. Jos velkajärjestely päätetään aloittaa, tuomioistuin voi määrätä velalliselle selvittäjän, joka tekee muun muassa ehdotuksen maksuohjelmaksi. Selvittäjän määrääminen voi olla tarpeen velallisen taloudellisen aseman selvittämiseksi, omaisuuden realisoimiseksi eli rahaksimuuton vuoksi tai muuten velkajärjestelyn toteuttamiseksi. Velkajärjestelyn aloittaminen saa aikaan maksu- ja perintäkiellon sekä lisäksi voidaan antaa samat määräykset kuin edellä todettiin väliaikaismääräysten osalta. Velkojille varataan tilaisuus lausua

⁵⁵ Uitto 2010 s. 95 – 96

⁵⁶ Suojanen etc. 2015 s. 534

⁵⁷ Linna 2012 s. 251 – 252

⁵⁸ Linna 2012 s. 252

kantansa ehdotuksesta maksuohjelmaksi ja muutoinkin velkajärjestelyn edellytyksistä. Tämän jälkeen tuomioistuin vahvistaa maksuohjelman, ellei velkajärjestelyä hylätä edellytysten puuttumisen tai esteen vuoksi.⁵⁹

Menettelyn päätyttyä tuomioistuimessa velallisen on suoritettava velkojaan noudattaen maksuohjelmaa. Ohjelman kesto on tavallisesti kolme vuotta. Takaajan ja muun yksityisvelkojan hyväksi ohjelma voidaan määrätä kahta vuotta pidemmäksi. Myös niin sanottujen nollaohjelmien kesto on viisi vuotta. Jos velallinen saa säilyttää omistusasuntonsa, keston yläraja on vakuudettomien velkojen osalta kymmenen vuotta. Vakuusvelkojen osalta laissa ei ole kiinteää ylärajaa maksuaikataululle. Velkajärjestelyssä velallinen ei menetä oikeuttaan määrätä omaisuudestaan,⁶⁰ mutta tuomioistuin voi erikseen määrätä velallisen omaisuutta myytäväksi.⁶¹ Ennen ohjelman päättymistä sitä voidaan muuttaa tai velkajärjestely määrätä kokonaan raukeamaan erityisin edellytyksin. Vasta ohjelman päätyttyä velallinen voi olla levollisin mielin.⁶²

2.4 Velkojan asema menettelyssä

2.4.1 Velkojakollektiivi

Vaikka yksityishenkilön velkajärjestely muistuttaa ulkonaiselta kulultaan paljon yrityksen saneerausta, niissä on kuitenkin olennaisia eroja liittyen velkojakollektiiviin. Yksityishenkilön velkajärjestelyyn ei kuulu velkoja-autonomista päätöksentekoa, kuten saneerausmenettelyyn. Velkojen järjestely tapahtuu velkajärjestelyssä tuomioistuimen päätöksin eli lainkäyttöraatkaisuin. Näin ollen velkojen myöttämielisyydellä tai vastustuksella on vain välillistä vaikutusta tuomioistuimen ratkaisuihin.⁶³

Velkajärjestelyn piiriin kuuluvien velkojen osalta velkajärjestelyn keinot ovat VJL 25.1 §:n mukaan velkojan saatavan leikkaaminen, velan maksuaikataulun muuttaminen, luottokustannusten (kuten korkojen) alentaminen. Näistä kaksi viimeistä on lievempiä keinoja, joita ei juurikaan käytetä

⁵⁹ Niemi-Kiesiläinen 1997 s. 7 – 8

⁶⁰ Vrt. konkurssi; konkurssipesässä päätösvaltaa käyttävät velkojat siltä osin kuin asia ei kuulu konkurssilain mukaan pesäinhoitajan päätettäväksi tai hoidettavaksi. Kokko – Salminen 2013 s. 111

⁶¹ Linna 2012 s. 252

⁶² Niemi-Kiesiläinen 1997 s. 8

⁶³ Koulou – Lindfors 2010 s. 120

yksinomaisina keinoina, koska niiden teho ei riitä rehabilitaatioon.⁶⁴ Eri keinoja voidaan tarvittaessa kuitenkin yhdistellä. Koska velkajärjestelyssä puututaan olemassa oleviin sopimussuhteisiin, tulee keinoja valitessa ottaa huomioon myös velkojan etu. Tästä johtuen velkaan tulee soveltaa velkojan näkökulmasta lievintä keinoa, joka on riittävä korjaamaan velallisen tilanteen. Velkajärjestelyä koskeva sääntely on tarpeen sen säätelemiseksi, millainen maksuohjelma (pääsääntöisesti saatavan määrän leikkaaminen osittainen tai kokonaan) velalliselle voidaan vahvistaa vastoin velkojan suostumusta.⁶⁵ Velkoja ja velallinen voivat keskinäisin sopimuksin sopia siitä, että lain säännöksistä voidaan poiketa velkojan vahingoksi.⁶⁶ VJL 44.2 §:n mukaan muutos, joka maksuohjelmaan tehdään velkojen hyväksi, koskee yhtälailla kaikkia velkojia. Näin ollen velkoja, jolle kertyisi vähäinen VJA:ssa säädettävää euromäärää pienempi osuus maksuohjelmassa, voidaan kuitenkin jättää kokonaan ilman suoritusta. Taas velkojen vahingoksi koituva maksuohjelman muutos koskee velkojia, joille alkuperäisen ohjelman mukaan vielä tulisi suoritusta.

Jos tuomioistuin toteaa jonkun yksittäisen velan kohdalla esteperusteen olemassaolon,⁶⁷ koko muu velkakanta (velkojakollektiivi) seuraa estettä. Linna kutsuu tätä seurausta velkajärjestelyn *estedominanssiksi*: jos yhden velan kohdalla on este, estyy kaikkien velkojen järjestely. Laissa ei ole erityistä säädöstä, milloin estedominanssi syntyy. Yleisesti velan määrään esteen aiheuttajana kuitenkin viitataan VJL 10 §:n 1, 2 ja 6 kohdissa sekä 3 kohdan sanamuodossa ”merkittävänä pidettävä velka”. Esteperusteiden arvioinnin osalta tuomioistuimella on siis suuri harkintavalta.⁶⁸

Estedominanssin on tarkoitus sulkea velallisia velkajärjestelyn ulkopuolelle, ei velkojia. Ne velalliset, jotka täyttävät velkajärjestelyn edellytykset ja pääsevät järjestelyn piiriin, saavat yksityisiin velkasuhteisiin kohdistuvan, todella olennaisen edun valtion intervention perusteella. Velallisen toiminta kokonaisuudessaan arvioidaan ja arvotetaan velkajärjestelyn myöntämisellä tai epäämisellä. Erityisesti suomalaiselle velkajärjestelylle on ominaista niin sanottu *ansaintalogiikka*, josta käytetään kansainvälisesti nimitystä *earned (fresh) start*. Tätä logiikkaa on syytä arvioida

⁶⁴ Linna 2011 s. 666

⁶⁵ Uitto 2010 s. 164

⁶⁶ HE 183/1992 s. 62

⁶⁷ Ks. esteperusteet löytyvät VJL 10 §:stä.

⁶⁸ Linna 2015 A s. 29 – 30

tarkemmin nuoren kohdalla ja harkitessa häneltä vaadittavia edellytyksiä päästä velkajärjestelyyn.⁶⁹

VJL 1 §:ssä asetetaan lain tavoitteeksi velallisen taloudellisen tilanteen korjaaminen. Velkajärjestelyn järjestelmä on rakennettu niin, että maksuohjelman päättyessä velallinen vapautuisi kaikista veloistaan eli olisi velaton. Nykyinen estedominanssi aiheuttaa kuitenkin suuren karsiutumisriskin. Tämä on seurausta järjestelmän kattavuuden (täyskollektiivisuuden) vaalimisesta ja siitä, ettei esteperusteita ole asetettu tarpeeksi hienosyisiksi, jotta niiden avulla voitaisiin tunnistaa esimerkiksi puuttuvasta elämäkokemuksesta johtuva kypsymättömyys velanottoon, joka on ominaista nuorille. Nuorten velkarakenne on laadultaan sellainen, että esteperuste syntyy helposti. Nuorten keskuudessa on suhteessa muihin ikäluokkiin runsaasti laskuja ja pikavippejä, opintovelkaa ja vuokravelkaa sekä rikosperusteista velkaa.⁷⁰

Velallisen täydellistä velattomuutta pidetään Suomessa itseisarvona, vaikka velallisen taloudellisen tilanteen hallintaan saaminen voisi jo itsessään riittää. Kollektiivinen velkajärjestelymalli tuottaa ”ylilaaatua”, jos velallinen pystyisi huolehtimaan tietyistä velkamäärästä kohtuullisessa ajassa järjestelyn jälkeen, kunhan velkojen maksuaikataulusta on järjestelty. Suomessa edellä mainitun kaltaista järjestelmää ei kuitenkaan tunneta, ja järjestelmän voidaankin todeta olevan melko jäykkä ja kategorinen. Suomen järjestelmän mukaan ei ole mahdollista jättää esteen muodostavaa velkaa järjestelyn ulkopuolelle (kuten vahingonkorvaus rikoksen perusteella) ja järjestellä muut velat (kuten pikavipit ja kulutusluotot). Toki mahdollisimman korkea velkajärjestelyn kattavuus on tavoittelemisen arvoista, mutta sen hintana voi olla velkajärjestelyn estyminen täysin. Näin kattavuustavoite voi kääntyä velallista itseään vastaan.⁷¹

2.4.2 Velkojen yhdenvertaisuus

Velkojen yhdenvertaisuuden periaate on kollektiivisen insolvenssimenettelyn ja sen hyväksyttävyyden keskeisiä elementtejä. Lähtökohtaisesti ei voida siis pitää hyväksyttävänä sitä, että osa samaan velkojaryhmään kuuluvista velkojista saa velkajärjestelyssä lievemmän tai

⁶⁹ Linna 2015 A s. 30

⁷⁰ Valkama 2011 A. s. 4. Nuorten talousongelmat liittyen pikavippejä ja laskuja ovat jossain määrin korjautuneet VJL 10 §:n 7 kohdan muutoksella, jossa myös velallisen ikä ja velkojan oma toiminta otetaan huomioon.

⁷¹ Linna 2015 A s. 31

paremman kohtelun kuin muut.⁷² Velkajärjestely voidaan jakaa kahteen tasoon velkojen yhdenvertaisuuden perusteella: yhdenvertaisuus järjestelykelpoisuuden suhteen ja yhdenvertaisuus velkajärjestelyssä. Suomessa yhdenvertaisuus kattaa kummatkin tasot, vakuusvelat ja tavalliset velat jaottelun mukaisesti. Sen sijaan esimerkiksi Yhdysvalloissa yhdenvertaisuus koskee ainoastaan järjestelykelpoisia velkoja, muiden velkojen jäädessä järjestelyn ulkopuolelle.⁷³

2.4.3 Kollektiivisuudesta poikkeavat järjestelmät

Kollektiivisen velkajärjestelyn vastakohtana on järjestelmä, jossa vain osa veloista on järjestelykelpoisia. Mallit, joissa tietyt saatavat eivät ole järjesteltävissä ollenkaan, ovat yleisiä. Ääriesimerkki tällaisesta järjestelmästä on Yhdysvaltojen konkurssilaki. Se sisältää 19-kohtaisen luettelon velkaryhmistä, jotka lainsäätäjä on jättänyt velkajärjestelyn ulkopuolelle. Luettelon ulkopuolelle jäävät velat voidaan järjestellä. Velkajärjestelyn este ei kaada koko järjestelyä, vaan estää ainoastaan kyseessä olevan velan järjestelemisen. Toisin kuin Suomessa, karsinta on velkakohtaista, eikä velalliskohtaista. Toisaalta, jos suuri velkamäärä jää velkajärjestelyn ulkopuolelle, fresh start -tyylinen velallisen rehabilitaatio eli taloudellisen toimintakyvyn palautuminen jää saavuttamatta.⁷⁴

Ruotsin velkajärjestelylain (skuldsaneringslagen 2006:548) 7 §:n mukaan velkajärjestelyyn ei kuulu vakuusvelkojen lisäksi muun muassa perheoikeudelliset elatussaatavat, vastasuoritusta edellyttävät saatavat tai riitaiset saatavat.⁷⁵

⁷² Ks. Linna 2015 B

⁷³ Linna 2015 A s. 32

⁷⁴ Linna 2015 A s. 30

⁷⁵ Linna 2015 A s. 30

3. VELKAJÄRJESTELYYN KUULUVAT VELAT

3.1 Yleisesti velasta ja velallisen omaisuudesta

Velallisen velat voidaan jakaa yleisesti velkoihin, jotka kuuluvat velkajärjestelyn piiriin ja velkoihin, jotka jäävät velkajärjestelyn ulkopuolelle. Velat jaotellaan niiden syntyperusteen mukaan siten, että velkajärjestelyyn kuuluvat kaikki ennen velkajärjestelyn aloittamista syntyneet velat, myöhemmin syntyneiden jäädessä järjestelyn ulkopuolelle.⁷⁶

Ennen vuoden 2015 alussa voimaan tulleita velkajärjestelylain uudistuksia velallisen kaikki elinkeinotoiminnan velat jäivät aina velkajärjestelyn ulkopuolelle.⁷⁷ Näin oli siitä huolimatta, että velka oli syntynyt ennen velkajärjestelyn aloittamispäätöstä. Nykyään yksityisen elinkeinonharjoittajan kokonaistalouden velat, eli yksityistalouden velkojen lisäksi tietyssä määrin elinkeinotoiminnassa aiheutuneet velat, voidaan järjestellä velkajärjestelyssä VJL 45 §:n mukaan. Edellytyksenä on, että elinkeinonharjoittajalle ei ole elinkeinotoiminnasta aiheutuneita velkoja ollenkaan tai niitä on vain vähän.⁷⁸

Velallisen omaisuus voidaan jakaa perusturvaan kuuluvaan omaisuuteen ja muuhun omaisuuteen. Nämä molemmat omaisuusryhmät voidaan jakaa vielä omaisuuteen, joka on velan vakuutena ja toisaalta omaisuuteen, joka ei ole velan vakuutena.⁷⁹ Velkajärjestelyssä velallinen saa pääsääntöisesti säilyttää perusturvaansa kuuluvan omaisuuden itsellään.⁸⁰ Muu omaisuus on kuitenkin myytävä ja saadut varat on käytettävä velkojen maksamiseen. Joissain tapauksissa myös perusturvaan kuuluvaa omaisuutta saatetaan joutua myymään, jos se on velan vakuutena, eikä velallisen maksuvara riitä kyseisen velan maksamiseen.⁸¹

⁷⁶ Uitto 2010 s. 139

⁷⁷ Näin säädettiin ennen HE 83/2014 aikaansaamaa lakimuutosta VJL 46.1 § 1 kohdassa. Uudistuksen myötä elinkeinonharjoittajaa koskevat säädökset löytyy lain 7 luvusta.

⁷⁸ HE 83/2014 s. 66

⁷⁹ Uitto 2010 s. 140

⁸⁰ VJL 5.2 §:n mukaan perusturvaan kuuluvaksi omaisuudeksi luetaan velallisen omistusasunto, hänen ja hänen perheensä kohtuullinen asuinirtaimisto ja kohtuullisen tarpeen mukaiset henkilökohtaiset tavarat sekä työvälineet ja niihin rinnastettavat esineet, joita velallinen tarvitsee toimentulonsa turvaamiseen.

⁸¹ Koulumäki – Lindfors 2013 s. 166

3.2 Määritelmä

VJL 3.1 §:n 3 kohdassa määritellään, mitä velkajärjestelyyn kuuluvalla velalla tarkoitetaan. Velkajärjestelyn piiriin kuuluvat kaikki velallisen maksamattomat velat, jotka ovat syntyneet ennen velkajärjestelyn alkamista. Toisin sanoen velkajärjestely kattaa kaikki sellaiset rahavelat, joista velallinen on henkilökohtaisesti vastuussa ja joiden oikeusperuste on syntynyt ennen velkajärjestelyn aloittamista. Merkitystä ei ole sillä, onko velka erääntynyt maksettavaksi ennen järjestelyn aloittamista tai sillä, onko maksuvelvollisuus perusteeltaan tai määrältään riidaton tai lopullisesti selvillä.⁸² Velkajärjestely kattaa myös ennen velkajärjestelylain voimaantuloa syntyneet velat.⁸³

Koska velkajärjestelyn kannalta olennaista on, onko velka syntynyt ennen velkajärjestelyn alkamista, tulee pohtia erityisesti sitä, milloin velan katsotaan itse asiassa syntyneen. Syntyhetken määrittelyn osalta ratkaisevaa on se, onko velka syntynyt ennen kuin tuomioistuin tekee velkajärjestelyä koskevan aloituspäätöksen.⁸⁴ Sopimus- ja sitoumusperusteisten saatavien osalta merkityksellistä velan syntymisen kannalta on se hetki, jolloin sopimus on tehty tai velallinen on antanut sitoumuksensa.⁸⁵ Velkajärjestelyyn katsotaan kuuluvaksi siten kaikki ennen järjestelyn alkamista tehtyihin sitoumuksiin perustuvat velat koko maksamatta olevalta määrältään.⁸⁶ Korvausvelan katsotaan syntyneen silloin, kun vahinko on aiheutettu eikä vasta vahingon seurausten ilmettyä. Jos kyse on velallisen laiminlyöntiin perustuvasta vahingosta, syntyperusteen kannalta ratkaiseva on hetki, jolloin velallisen toisintoimimisvelvollisuus päättyi.⁸⁷

Velkoihin luetaan mukaan myös velat, joiden peruste tai määrä on ehdollinen, riitainen tai muusta syystä epäselvä.⁸⁸ Tällaisten velkojen osalta tuomioistuimen tulee arvioida, minkä suuruisena velka merkitään maksuohjelmaan (VJL 28 §). Jos velan määrä myöhemmin vahvistetaan erilaiseksi, maksuohjelmaa voidaan muuttaa tarpeen vaatiessa tällä perusteella. Tarve muutokseen syntyy yleensä aina, jos velan lopullinen määrä poikkeaa olennaisesti maksuohjelmaa laadittaessa ja

⁸² Koskelo – Lehtimäki 1997 s. 209

⁸³ Koskelo – Lehtimäki 1997 s. 210

⁸⁴ Uitto 2010 s. 140-141

⁸⁵ Uiton mukaan sitoumuksella tarkoitetaan päävelkasitoumusta ja takaussitoumusta. Siten takaajan takautumissaatava ja hakijan antama takaussitoumus kuuluvat velkajärjestelyn piiriin.

⁸⁶ Koskelo – Lehtimäki 1997 s. 211

⁸⁷ HE 183/1992: yksityiskohtaiset perustelut, 3 §:n osalta.

⁸⁸ Saatavien valvontakelpoisuus määräytyy samalla tavalla konkurssisäännön 25 §:n mukaan

vahvistettaessa huomioidusta määrästä.⁸⁹ Tästä syystä velkajärjestelyhakemukseen liitettävässä velallisen velkaluettelossa on syytä mainita täydelliset tiedot velkojen perusteista ja määristä.⁹⁰

KKO 121:2005: Tapauksessa oli kyse korvausvelasta, jonka peruste ja suuruus vahvistuivat maksuohjelman aikana päättyneessä oikeudenkäynnissä. Tieto korvausvaatimuksesta sisältyi velkajärjestelyhakemuksen liiteasiakirjoihin, mutta siitä ei oltu tehty mitään merkintää maksuohjelmaan. Maksuohjelmaa muutettiin VJL 44.1 §:n 4 kohdan mukaisesti siten kuin epäselvän velan vahvistamisesta on säädetty eli velkojen maksuosuudet määräytyivät niin kuin velka olisi ollut maksuohjelmassa alun perin mukana.

Velkavastuu on henkilökohtaista, joten esimerkiksi aviopuolison velkoja ei merkitä toisen puolison velkajärjestelyhakemukseen.⁹¹ Tällöin velka ositetaan yhteisvelallisten kesken heidän taloudellisen asemansa⁹² mukaisessa suhteessa (VJL 24 §). Velkajärjestelyn piiriin voi myös kuulua velka, josta velallinen ei ole henkilökohtaisesti itse vastuussa, jos hänen perusturvaansa kuuluvaa omaisuutta on velan vakuutena.⁹³

KKO 201:1995: Velkajärjestelyn hakija ei ollut henkilökohtaisessa vastuussa veloista, mutta hänen yhdessä puolisonsa kanssa omistamansa omakotitalokiinteistö, jolla puoliset asuivat, oli vakuutena vieraasta velasta. Hakijalle voitiin silti vakuusvastuun järjestelyn asemasta myöntää velkajärjestely.

Joissain tapauksissa siis myös velka, johon ei liity velkajärjestelyn hakijan henkilökohtaista vastuuta, voi tulla velkajärjestelyn piiriin. Tällaisessa velassa on kyse takaus- tai vakuusvelasta. Vakuusvelalla tarkoitetaan sellaista velkajärjestelyvelkaa, jonka vakuudeksi velkojalla on kolmansiin nähden tehokas esinevakuusoikeus⁹⁴ velalliselle kuuluvaan tai hänen hallinnassaan olevaan omaisuuteen, siltä osin kuin vakuuden arvo järjestelyn alkaessa olisi riittänyt kattamaan velkojan saatavan määrän rahaksimuuttokustannusten ja paremmalla etuoikeudella suoritettavien saatavien vähentämisen jälkeen.⁹⁵ Jos velallisen omistusasunto on velkajärjestelyn alkaessa

⁸⁹ Koskela – Lehtimäki 1997 s. 209

⁹⁰ Lindström 2014 s. 482

⁹¹ Aviopuolisoilla on usein yhteistä velkaa, kuten asuntolaina.

⁹² Taloudellisella asemalla tarkoitetaan velallisen varojen ja maksuohjelman kertymän suhdetta velallisen velkoihin. Koulumäki – Lindfors: Maksukyvyttömyyden oikeudelliset ulottuvuudet 2010 s. 128

⁹³ Koulumäki – Niemi-Kiesiläinen 1999 s. 57-58

⁹⁴ Esinevakuusoikeudella tarkoitetaan omistuksenpidätystä ja muuta omistukseen perustuvaa vakuutta, panttioikeutta irtaimien tai kiinteiden omaisuuksien sekä takaisinotto-oikeutta ja kohteeseen etuoikeuden tuottavaa pidätys-oikeutta.

⁹⁵ Uitto 2010 s. 142 - 143

vakuutena kolmannen henkilön velasta, tällaiseen vastuuseen sovelletaan VJL 3.2 §:n mukaisesti vastaavasti, mitä velallisen vakuusvelasta säädetään.⁹⁶

Jos velkajärjestelyvelasta on annettu takaus, myös takaajan erääntynyt takautumisvelka kuuluu päävelallisen velkajärjestelyn piiriin. Takausvelka otetaan huomioon sekä päävelallisen että takaajan velkajärjestelyssä koko maksamatta olevalta osaltaan. Näin ei kuitenkaan ole, jos päävelallinen ja takaaja hakevat velkajärjestelyä yhdessä. Jos takausvelka ei ole vielä erääntynyt, tuomioistuimien arvioi sen VJL 28 §:n mukaan eli päävelallisen ollessa maksukykyinen, velka arvioidaan määrältään nollan suuruiseksi. Tässä tilanteessa takaajan takausvastuu ei käytännössä aktualisoidu.⁹⁷

Takausvelan osalta ei ole merkitystä, onko velkaa peritty takaajalta ennen päävelallisen velkajärjestelyn alkamista. Tämä koskee yhtä lailla myös kanssavelallisen takautumissaatavaa toisen kanssavelallisen velkajärjestelyssä. Näin ollen sitoumuksen antamisen ajankohta on ratkaiseva, kun velkajärjestelyn kohteena olevalla velallisella on takausvastuita. Ennen velkajärjestelyn alkamista annettuun takaussitoumukseen perustuva takausvastuu kuuluu järjestelyn piiriin, vaikka maksuvelvollisuus ei olisikaan vielä syntynyt. Toisin sanoen vaikka takaajalta ei ole vielä vaadittu sitoumuksen perusteella mitään, kuuluu sitoumus järjestelyn piiriin.⁹⁸

Velkajärjestelyn aloittamisesta alkaa niin sanottu *rauhottamisaika*; tilanne rauhoitetaan toistaiseksi, jotta velallisen taloudellinen tilanne saadaan selvitettyksi ja tarpeelliset toimenpiteet suunniteltua. Tärkeimmät rauhoitustoimet ovat velkojen maksua, perintää ja täytäntöönpanoa koskevat kiellot. Näiden lisäksi velallista koskee erityinen *myötäväikutusvelvollisuus*, minkä vuoksi myös velallisen varallisuus kuuluu kokonaisuudessaan rauhoituksen piiriin. VJL 16 §:n mukaan rauhoitukseen sisältyy myös se, että viivästyskoron kertyminen veloille lakkaa velkajärjestelyn alkamiseen. Juoksevan koron kertyminen ei kuitenkaan lakkaa, mutta sen kuullessa maksukiellon

⁹⁶ Koskelo – Lehtimäki 1997 s. 210

⁹⁷ Niemi-Kiesiläinen 1997 s. 50

⁹⁸ Koskelo – Lehtimäki 1997 s. 211-212

piiriin ja ollessa viimesijainen saatava järjestelyssä, sillä ei yleensä ole käytännössä merkitystä velkajärjestelyssä. Ainoastaan vakuusvelan korko on eri asemassa, kuten jäljempänä todetaan.⁹⁹

VJL 13.2 §:n mukaan velkajärjestelyn aikana voimassa oleva perintäkielto ei estä velkojaa hankkimasta täytäntöönpanoperustetta saatavastaan sen varalta, että velkajärjestely hylätään tai maksuohjelma myöhemmin raukeaa. Velkajärjestelyn piiriin kuuluvana velkana otetaan huomioon siten myös velkajärjestelyn alkamisen ja maksuohjelman vahvistamisen välisenä aikana velkajärjestelyvelalle kertyvä korko ja velallisen maksettavaksi määrätyt velkojen perimis- ja täytäntöönpanokulut. Merkitystä ei siis ole sillä, ovatko perimiskulut syntyneet ennen velkajärjestelyn alkamista vai sen jälkeen.¹⁰⁰

Velkajärjestelyvelan kulujen ja korkojen lisäksi muita velkajärjestelyn alkamisen jälkeen syntyviä perimis- ja täytäntöönpanokuluja ei oteta huomioon järjestelyssä. Velkajärjestelymenettelyn aikana vireillä olevassa tai vireille tulevassa muussa kuin velkajärjestelyvelan perimistä koskevassa oikeudenkäynnissä velallisen maksettavaksi tuomittuja oikeudenkäyntikuluja ei näin ollen järjestellä velkajärjestelyssä. Koska oikeudenkäyntikulujen maksuvelvollisuus on sidoksissa ratkaisun lopputulokseen, ei maksuvelvollisuuden perusteen voida katsoa syntyneen aikaisempaa ajankohtana.¹⁰¹

Ennen velkajärjestelyn alkamista syntynyt velka katsotaan kuuluvan velkajärjestelyn piiriin, vaikka velkojalla olisi jo täytäntöönpanoperuste saatavastaan. Näin ollen velka tulee järjestelyssä huomioitavaksi, vaikka täytäntöönpano olisi jo vireillä tai ulosmittaus toimitettu.¹⁰² VJL 17 §:n mukaan velallisen omaisuutta ei saa ulosmitata velkajärjestelyn piiriin kuuluvasta velasta¹⁰³ velkajärjestelyn aloittamisen jälkeen. Kiellon vastainen ulosmittaus on tehoton ja ulosmittaushakemuksen käsittely keskeytetään.

Mikäli ulosmittaus on jo toimitettu, täytäntöönpano tulee keskeyttää ja ulosottomiehen on säilytettävä haltuun ottamansa omaisuus. Jos ulosmitatun omaisuuden myynnistä on ehditty jo kuuluttaa ennen järjestelyn alkamista, velallisen omaisuus voidaan myydä ulosottolain säädöksiä

⁹⁹ Niemi – Lindfors 2015: kohta 5. Velkajärjestelyn aloittaminen; Menettelyn aloittamisen oikeusvaikutukset, Rauhoitusaika.

¹⁰⁰ Uitto 2010 s. 140

¹⁰¹ Koskelo – Lehtimäki 1997 s. 211

¹⁰² Koskelo – Lehtimäki 1997 s. 210

¹⁰³ Ulosmittauskielto ei koske etuoikeutettua elatusapuvelkaa.

noudattaen. Ulosmittauksesta kertyneet tai kertyvät varat tulee säilyttää ulosottomiehen hallussa, kunnes maksuohjelma vahvistetaan tai toisin määrätään. VJL 17.3 §:n mukaan tuomioistuin voi kuitenkin määrätä täytäntöönpanon myös keskeytettäväksi ja myynnin peruutettavaksi, jos myytävä omaisuus kuuluu velallisen perusturvaan tai velallinen tarvitsee sitä elinkeinotoiminnassaan ja on ilmeistä, että omaisuutta ei velkajärjestelyssä ole käytettävä velkojen suoritukseen.

3.3. Velkajärjestelyvelkojen systematiikka

Velkajärjestelyvelat voidaan jakaa ensinnäkin *vakuusvelkoihin* eli velkoihin, joiden vakuutena on velan kattava vakuus ja *tavallisiin velkoihin*. Tällä jaottelulla on keskeinen merkitys velkajärjestelyssä.¹⁰⁴ Tällä perusteella velat voidaan jakaa edelleen kolmeen ryhmään, jotka ovat:

1. velat, joista hakijan kotinaan käyttämä asunto on vakuutena
2. velat, joista muu velallisen omistama tai hallitsema omaisuus on vakuutena
3. velat, joilla ei ole vakuutta.¹⁰⁵

Kyseinen jaottelu perustuu velkajärjestelyhakemukseen, jossa velallisen velat jaetaan käytännössä edellä esitetyn jaon mukaisesti A-velkoihin (velallisen asunto vakuutena) ja B-velkoihin (jokin muu kuin asunto vakuutena). Tavalliset velat, eli vakuudettomat velat, taas voidaan jakaa edelleen etuoikeutettuihin (tavallisiin) velkoihin, tavallisiin velkoihin ja viimesijaisiin (tavallisiin) velkoihin. Tavalliset velat jaetaan velkajärjestelyhakemuksessa C1- ja C2-velkoihin. C1-veloissa velkojana on pankki tai muu luotonantaja ja C2-velat ovat velkoja, joissa velkojana on jokin muu taho kuin pankki tai muu luotonantaja.¹⁰⁶

Kuten jaksossa 3.2 selostettiin, velkajärjestelyssä huomioon otettavat velat ja saatavat voidaan jaotella syntyperusteen mukaan. Velkajärjestelyvelat voivat olla perusteeltaan ehdollisia, epäselviä tai riitaisia. Lisäksi velkajärjestelyssä huomioidaan sekä erääntyneet että erääntymättömät velat,

¹⁰⁴ Koskelo – Lehtimäki 1997 s. 160

¹⁰⁵ Lindström 2014 s. 481 - 482

¹⁰⁶ Utto 2010 s. 139 - 140

kunhan velan peruste on syntynyt ennen velkajärjestelyn aloittamispäätöstä.¹⁰⁷ Näin ollen velat voidaan systematisoida seuraavalla tavalla:

1. sopimus- tai sitoumusperusteiset velat
2. kestovelkasuhteisiin perustuvat velat
3. vahingonkorvaukseen perustuvat velat
4. verovelka
5. luovutusvoitto
6. yksityisen elinkeinonharjoittajan elinkeinotoiminnan velat
7. velkajärjestelyvelan perimis- täytäntöönpanokulut
8. velkajärjestelyn aloittamispäätöksen ja maksuohjelman vahvistamisen välisenä aikana kertyvä juokseva korko
9. tuntemattomat velat ja
10. vanhentuneet velat.

3.4 Velkajärjestelyn vaikutus velallisen sopimussuhteisiin

Sopimus- tai sitoumusperusteisilla veloilla tarkoitetaan kaikkia velkoja, jotka perustuvat velallisen ja velkojan väliseen sopimukseen tai sitoumukseen. Tällaiset velat ovat usein suoritusten osalta kertaluontoisia, kuten tavarán tai palvelun kauppa taikka luotonanto. Kestovelkasuhteisiin perustuvat velat taas ovat suoritusten osalta pidempiaikaisia. Tällaisista veloista on kyse esimerkiksi erilaisissa vuokrasuhteissa.

Velkajärjestelylakiin ei sisälly yleisiä säännöksiä velkajärjestelyn alkamisen vaikutuksista velallisen sopimussuhteisiin. Tämä johtuu lain henkilöllisestä soveltamisalasta. Velkajärjestelyn piiriin kuuluvilla yksityishenkilöillä on yleensä vähän sellaisia sopimussuhteita, joiden suhteen menettelyllä voisi olla erityisiä oikeusvaikutuksia. Velkajärjestelylakiin sisältyy kuitenkin eräiden sopimussuhteiden osalta erityissäännöksiä. Velallisena oleva vuokralainen voi irtisanoa vuokrasopimuksen tai muun sopimuksen, jossa velallinen on vuokralaisena tai jonka velallinen on

¹⁰⁷ Lindström 2014 s. 492 - 493

kuluttajana tehnyt, päättymään kahden kuukauden kuluttua irtisanomisesta sopimuksen kestoja tai irtisanomista koskevien ehtojen estämättä (VJL 19 §). Velallinen ei ole irtisanomisaikaan kohdistuvan vuokran tai muun vastikkeen lisäksi velvollinen suorittamaan muuta korvausta sopimuksen ennenaikaisesta päättymisestä. Tämän poikkeussäännöksen nojalla velallinen voi siis vapautua velkajärjestelyssä hänelle epäedullisesta sopimussuhteesta normaalia lyhyemmällä irtisanomisajalla ja tällä tavoin kasvattaa maksuvaraansa. Laki ei kuitenkaan anna velalliselle oikeutta irtisanoa muita sopimussuhteitaan tavanomaisesta poikkeavin ehdoin. Velkajärjestely ei vaikuta sopimussuhteisiin, joissa velallinen on velvoitettu johonkin luontaisuuoritukseseen, kuten työsopimukseen tai jonkin tehtävän suorittamiseen.¹⁰⁸

VJL 13.1 §:n 2 kohdassa, joka koskee perintäkieltoa, on erikseen säännelty velallisen *sopimuskumppanin oikeudesta purkaa* sopimus velkajärjestelyn alkamisen jälkeen. Velkoja ei säännöksen mukaan saa irtisanoa velkaa tai sen perustana olevaa sopimusta maksuviivästyksen vuoksi velkajärjestelyn aloittamisen jälkeen. Koska velallista koskee VJL 12 §:n perusteella maksukiello velkajärjestelyn aloittamisen jälkeen, velan irtisanominen ei järjestelyn alkamisen jälkeen tapahtuneen maksuviivästyksen vuoksi olisi muutoinkaan sallittua. Edellä mainittu VJL 13.1 §:n 2 kohta ulottaa irtisanomiskiellon myös järjestelyä edeltävään maksuviivästykseen perustuvaan irtisanomiseen. Velkoja on kuitenkin oikeutettu saman lainkohdan nojalla irtisanomaan tai purkamaan *tililuottoa* koskevan sopimuksen maksuviivästyksen perusteella. Tämän tarkoituksena on sen estäminen, että velallinen sopimukseen perustuen tekisi uutta velkaa. Tämä on varmistustoimenpide, sillä velallinen ei ole VJL 7.1 §:n mukaisesti oikeutettu tekemään uutta velkaa.¹⁰⁹

Velkojalla (velallisen sopimuskumppani) on velkajärjestelylain estämättä oikeus vedota Kauppal 61 ja 62 §:n säännöksiin *ennakoidusta sopimusrikkomuksesta* ja purkaa tällä perusteella sopimussuhteensa velalliseen. Velkajärjestely ei tosiasiallisesti vaaranna sopimuskumppanin asemaa, sillä se ei pahenna velallisen ylivelkaantumista, vaan ennemminkin julistaa jo syntyneen maksukyvyttömyyden. Velkajärjestelyssä velallinen on velvollinen käyttämään kaiken maksuvaransa aikaisempien velkojensa maksamiseen, joten hän ei mitään todennäköisimmin kykene selviytymään uusista velvoitteista. Näin ollen Kauppal 61.1 §:n mukaiset perusteet ennakoidulle

¹⁰⁸ Niemi-Kiesiläinen 1995 s. 256

¹⁰⁹ Niemi-Kiesiläinen 1995 s. 257

sopimusrikkomukselle ovat yleensä olemassa velkajärjestelyn alkamisen jälkeen, ja sopimuskumppani saa purkaa sopimuksen.¹¹⁰

3.5 Verovelat

Velkajärjestelylakiin ei sisälly erityissäännöksiä verovelkaa koskien, lukuun ottamatta poikkeusta kuittauskiellosta (VJL 13.1 §:n 3 kohta; veronkantolaki 6 luku). Ansiotuloon perustuvan verovelan syntyajankohdaksi katsotaan sen verovuoden päättyminen, jota koskevasta verosta on kyse.¹¹¹

KKO 116:1998: Velallisen velkajärjestely oli aloitettu 23.12.1994. Vuoden 1994 ansiotuloon kohdistuvan jäännösveron ei katsottu kuuluvan velkajärjestelyn piiriin.

Tilanteet, joissa velallisen omaisuutta on myyty maksuohjelman mukaisesti ja sen kestoaikana ja tästä luovutuksesta on syntynyt luovutusvoittoa, ovat osoittautuneet käytännössä ongelmallisiksi. Luovutusvoiton perusteella velalliselle on määrätty *luovutusvoittovero*. Oikeuskäytännössä veron on katsottu syntyneen silloin, kun kyseinen luovutus on tosiasiallisesti tehty. Käytännössä maksuohjelman mukaisesti myytävä omaisuus on panttina, joten sen myyntituottoa ei voida käyttää myyntivoittoveron suorittamiseen. Maksuohjelma on myös laadittava niin tiukaksi, ettei velalliselle jää ylimääräisiä varoja, jolloin yllättävien maksujen maksaminen on todella vaikeaa velalliselle. Maksuohjelmaa ei toisaalta voida myyntivoittoveron seuraamuksen vuoksi muuttaa, koska kyseessä ei ole välttämättömiin elinkustannuksiin liittyvä muutos. Näin ollen velallisen on realisoitava sellainen pantattu omaisuus, jonka myynnistä voi syntyä myyntivoittoa, jo ennen velkajärjestelyä. Näin on toimittava siitäkin huolimatta, että myynnin ajoittaminen myöhemmäksi saattaisi olla myös velkojen edun mukaista.¹¹²

KKO 206:1997: Velallisten omaisuutta oli myyty 15.2. ja 5.4.1994. Heidän velkajärjestelynsä olivat alkaneet 15.11.1994. Omaisuuden luovutusvoittoon perustuvien verojen katsottiin kuuluvan velkajärjestelyn piiriin. Päinvastainen tapaus taas oli KKO 79:2000, jossa A:n velkajärjestely oli aloitettu 20.7.1995 ja maksuohjelma vahvistettu 1.12.1995. A oli maksuohjelman mukaisesti myynyt omistamansa maa-

¹¹⁰ Niemi-Kiesiläinen 1995 s. 257

¹¹¹ Koulum. 2015 kohta 6 Maksuohjelman perusteet, Velkajärjestelyn piiriin kuuluvat velat: Verovelat

¹¹² Koulum. 2015 kohta 6 Maksuohjelman perusteet, Velkajärjestelyn piiriin kuuluvat velat: Luovutusvoitto

alueen vuonna 1997. A:n maksuohjelmaa ei voitu muuttaa siten, että luovutusvoitosta määrätty vero olisi sisällytetty siihen velkajärjestelyvelkana.

Johdonmukaista edellä selostetun oikeuskäytännön kanssa on se, että maksuohjelmaa ei voida muuttaa myöskään *lisäveron* määrittämisen vuoksi. Tämän vuoksi velallisen on pyrittävä selvittämään ennen velkajärjestelyn hakemista, että hänellä ei ole odotettavissa jälkiveroja hakemisvuodelta tai sitä edeltävältä vuodelta. Tarvittaessa velallisen on lykättävä velkajärjestelyn hakemista tai, jos mahdollista, haettava ennakonpidätykseen muutos ajoissa. Lisäksi veronkantoviranomainen voi myöntää hakemuksesta vapautusta verosta, jos siihen on velkajärjestelyn perusteella erityinen syy (veronkantolaki 38a § ja verotililaki 46 §).¹¹³

3.6 Perimis- ja täytäntöönpanokulut

Perimiskulujen osalta velkoja voi laittaa perimiskiellon estämättä vireille oikeudenkäynnin saadakseen saatavastaan täytäntöönpanoperusteen ja vaatia turvaamistointa (VJL 13.2 §). Varsinaiset perintä- täytäntöönpanotoimet ovat siis lain mukaan kiellettyjä, mutta vireillä olevat oikeudenkäynnit eivät keskeydy.¹¹⁴ Tällaisista toimista aiheutuvat perimiskulut kuuluvat velkajärjestelyn piiriin siitä riippumatta, ajoittuvatko toimet ennen vai jälkeen velkajärjestelyn aloittamista (VJL 3.1. §:n 3 kohta). Päinvastoin velallisen itsensä vireille laittamasta oikeudenkäynnistä aiheutuvat kulut eivät kuulu järjestelyn piiriin, vaikka velan perintäoikeudenkäynti olisi laitettu vireille maksuohjelman määräyksen mukaisesti.¹¹⁵

KKO 12:1998: Velallinen oli maksuohjelmassa määrätty ryhtymään toimiin erään saatavan perimiseksi. Velallisen nostama kanne kuitenkin hylättiin ja hänet velvoitettiin korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut. Tätä oikeudenkäyntikulovelkaa ei pidetty velkajärjestelyn piiriin kuuluvana.

¹¹³ Koulum. 2015 kohta 6 Maksuohjelman perusteet, Velkajärjestelyn piiriin kuuluvat velat: Luovutusvoitto

¹¹⁴ Niemi-Kiesiläinen 1995 s. 250

¹¹⁵ Koulum. 2015 kohta 6 Maksuohjelman perusteet, Velkajärjestelyn piiriin kuuluvat velat: Perimiskulut

3.7 Vakuusvelat

VJL 3.1 §:n 5 kohdan mukaan vakuusvelalla tarkoitetaan sellaista velkajärjestelyn piiriin kuuluvaa velkaa, jonka vakuudeksi velkojalla on kolmansiin nähden tehokas esinevakuusoikeus velalliselle kuuluvaan tai velallisen hallinnassa olevaan omaisuuteen, siltä osin kuin vakuuden arvo velkajärjestelyn alkaessa olisi riittänyt kattamaan velkojan saatavan määrän rahaksimuuttokustannusten ja paremmalla etuoikeudella suoritettavien saatavien vähentämisen jälkeen. Rahaksimuuttokustannuksiin luetaan kiinteistönvälittäjän palkkio (noin 4-5 prosenttia kauppahinnasta) ja muut omaisuuden myyntiin tavanomaisesti liittyvät kustannukset.¹¹⁶ Vakuusvelan takaisinmaksua on siis turvaamassa velkojalla oleva esinevakuusoikeus, kuten pantti.¹¹⁷ Velkajärjestelyssä ei puututa velkojalla olevan vakuusoikeuden sisältöön tai pysyvyyteen (VJL 26 §). Vaikka velalliselle myönnetään velkajärjestely, velkojan esinekohtainen oikeus saada suoritus saatavan vakuutena olevasta esineestä pysyy voimassa.¹¹⁸ Velallinen voi maksaa velkajärjestelyn aikana vakuusvelalle erääntyvän koron heti. Jos hän ei kykene maksamaan vakuusvelkaan liittyvää korkoa, se liitetään vakuusvelkaan.¹¹⁹

Velkaa pidetään vakuusvelkana ainoastaan siltä osin kuin vakuuden arvo riittää kattamaan velkojan saatavan määrän velkajärjestelyn alkamishetkellä.¹²⁰ Siltä osin kuin vakuuden arvo ei kata velan määrää kyse on tavallisesta velasta.¹²¹ Jotta voidaan määritellä, missä määrin velka on vakuusvelkaa, tulee vakuuden arvo arvioida velkajärjestelyn alkamishetken arvoon sekä myyntikulut ja mahdolliset paremmalla vakuusoikeudella turvatut saamiset vähentää. Laissa ei ole tarkemmin määritelty, miten vakuuden arvo tulee määritellä ja mihin sen tulee perustua. Menettely on kuitenkin samankaltainen kuin maksuohjelman laatimisessa yleisesti. Velkojen jakoa vakuusarvon perusteella vakuusvelkoihin ja tavallisiin velkoihin ei enää myöhemmin muuteta, vaikka vakuuden arvossa tapahtuisi muutoksia menettelyn aikana.¹²² Tavallisimmin vakuuden

¹¹⁶ Uitto 2010 s. 145

¹¹⁷ VJL 3.1 §:n 4 kohdan mukaan esinevakuusoikeudella tarkoitetaan panttioikeutta irtaimeen tai kiinteään omaisuuteen, omistuksenpidätystä ja muuta omistukseen perustuvaa vakuutta, takaisinotto-oikeutta sekä pidätysoikeutta, joka tuottaa etuoikeuden kohteeseen.

¹¹⁸ Niemi-Kiesiläinen 1995 s. 267

¹¹⁹ Lindström 2014 s. 496

¹²⁰ Koulumäki – Lindfors 2013 s. 167

¹²¹ Uitto 2010 s. 143

¹²² Uitto 2010 s. 144

arvon arviointi tulee kyseeseen velallisen asunnon tai auton osalta. Myös osamaksukaupalla hankitut työvälineet tai koti-irtaimisto voidaan joutua arvioimaan.¹²³

Arvio vakuusarvosta tulee esittää jo hakemusvaiheessa. Jos selvittäjä on määrätty, vakuuden arvioiminen kuuluu ensisijaisesti hänen tehtäviinsä. Jos velallinen on kuitenkin laatinut maksuohjelmaehdotuksen itse, hänen on esitettävä arvio vakuuden arvosta.¹²⁴

Velkajärjestelyhakemukseen tulee liittää kirjallinen selvitys omaisuuden arvosta. Selvityksessä tulee tuoda esiin kaikki arvoon vaikuttavat seikat. Velallisen omistusasunnon osalta kyse on esimerkiksi asunnon kuntoon, ikään, tasoon ja sijaintiin liittyvistä seikoista. Velkojalla voi olla velallisesta poikkeava näkemys vakuutena olevan omaisuuden arvosta. Näkemyserot koskevat yleensä velan vakuutena olevan omistusasunnon arvoa. Velkojalla on oikeus riitauttaa velallisen näkemys omaisuuden arvosta, jolloin velkojan tulee esittää lausumassaan tuomioistuimelle perusteltu vastanäyttö, miksi velallisen esittämä arvio ei vastaa todennäköistä myyntihintaa.¹²⁵

Velkajärjestelylain 26 §:n mukaan vakuusvelkoja on mahdollista järjestellä tietyissä tapauksissa ja tietyissä rajoissa. Velallinen voi erityisin edellytyksin säilyttää velkajärjestelyssä vakuutena olevan esineen, jos se kuuluu hänen perusturvaansa.¹²⁶ Tämä on mahdollista velallisen asuntoa ja muuta perusturvaan kuuluvaa omaisuutta rasittavien vakuusvelkojen osalta. Velkajärjestelyssä muu kuin perusturvaan kuuluva omaisuus on joka tapauksessa realisoitava, jolloin omaisuutta mahdollisesti rasittava vakuusvelka maksetaan pois realisoinnista saatavista varoista.¹²⁷

Ollennainen rajoitus vakuusvelan järjestelyssä on se, että tällaisen velan määrää ei voida alentaa ollenkaan. Näin ollen velan pääoman osalta vakuuden perustarkoitus eli velkojan suojaaminen luottotappiolta toteutuu myös velkajärjestelyssä. Lähtökohtana on, että velallisen on maksettava vakuusvelka velkajärjestelyssäkin.¹²⁸ Vakuusvelan järjestelykeinot rajoittuvat siten maksuaikataulun ja luottokustannusten (tavanomaisesti juoksevat korot) tietyntylaiseen muuttamiseen, velan kerralla maksamiseen sekä velallisen maksusuorituksen lukemiseen ensin velan pääoman ja vasta sen jälkeen luottokustannusten maksamiseen (pääomasuoritusten ensisijaistaminen).¹²⁹ VJL 25.3 §:n ensimmäinen lause ohjaa keinojen keskinäistä

¹²³ Niemi-Kiesiläinen 1995 s. 269

¹²⁴ Niemi-Kiesiläinen 1995 s. 268

¹²⁵ Uitto 2010 s. 144

¹²⁶ Niemi-Kiesiläinen 1995 s. 267

¹²⁷ Koskelo – Lehtimäki 1997 s. 160

¹²⁸ Niemi-Kiesiläinen 1995 s. 271

¹²⁹ Niemi-Kiesiläinen 1995 s. 271

soveltamisjärjestystä: velkajärjestelyssä on käytettävä lievintä keinoa velallisen taloudellisen tilanteen korjaamiseen. Laki osoittaa vakuusvelkojen osalta selvät rajat velan ehtojen muuttamiselle. Velkajärjestelyssä tavoitteena on lain sallimin järjestelykeinoin pienentää vakuusvelan hoitomenoja niin, että velallinen kykenisi selviytymään niistä ja voisi säilyttää vakuutena olevan omaisuuden. Jos käytettävissä olevat velkajärjestelykeinot ovat riittämättömiä, velallisen on luovuttava kyseistä omaisuudesta. Tällöin vakuusvelat tulevat maksetuksi realisointituotosta ja loput velat katsotaan tavalliseksi velaksi.¹³⁰

3.8 Tavalliset velat

VJL 3.1 §:n 7 kohta määrittelee tavalliset velat yksinkertaisesti: muut kuin vakuusvelat ovat tavallista velkaa. Tavallisia velkoja ovat siis esinevakuudella turvaamattomat velat, mukaan lukien pantti- ynnä muut velat siltä osalta, jota vakuuden arvo ei kata. Lisäksi sellaiset velat, joista on vakuutena sivullisen (takaajan) omaisuutta, ovat velallisen velkajärjestelyssä tavallisia velkoja.¹³¹ Tällaisten velkojen asema velkajärjestelyssä muodostuu erilaiseksi riippuen siitä, onko velallisella omistusasunto, jonka hän säilyttää velkajärjestelyssä vai ei.¹³² Tässä tutkielmassa perehdytään ainoastaan tilanteisiin, joissa velallisella ei ole omistusasuntoa. Tavalliselle velalle maksetaan korkoa velkajärjestelyn ajalta vain, jos velallinen kykenee maksamaan sekä vakuusvelat että tavallisten velkojen pääomat kokonaisuudessaan.¹³³

Velkajärjestelyn lähtökohtana on tavallisten velkojen osalta se, että velallisen maksukyky ratkaisee, millä tavoin velkojen ehtoja on muutettava. Menettelytapa muodostuu näin ollen päinvastaiseksi verrattuna vakuusvelkoihin: vakuusvelkojen osalta selvitetään ensisijassa, kuinka paljon velan ehtoja on mahdollista muuttaa, ja sen jälkeen katsotaan, riittääkö velallisen maksukyky sen mukaisiin velanhoidomenoihin. Tavallisten velkojen kohdalla taas ensin tarkistetaan, mihin asti velallisen maksukyky (maksuohjelman kestoajan suhteen) riittää, ja velkojen ehtoja muutetaan sen mukaan.¹³⁴ Tavallisten velkojen suhteen velkajärjestely voidaan

¹³⁰ Koskelo – Lehtimäki 1997 s. 160-161

¹³¹ Lisäksi on olemassa kolmas kategoria, jolla on melko suppea merkitys käytännössä: tietyt esinevakuudella turvaamattomat velat, kuten maksamattomat sakot, on erikseen määritelty viimesijaisiksi. Täsmällisesti ilmaistuna tavallista velkaa on siis velka, joka ei ole vakuusvelkaa eikä viimesijaista velkaa. Koskelo - Lehtimäki 1997 s. 160

¹³² Niemi-Kiesiläinen 1995 s. 258

¹³³ Lindström 2014 s. 496

¹³⁴ Koskelo – Lehtimäki 1997 s. 161

toteuttaa käyttämällä kaikkia lain mukaisia keinoja. Käytettävissä olevat keinot ovat VJL 25 §:n mukaan maksuajan myöntäminen, velallisen maksusuoritusten lukeminen ensiksi pääoman ja vasta sen jälkeen luottokustannusten maksamiseksi, koron alentaminen, velan maksaminen kertasuorituksena uudella luotolla sekä maksuvelvollisuuden poistaminen kokonaan. Velkajärjestelyssä on aina käytettävä velkojen kannalta lievintä keinoa.¹³⁵

Jos velallisella ei ole vakuusvelkoja, hänen on käytettävä koko maksuvaransa tavallisten velkojen maksuun. Tällöin velkojen keskinäinen etusijajärjestys määräytyy velkojen maksusaantijärjestystä koskevan lain mukaisesti. Lailla toteutettiin *velkojen tasa-arvo*, joka etuoikeusasetuksen voimassa ollessa oli muuttunut pääsäännöstä enemmänkin poikkeukseksi.¹³⁶ Ydinperiaatteena velkojen keskinäisen aseman suhteen on siis *velkojen yhdenvertainen kohtelu*. Tavalliset velkojat ovat velan perusteesta riippumatta keskenään yhtäläisessä asemassa. Tämä tarkoittaa sitä, että kukin velkoja saa saatavastaan yhtä suuren suhteellisen osuuden maksuohjelman keston aikana. Tiettyjen edellytysten täytyessä maksuohjelmaa on kuitenkin mahdollista pidentää yksityisvelkojan hyväksi. Maksuohjelman täytettyään velallinen vapautuu jäännösvelasta suhteessa jokaiseen velkojaan. Jäännösvelasta vapautuminen seuraa tosiasiasa vasta, kun maksuohjelmassa määrätty maksuvelvollisuus on täytetty. Maksuohjelman keston päättymisen ei siis vapauta velallista ohjelmassa määrätyn suoritusvelvollisuuden täyttämisestä (VJL 40.1 §).

Poikkeuksen velkojen yhdenvertaisuusperiaatteeseen aiheuttaa elatusapuvelka velallisen lapselle siltä osin kuin se on etuoikeutettu myös ulosotossa ja konkurssissa.¹³⁷ Näin ollen velallisen maksuvara on ensisijaisesti käytettävä etuoikeutetun elatusapuvelan täysimääräiseen maksamiseen (ellei suoritusta ole jo kertynyt omaisuuden realisointituotosta). Maksuohjelman keston ja jäännösvelasta vapautumisen osalta myöskään elatusapuvelka ei ole erityisasemassa. Lisäksi laissa on harkinnanvarainen mahdollisuus määrätä täysi tai muita suurempi jako-osuus sellaisille veloille, jotka velallinen on ottanut välttämättömiä elinkustannuksiaan varten. Tällaisia velkoja on esimerkiksi vuokratähteistä tai elintarvikkeiden hankinnasta syntynyt velka.¹³⁸ Molemmat poikkeuksen pääperiaatteeseen koskevat siten velallisen tai hänen lapsensa

¹³⁵ Niemi-Kiesiläinen 1995 s. 260

¹³⁶ Niemi-Kiesiläinen 1995 s. 258

¹³⁷ VJL 31.2 §:n mukaan ensin on suoritettava etuoikeutettu elatusapu. Velkajärjestelyn alkamisen ja maksuohjelman vahvistamisen välisenä aikana erääntyvä elatusapu voidaan maksaa maksukiellosta huolimatta (VJL 12.2 §). Jos elatusapuvelka on jäänyt järjestelyn aikana maksamatta, kuten pienituloisella velallisella voi helposti käydä, etuoikeus koskee myös järjestelyn aikana erääntynyttä elatusapua. Konkurssissa etuoikeutettua on myös konkurssin alkamisen ja konkurssituomion välisenä aikana erääntyvä elatusapu (VJML 4.1 §) Niemi-Kiesiläinen 1995 s. 258

¹³⁸ Niemi-Kiesiläinen 1995 s. 259

perustoimentulomenojen kattamista. Jos maksuohjelmaa jatketaan (VJL 31 a §), voidaan velallinen tällöin velvoittaa maksamaan sellaista elatusapuvelkaa, jolle ei kerry täyttä suoritusta varsinaisen maksuohjelman avulla.¹³⁹

MSL 6 §:n mukaan eräät vähempimerkityksiset velat ovat muihin velkoihin nähden takasija-asemassa. VJL 24.3 §:n mukaan *takaajan regressisaatava* on takasijainen siinä tapauksessa, että päävelallinen ja takaaja ovat hakeneet velkajärjestelyä yhdessä. Takaajan regressisaatavan asemaa suhteessa muihin takasijaisiin velkoihin ei ole velkajärjestelylaissa nimenomaisesti säännelty. Koska kyseessä on tavallisen velan pääomasta, joka ilman yhteistä hakemusta ei olisi takasijainen saatava, regressisaatava on syytä sijoittaa maksunsaantijärjestyksessä heti tavallisten velkojen pääoman jälkeen. Näin ollen maksunsaantijärjestys muodostuu seuraavan kaltaiseksi:

1. etuoikeutettu elatusapuvelka
2. tuomioistuimen harkinnan mukaisesti välttämättömiin elin- tai asumiskustannuksiin otettu velka
3. tavallisten velkojen pääomat
4. takaajan regressisaatava yhteisen hakemuksen ollessa kyseessä
5. velkajärjestelyn aikana kertyneet juoksevat korot
6. sakko ja rikoksen perusteella tuomittu menettämisseuraamus, veronkorotus ja muu VJML 6.1 §:n 2 kohdassa mainittu sanktioluonteinen saatava ja
7. lahjanlupauslakiin perustuva saatava.

Siinä tapauksessa, että velallisella on ainoastaan tavallisia velkoja, maksuohjelmassa on pääsääntöisesti määrättävä jokaiselle velkojalle saatavan suuruuden mukaan laskettuna tasavertainen osuus. Maksuohjelmassa vahvistetaan myös maksuaikataulu, jonka mukaan velallinen tai ulosottomies tilittää maksuosuuksia velkojille (VJL 36 §:n 10 kohta). Käytännön toteutus voidaan valita useiden eri vaihtoehtojen väliltä. Velallinen voi suorittaa maksun kuukausittain tai harvemmin määräaikoina jokaiselle velkojalle hänelle kuuluvan suhteellisen osuuden tai esimerkiksi vuorotellen jokaiselle velkojalle.¹⁴⁰

¹³⁹ Koskelo – Lehtimäki 1997 s. 161-162

¹⁴⁰ Niemi-Kiesiläinen 1995 s. 259

3.9 Tuntemattomat velat

Velallisen velkajärjestelyhakemuksessa on tiedot velkojista ja heidän saatavistaan. Velkojien tulee ilmoittaa velkajärjestelyvelan määrä selvittäjälle (tai tuomioistuimelle, jos selvittäjää ei ole määrätty) sillä uhalla, että velka huomioidaan maksuohjelmassa sen suuruisena kuin velallinen on sen itse ilmoittanut. Jos joku velkoja ei jostain syystä ole saanut tietoa velkajärjestelystä, eikä hän ole siten voinut ilmoittaa velkaansa, ei tällaisen velan (*tuntematon velka*) oikeus suorituksen saantiin lakkaa tai velkojan asema heikkene, vaikka maksuohjelma vahvistetaan. Tämä johtuu siitä, että velkajärjestelystä ei anneta *julkista kuulutusta* – kuten konkurssista ja yrityssaneerauksesta – eikä velkajärjestelyllä voida sen vuoksi poistaa sellaisen velkojan oikeuksia, jolla ei ole ollut mahdollisuutta tulla kuulluksi asian osalta.¹⁴¹

Tuntemattomasta velasta voi olla kyse esimerkiksi silloin, kun velallisen maksettavaksi on määrätty vahingonkorvausvelka, jonka peruste on syntynyt ennen velkajärjestelyn alkamista.¹⁴² Jos velallinen jättää tahallaan ilmoittamatta velan, tämä voi tulla rangaistavaksi *velallisen petoksena* (RL 39:2). Lisäksi tällainen menettely voi estää velkajärjestelyn myöntämisen (VJL 10 §:n 8 kohta) tai johtaa sen raukeamiseen (VJL 42.4 §:n 2 kohta).¹⁴³ Tällä velallisen petossäännöksellä turvataan osaltaan sitä, että velallisen kaikki varat käytetään täytäntöönpanomenettelyssä velkojien tyydyttämiseen.¹⁴⁴ Taas siinä tapauksessa, että velkoja jättää harkitusti saatavansa ilmoittamatta, ei hänellä ole oikeutta saada suoritusta velkajärjestelystä tällaiselle velalle.¹⁴⁵

Jos velkoja vaatii ennen maksuohjelman päättymistä velalliselta tuntemattomaksi jäänyttä velkaa, voidaan maksuohjelmaa muuttaa. Pääsääntönä on, että tuntemattomaksi jäänyt velka otetaan huomioon velkajärjestelyssä siten, että velallinen veloitetaan suorittamaan tuntemattoman velan velkojalle yhtä suuri osuus velasta kuin vahvistetun maksuohjelman mukaan kertyy samassa asemassa oleville velkojille.¹⁴⁶ VJL 40 a §:n mukaan, jos vasta maksuohjelman päätyttyä ilmenee velkajärjestelyn piiriin kuuluva velka, jonka perusteella maksuohjelmaa olisi voitu muuttaa, velallisen on suoritettava velasta määrä, jonka velkoja olisi saanut, jos velka olisi sisältynyt velkajärjestelyn maksuohjelmaan alun perin. Vuonna 2011 toteutetun tutkimuksen mukaan

¹⁴¹ Koulum. 2015 kohta 6. Maksuohjelman perusteet, Velkajärjestelyn piiriin kuuluvat velat: Tuntemattomat velat

¹⁴² Lindström 2014 s. 498

¹⁴³ Koskelo – Lehtimäki 1997 s. 220

¹⁴⁴ Kukkonen 2014 s. 841

¹⁴⁵ Uitto 2010 s. 302

¹⁴⁶ Uitto 2010 s. 302

viidesosalla (18 %) velkajärjestelyn suorittaneista velallisista oli jäänyt maksuohjelman ulkopuolelle velkoja.¹⁴⁷

3.10 Tavoittamattomien velkojen asema

Toisinaan niin sanotusti tunnettujakin velkoja on vaikea löytää. Tällaisten velkojen osalta on yleensä kyse sellaisista yrityksistä, jotka ovat ehkä jo lopettaneet toimintansa. Erityisesti entisillä elinkeinonharjoittajilla on tämän tyyppisiä velkoja ja usein jopa runsaastikin.¹⁴⁸ Tavoittamattomien velkojen osalta maksuohjelmassa ei tarvitse huomioida alle 1 700 euron suuruista velkaa elinkeinonharjoittajalle, jota ei ole onnistuttu tavoittamaan (VJA 6 b §). Lain esitöissä pidetään riittävänä velkojan tavoitusyrityksenä sitä, että velkojalle on lähetetty kirje postitse, mutta se on palautunut takaisin lähettäjälle ilmoituksella ”tuntematon”. Vaikka velkojan saatava jää huomioimatta maksuohjelmassa, se ei estä velkojaa hakemasta maksuohjelmaan myöhemmin muutosta. Tällöin hänelle myönnetään sama asema kuin muille samassa asemassa oleville velkojille (VJL 28 a §).¹⁴⁹

3.11 Velan vanhentuminen

Velka voi lakata vanhentumalla. Nykyään keskeinen velan vanhentumista koskeva säädös on vanhentumislaki (VanhL 1 §).¹⁵⁰ Saamisen vanhentumisella tarkoitetaan saamisen raukeamista sen vuoksi, että velkoja ei ole lakiin tai sopimukseen perustuvan ajan kuluessa asianmukaisin tavoin saattanut oikeuttaan voimaan, eikä velallinen ole samana aikana tunnustamalla uudistanut velvoitettaan.¹⁵¹ Vanhentuminen tarkoittaa sitä, että velkojalla ei ole enää oikeutta vaatia suoritusta velalliselta. Jos velallinen kuitenkin maksaa vanhentuneen velan, velallisella ei ole oikeus saada takaisin suoritusta, jonka hän on tehnyt vanhentuneesta velasta.¹⁵² Velkojen

¹⁴⁷ Valkama 2011 B. s. 1 ja 13

¹⁴⁸ Koulumäki – Nieminen-Kiesiläinen 1999 s. 59

¹⁴⁹ Lindström 2014 s. 498

¹⁵⁰ Tepora – Kaisto – Hakkola 2009 s. 113

¹⁵¹ Saarnilehto 2004 s. 11

¹⁵² Ks. kuitenkin myös VanhL 14 § ja PerL 4 §. Vanhentumislaki säätelee kuluttajaa koskevasta poikkeuksesta vanhentuneen velan maksamisen osalta. Perintälain mukaan taas vanhentunutta tai muusta syystä lakannutta saatava ei saa periä.

vanhentumisajat perustuvat joko yleiseen vanhentumisaikaan tai niitä voi koskea erityinen vanhentumisaika.¹⁵³ Vanhentumislain seurauksena yleinen kymmenen vuoden vanhentumisaika lyheni kolmeen vuoteen. Velka ei voi vanhentua ennen eräpäivää, jos tällaisesta päivästä on sovittu. Jos velka on maksettava tietyn ajan kuluessa, alkaa velan vanhentuminen määräajan päättymispäivästä lukien.¹⁵⁴

Koska vain saamisoikeudet voidaan menettää vanhentumisen johdosta, panttioikeudeksi luonnehdittava objektikohtainen suorituksensaantioikeus ei voi lakata vanhentumislaisa tarkoitetun ajan kulumisen perusteella. Henkilökohtainen maksuvelvollisuus voi kuitenkin vanhentua. Lainsäädännössä on perinteisesti lähdetty pantinsaajalle edullisesta ratkaisusta. Jos velan vakuutena on pantti, voi velkoja velan vanhentumisesta huolimatta periä saamisensa pantista (VanhL 16.1 §). Lain esitöiden mukaan tämä koskee nimenomaan vain velallisen itsensä antamaa vakuutta, eikä vierasvelkavakuutta.¹⁵⁵

3.11.1 Vanhentumislain soveltamisala

Vanhentumislain säännöksiä sovelletaan vain sellaiseen vanhentumiseen, joka tapahtuu 1.1.2004 jälkeen. Merkitystä ei ole sillä, milloin velka on syntynyt. Ennen vanhentumislain voimaantuloa tapahtuneeseen vanhentumiseen sovelletaan vanhaa, niin sanottua 10 vuoden vanhentumisaikaa, vaikka vanhentuminen todettaisiin vasta vanhentumislain voimaan tultua.¹⁵⁶

VanhL 4 §:n mukaan vanhentumisaika on siis kolme vuotta. Tätä vanhentumisaikaa kutsutaan myös *yleiseksi vanhentumisajaksi*. Yleisen vanhentumisajan säätämisellä tavoiteltiin muun muassa velkasuhteiden selkeyttä, todisteluvaikeuksien välttämistä ja hyvien perintäkäytäntöjen edistämistä.¹⁵⁷ Vanhentumisaika alkaa pääsääntöisesti kulua saatavan sovitusta eräpäivästä. Jos saatavalle on hankittu täytäntöönpanoperuste, vanhentumisaika muuttuu automaattisesti viideksi vuodeksi.¹⁵⁸ Vahvistettu maksuohjelma on täytäntöönpanoperuste. Näin ollen maksuohjelman vahvistamisen jälkeen vanhentumisaika on viisi vuotta. Maksuohjelmaan sisältyvien velkaerien

¹⁵³ Stauffer 1993 s. 69

¹⁵⁴ Lindström 2014 s. 185

¹⁵⁵ Tepora – Kaisto – Hakkola 2009 s. 114-115

¹⁵⁶ Lindström 2014 s. 184

¹⁵⁷ Linna 2007 s. 666

¹⁵⁸ Utto 2010 s. 255

vanhentumisaikaan sovelletaan VanhL 13.3 ja 17.2 §:ää, joten jokaisella maksuerällä on vahvistetusta eräpäivästä laskettava viiden vuoden vanhentumisaika. Jos maksuohjelma raukeaa, vanhentumisajan katsotaan katkenneen, kun raukeamisesta on annettu lainvoimainen päätös.¹⁵⁹

Vanhentumisaika voidaan katkaista niin sanotuilla *oikeudellisilla katkaisukeinoilla* (VanhL 11 §). Velkajärjestelymenettely on yksi oikeudellisen katkaisukeinon muoto. Vanhentumisen katkeaminen edellyttää, että velkoja ilmoittaa saatavansa velkajärjestelymenettelyssä tai, että se otetaan muutoin huomioon kyseisessä menettelyssä. VanhL 11 §:n tarkoituksena on, että velkojan ei tarvitse tehdä yksittäisiä velkoja koskevia erillisiä katkaisutoimia sinä aikana, kun velallisen kaikkia velkoja koskeva velkajärjestelymenettely on vireillä tuomioistuimessa. Menettelyn kestolla ei ole sinänsä merkitystä, koska vanhentumisaika on keskeytyneenä koko menettelyn ja mahdollisen muutoksenhaun ajan. Uusi vanhentumisaika alkaa kulua vasta, kun asiasta on annettu ratkaisu, johon ei enää ole mahdollista hakea muutosta tavallisilla muutoksenhakekeinoilla.¹⁶⁰

Vanhentumislaki ei sovellu suureen joukkoon saatavia (1 §). Sitä ei sovelleta:

1. veroon, julkiseen maksuun tai muuhun rahasaamiseen, joka saadaan periä ulosottoteitse ilman tuomiota tai päätöstä
2. sakkoon, menettämisseuraamukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen taikka uhkasakkoon tai teettämis- tai keskeyttämisuhkaan
3. eläke- tai sosiaalilainsäädännön nojalla, lakisääteisen vakuutuksen perusteella tai julkisista varoista suoritettavaan eläkkeeseen, korvaukseen, tukeen tai muuhun etuuteen; eikä
4. lapsen elatuksesta annetussa laissa tarkoitettuun elatusapuun taikka kunnan takautumissaatavaan, joka perustuu elatusturvalain nojalla lapselle suoritettavaan elatukseen.

Edellä mainittuihin saataviin sovelletaan omia vanhentumissäännöksiä. Näille saataville on ominaista, että ne ovat perittävissä vain tietyn määrääjän, jonka jälkeen ne vanhentuvat. Koska kyse on niiden *lopullisesta vanhentumisesta*, ei ole haluttu, että ne vanhentuisivat velkajärjestelymenettelyn aikana. VJL 79.2 § on erityissäännös, joka koskee tällaisia saatavia. Sen

¹⁵⁹ Utto 2010 s. 256

¹⁶⁰ Utto 2010 s. 255-256

mukaan saatavan vanhentuminen velkajärjestelyn tai väliaikaisen kiellon alettua ei estä maksun saamista maksuohjelman nojalla. Jos velkajärjestelyyn perustuva perintä- tai täytäntöönpanokielto lakkaa ilman maksuohjelman vahvistamista tai, jos maksuohjelma raukeaa, vanhentumisaikaa laskettaessa ei huomioida sitä kalenterivuotta, jonka aikana perintä- tai täytäntöönpanokielto alkoi, eikä sen jälkeistä aikaa sen kalenterivuoden loppuun, jona kielto edellä tarkoitetulla tavalla lakkasi tai maksuohjelma raukesi.¹⁶¹

3.11.2 Suhde velkajärjestelyyn

Velan huomioon ottaminen velkajärjestelyssä edellyttää, että maksuvelvollisuus on velkajärjestelyn alkaessa yhä olemassa. Jos velkojan saatava on ennen sitä vanhentunut, saatavaa ei voida huomioida menettelyssä. Esimerkiksi omavelkaista takausta ja verovelkoja koskevien erityisten vanhentumisaikojen umpeen kuluminen on velkajärjestelyssä – kuten esimerkiksi konkurssissa – otettava tuomioistuimessa huomioon viran puolesta.¹⁶²

Velan lopullista vanhentumista koskevien säännösten voimaantulo synnytti epäselvyyksiä siitä, miten vanhentuminen olisi tullut ottaa huomioon velkajärjestelyssä. Tästä johtuen velkajärjestelylakiin tehtiin muutos, joka tuli voimaan 1.3.2008.¹⁶³ Lainmuutoksen voimaantulosäännöksen mukaan velkojalla on oikeus saada maksu saatavalleen maksuohjelman mukaisesti, vaikka velka muutoin vanhentuisi UK 2:27:n nojalla, jos velkajärjestelylain mukainen maksuohjelma on vahvistettu tai ehdotus siitä on annettu asiaan osallisille ennen 1.3.2008. Tällöin velkojalla on oikeus saada maksu vahvistetun maksuohjelman mukaisesti myös silloin, kun vanhentuminen koskee sellaista velkaa, josta velallinen tai hänen vakuudeksi antamansa omaisuus vastaa takauksen, panttauksen tai muun syyn perusteella. Toisin sanoen velallisen siis tulee suorittaa saatava maksuohjelman mukaisesti, vaikka jokin maksuohjelmassa mainittu velka vanhentuisikin maksuohjelman aikana.¹⁶⁴

Lakimuutoksella vahvistettiin velkajärjestelyssä omaksuttu periaate, jonka mukaan velkojen keskinäiset suhteet pysyvät koko maksuohjelman keston ajan sellaisina kuin ne olivat

¹⁶¹ Uitto 2010 s. 257-258

¹⁶² Koskelo – Lehtimäki 1997 s. 220

¹⁶³ Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta

¹⁶⁴ Uitto 2010 s. 270

maksuohjelmaa vahvistaessa. Näin velkojen keskinäinen kilpailuasema vahvistettiin koko maksuohjelman keston ajaksi.¹⁶⁵

Joissakin tapauksissa saatavan *lopullinen vanhentuminen* voi tosiasiaassa tarjota velalliselle lyhyemmän tien velkavastuusta vapautumiseen kuin mitä vahvistettu maksuohjelma tarjoaa. Tämä johtuu siitä, että ennen 1.3.2008 vahvistetussa maksuohjelmassa ei oteta huomioon saatavan lopullista vanhentumista ollenkaan. Velallisen velvollisuus suorittaa saatavat maksuohjelman mukaan ei kuitenkaan ole ehdoton. Vuoden 2008 lakimuutoksen yhteydessä velkajärjestelylakiin lisättiin uusi ensimmäinen lause 42.4 §:ään. Siinä todetaan, että tuomioistuimen on määrättävä maksuohjelma raukeamaan velallisen hakemuksesta. Tästä syystä velallinen voi aina halutessaan hakea maksuohjelman raukeamista. Jos raukeaminen tulee voimaan, tulevat velkojen alkuperäiset ehdot ja maksutuomiot myös voimaan. Näin ollen maksuohjelman rautessa sellaiset velat raukeavat, joista täytäntöönpanoperusteen antamisesta on kulunut vähintään 15 vuotta. Tämä koskee myös sellaisia takausvelkoja, joita koskevat päävelat ovat vanhentuneet.

Siinä tapauksessa, että velallisen kaikki maksuohjelmassa olevat velat ovat vanhentuneet ulosottokaaren säädösten mukaan, hänen on luonnollisesti edullista hakea maksuohjelma raukeamaan. Samankaltainen tilanne on myös kyseessä, jos velallinen kykenee maksamaan jäljelle jäävät velat täysimääräisesti tai, jos hän saa aikaan sovinnon jäljelle jääneiden velkojen kanssa loppuvelkojen maksusta.¹⁶⁶

Maksuohjelmissa, joissa maksuohjelmaehdotus on annettu 1.3.2008 voimaan tulleen lakimuutoksen jälkeen, on otettu velkajärjestelylaissa aivan toisenlainen kanta kuin jo olemassa oleviin maksuohjelmiin. Jos velkajärjestelyn piiriin kuuluva velka vanhentuu UK 2:27:n nojalla maksuohjelman kuluessa, velalle tuleva osuus maksuvarasta ja varoista on VJL 31.5 §:n mukaan osoitettava ulosottooperusteen määräajan päättymistä seuraavan kalenterikuukauden alusta lukien muille velkojille. Vastaavasti maksuohjelmassa otetaan huomioon sellaisen velan vanhentuminen, josta velkajärjestelyvelallinen vastaa yhdessä jonkun toisen kanssa takauksen tai muun syyn perusteella.¹⁶⁷

Lain esitöiden mukaan VJL 31.5 §:llä haluttiin erityisesti puuttua sellaisen epäkohdan syntymiseen, jossa vanhentunut velka, joka UK 2 luvun säännösten mukaan vanhentuisi pian velkajärjestelyn

¹⁶⁵ Linna 2008 s. 343

¹⁶⁶ Uitto 2010 s. 270-271

¹⁶⁷ Uitto 2010 271-272

aloittamisen jälkeen, saisi maksuohjelmassa saman aseman kuin muut velat. Tällaisessa tapauksessa vanhentunutta saatavaa perivä velkoja hyötyisi velallisen velkajärjestelystä, koska velallinen joutuisi maksamaan velkaa vielä laissa säädetyn velkavastuun enimmäiskeston jälkeen. Muut velkojat taas joutuisivat huonompaan asemaan kuin velkajärjestelyn ulkopuolella, jossa vanhentuva velka poistuisi kilpailemasta ulosottoerinnän tuloksesta.¹⁶⁸

Vanhentuva velka huomioidaan täysimääräisesti, kun jaetaan sille tulevaa osuutta velallisella olevan omaisuuden realisoinnista saaduista varoista ja niistä velallisen tuloista, jotka kertyvät ennen kuin määräaika päättyy. Velkojalla on oikeus saada myös sellaiset lisäsuoritukset, jotka perustuvat velallisen tuona aikana saamiin tuloihin ja varoihin.¹⁶⁹ Yksittäisen velan vanhentuminen ei yleensä vaikuta velallisen suoritusvelvollisuuden määrään, vaan ainoastaan velkojille maksettaviin jako-osuuksiin. Siinä tapauksessa, että velallisen kaikki velat ovat niin vanhoja, että ne vanhentuvat, velallinen vapautuu vanhentumisen jälkeen suoritusvelvollisuudestaan kokonaisuudessaan. Merkittävän velan vanhentuminen voi saada aikaan tilanteen, jossa jäljelle jäävät velat voidaan suorittaa alkuperäistä maksuohjelman kestoa nopeammassa aikataulussa. Jos velkojen vanhentuminen aiheuttaa sen, että velallinen kykenee sen johdosta pian suoriutumaan jäljelle jäävistä maksuvelvoitteistaan, voi olla niin, että velkajärjestelyn yleiset edellytykset eivät enää täyty.¹⁷⁰

3.11.3 Täytäntöönpanokelpoisuuden määräaikaisuus

Velallisen asemaa on parannettu velkajärjestelylainsäädännön avulla lisäksi monilla muilla lainsäädäntöhankkeilla, kuten laajamittaisella ulosottolainsäädännön uudistuksella. 1.3.2004 tuotiin ulosottolainsäädäntöön uutena käsitteenä *täytäntöönpanokelpoisuuden määräaikaisuus*.¹⁷¹ Käsitteellä tarkoitetaan sitä, että saatavaa, jolle velkoja on hankkinut ja saanut ulosottoperusteen, voidaan periä ulosottoteitse luonnollisen henkilön osalta ainoastaan tietyn määräajan.¹⁷² Ulosottoperuste, jolla luonnolliselle henkilölle on asetettu maksuvelvoite, on

¹⁶⁸ HE 178/2007 s. 11

¹⁶⁹ HE 178/2007 s. 21

¹⁷⁰ Uitto 2010 s. 272-273

¹⁷¹ Tätä koskevat säännökset ovat UK 2:24-28:ssä.

¹⁷² Uitto 2010 s. 258

täytäntöönpanokelpoinen 15 vuoden ajan.¹⁷³ Jos ulosottoperusteessa tarkoitettu velkoja on luonnollinen henkilö tai, jos korvaussaatava perustuu rikokseen, josta velallinen on tuomittu vankeuteen tai yhdyskuntapalveluun, määräaika on kuitenkin 20 vuotta.¹⁷⁴ Määräaika lasketaan siitä, kun yksipuolinen tuomio, lainvoimaiseksi tullut tuomio tai muu lopullinen ulosottoperuste on annettu. Näin ollen määräaika alkaa kulua tuomion antamispäivästä siitä huolimatta, että tuomio tulee lainvoimaiseksi vasta myöhemmin.¹⁷⁵

Täytäntöönpanokelpoisuuden määräaikaisuudella pyrittiin estämään ja poistamaan elinikäinen tai kohtuuttoman pitkäkestoinen ulosotto sekä saamaan aikaan kohtuullinen ratkaisu niiden velallisten asemaan, jotka jäivät muiden ylivelkatilanteen korjaamista koskevien menettelyjen (kuten velkajärjestelyn) ulkopuolelle. Tavoitteena oli, että mahdollisimman moni velkaantunut henkilö voisi palata takaisin taloudelliseen toimintaan yhteiskunnan hyödylliseksi jäseneksi.¹⁷⁶

Täytäntöönpanokelpoisuuden määräaikaisuuden suoma etu vanhentumisen muodossa on tarkoitettu ainoastaan niille velallisille, jotka eivät itse aktiivisin toimin pyri vahingoittamaan velkojien etua. Määräaikaa ei ole syytä jatkaa silloin, kun velallinen on kykenemätön maksamaan velkojaan, eikä hän ole omilla toimillaan vahingoittanut velkojien etua. Sen sijaan sellaisten velallisten osalta, jotka ovat omilla toimillaan aiheuttaneet vahinkoa velkojien edulle, täytäntöönpanokelpoisuuden määräaikaa voidaan jatkaa, jos UK 2:26:n edellytykset täyttyvät. Tuomioistuimien voi määrätä määräajan jatkumaan 10 vuotta laskettuna alkuperäisen määräajan päättymisestä.¹⁷⁷ Edellytyksenä määräajan pidentämiselle on, ettei sitä voida pitää velallisen kannalta kohtuuttomana.¹⁷⁸

Jos maksuohjelma raukeaa, vanhentumisajan katsotaan katkenneen, kun tuomioistuin on antanut lainvoimaisen päätöksen maksuohjelman raukeamisesta. Tällöin vanhentumisajat ja kanneajat alkavat uudestaan. Kaikkien velkajärjestelyvelkojen katkaistavissa oleva vanhentumisaika alkaa siten kulua samasta ajankohdasta. Tällöin vanhentumisajan pituus riippuu siitä, onko velkojalla

¹⁷³ Täytäntöönpanoperuste voi olla muun muassa yksipuolinen tuomio, tuomio ja tuomioistuimen vahvistama maksuohjelma.

¹⁷⁴ Linna 2007 s. 663

¹⁷⁵ Uitto 2010 s. 259

¹⁷⁶ HE 216/2001 s. 18

¹⁷⁷ Uitto 2010 s. 262

¹⁷⁸ Töyrylä 2007 s. 33

ennestään suoritustuomio vai ei. Lisäksi tulee huomioida se, koskeeko kyseistä velkaa jokin erityisvanhenemisaika (VanhL 17 §).¹⁷⁹

3.11.4 Lopullinen vanhentuminen ja yli 15 vuoden maksuohjelmat

1.1.2008 voimaan tulleen vanhentumislain muutoksen mukaan luonnollisten henkilöiden velka vanhenee lopullisesti sellaisen saatavan osalta, jonka ulosottoperusteen (tavallisesti yksipuolinen tuomio tai tuomio) täytäntöönpanokelpoisuus päättyy ulosottokaaren mukaan (VanhL 8.3 § ja UK 2:27). Saatavan vanhennuttua lopullisesti sitä ei voida enää periä. Lopullista vanhentumista ei ole mahdollista katkaista vapaamuotoisella tai oikeudellisella katkaisutoimella. Se koskee ainoastaan sellaisia yksityishenkilöiden velkoja, joista on hankittu ulosottoperuste. Vuoden 2015 alusta tuli voimaan vanhentumislain 13 a §, jonka mukaan luonnollisen henkilön sopimukseen perustuva rahavelka vanhentuu viimeistään, kun velan erääntymisestä on kulunut 20 vuotta. Jos velkoja on luonnollinen henkilö, vanhentumisaika on 25 vuotta. Tätä vanhentumisaikaa ei voida katkaista ollenkaan. Kun saatavan lopullinen vanhentuminen koskee vain luonnollista henkilöä velallisena, taustalla voidaan nähdä samankaltaisia inhimillisiä kohtuusnäkökohtia, sosiaalisia tarkoituseriä ja yhteiskunnan tukimuotoihin kuuluvien resurssien säästöpyrkimyksiä kuin yksityishenkilön velkajärjestelyllä.¹⁸⁰

Velkojan näkökulmasta on olennaista huomioida, että päätöksellinen saatava vanhenee viiden vuoden kuluessa siitä, kun velallinen todettiin ulosotossa varattomaksi, ellei sen vanhentumista katkaista sitä ennen. Velkojan on siis muistettava katkaista kyseinen viiden vuoden vanhentumisaika, jotta saatava ei pääse vanhentumaan ja velkoja kykenisi perimään saatavaansa.¹⁸¹ Velkojalla on todistustaakka velan katkaisemisesta, joten velallinen ei ole velvollinen esimerkiksi osoittamaan, että velkojan perintäkirjeet eivät ole saapuneet perille. Näin ollen velkojan tulee katkaista vanhentuminen tavalla, joka on mahdollista näyttää jälkikäteen toteen mahdollisten riitaisuuksien selvittämiseksi.¹⁸²

¹⁷⁹ Lindström 2014 s. 201

¹⁸⁰ Linna 2007 s. 666

¹⁸¹ Uitto 2010 s. 266

¹⁸² Saarnilehto 2014 s. 19

Velallisen velvollisuus suorittaa velka lakkaa siis velan vanhentuessa. Tämä tarkoittaa velallisen velkavastuun lopullista päättymistä kyseisen velan osalta. Näin ollen velallisen ei tarvitse suorittaa enää vanhentumisen jälkeen velkaa velkojalle. Mikäli velallinen erehdyksissään kuitenkin maksaa vanhentuneen velan, hänellä ei ole oikeutta saada maksusuoritustaan takaisin. Tämä perustuu siihen, että suorituksen ollessa täyttämättömän velvoitteen mukainen, sitä ei voida pitää perusteettomana, eikä perusteettoman edun palautus tule siksi kyseeseen.¹⁸³

Siinä tapauksessa, että velallinen erehdytetään suorittamaan vanhentunut velka, maksua voidaan pitää pätemättömänä OikeustoimL 30 §:n nojalla. Hyvän perintätavan mukaan velkoja ei voi vaatia maksusuoritusta vanhentuneesta velasta. PerL 4 §:n mukaan perinnässä ei saa käyttää hyvän perintätavan vastaista tai muutoin velallisen kannalta sopimatonta menettelyä.¹⁸⁴ Lain kohdassa myös kielletään vanhentuneen tai muusta syystä lakanneen saatavan perintä.

Jos velallinen saa säilyttää asuntonsa velkajärjestelyssä, maksuohjelman kesto voi olla kolmea vuotta pidempi. Maksuohjelman enimmäiskesto ei kuitenkaan saa ylittää tavallisten velkojen osalta 10 vuotta (VJL 30.3 §). Tästä johtuen maksuohjelmassa maksettavaksi määrätyt vakuusvelat vanhentuvat jo ennen kuin maksuohjelma päättyy. Vakuusvelkojen vanhentuminen ei merkitse kuitenkaan sitä, että velallinen vapautuisi niiden maksamisesta. Velan turvaava vakuus on olemassa varsinaisesta velan vanhentumisesta huolimatta (VanhL 16 §). VanhL 16.1 §:n mukaan vanhentuminen ei estä velkojaa saamasta suoritusta sellaisesta vakuudeksi annetusta velallisen omaisuudesta, johon velkojalla on pantti- tai pidätysoikeus. Kyseinen vakuusvelkojan oikeus tarkoittaa käytännössä sitä, että maksuohjelma pysyy voimassa siitä huolimatta, että siinä maksettavaksi määrätty vakuusvelka vanhentuu ulosottoperusteen täytäntöönpanokelpoisuuden määräajan umpeutumisen johdosta. Jos velallinen laiminlyö maksuohjelman noudattamisen, vakuusvelkojalla on VJL 42.1 §:n mukaiset oikeussuojakeinot käytettävissään. Siten vakuusvelkojalla on oikeus vakuuden realisointiin sen jälkeen, kun maksusuorituksen laiminlyönnistä on kulunut enemmän kuin kolme kuukautta, ja suoritusta ei ole edelleenkään maksettu.¹⁸⁵

¹⁸³ Uitto 2010 s. 266-267

¹⁸⁴ Saarnilehto 2004 s. 35

¹⁸⁵ Uitto 2010 s. 275

3.12 Velkajärjestelyn ulkopuolelle jäävät velat

Koska velkajärjestelyn piiriin katsotaan kuuluvaksi kaikki ennen järjestelyn alkamista syntyneet velat, aloittamispäätöksen jälkeen syntyneet velat jäävät automaattisesti järjestelyn ulkopuolelle. Velallisen velkajärjestelyn aloittamispäätöksen jälkeen ottamat velat eivät näin ollen kuulu järjesteltäviin velkoihin.¹⁸⁶ Velkajärjestelyn alkamisen jälkeen syntyvien velkojen osalta (verrattavissa konkurssin massavelkoihin ja yrityssaneerauksen menettelynaikaisiin velkoihin) on noudatettava niiden ehtoja, eikä velkajärjestely tuo niiden maksamiseen mitään helpotusta.¹⁸⁷ Näin ollen ne on maksettava normaalisti niiden erääntyessä. Meneillään oleva velkajärjestely ei vapauta velallista näistä myöhemmistä veloista. Maksuohjelma tulee lain mukaan laatia sen verran tiukaksi, että velallisen on syytä välttää uuden velan ottamista velkajärjestelyn alkamisen jälkeen.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Lindström 2014 s. 493

¹⁸⁷ Koulumäki – Lindfors: Maksukyvyttömyyden oikeudelliset ulottuvuudet 2010 s. 127

¹⁸⁸ Koulumäki ym. 2015 kohdassa 6. Maksuohjelman perusteet: Velkajärjestelyn piiriin kuuluvat velat

4. VELKOJEN SELVITYJÄRJESTELMÄ VELKAJÄRJESTELYSÄ

4.1. Velkaneuvojan ja selvittäjän rooli

Kun velkajärjestelyä päätetään lähteä toteuttamaan, tulee ensimmäisenä tehdä selvitys velallisen tuloista ja menoista velkojen kanssa käytäviä neuvotteluja ja velkajärjestelyhakemusta varten. Selvityksen tekemiseen saa apua kunnalta (oikeusaputoimisto, kuluttajaneuvonta, sosiaalitoimisto, erityinen velkaneuvontayksikkö) tai velkaneuvontaa tarjoavilta yhteisöiltä. Ulkopuolisen avun käyttö on hyvin suositeltavaa. Selvitys velallisen maksukyvyistä tulee olla mahdollisimman tarkka ja siitä on käytävä ilmi vähintään seuraavat seikat:

- nykyiset ja odotettavissa olevat tulot
- välttämättömät menot
- varallisuus
- kaikki velat eriteltynä.¹⁸⁹

Suurin osa velkajärjestelyhakemuksista valmistellaan talous- ja velkaneuvojan avustuksella.¹⁹⁰ Talous- ja velkaneuvojen roolia ja asemaa velkajärjestelyasioiden valmistelijana on pidetty merkittävänä.¹⁹¹ Velkaneuvonnan järjestämistapa vaihtelee kunnittain: joissain kunnissa se sijaitsee yleisen oikeusaputoimiston välittömässä yhteydessä, erillisessä velkaneuvontayksikössä taikka sosiaalitoimen tai kuluttajaneuvonnan yhteydessä.¹⁹² Lisäksi eri järjestöillä on tärkeä merkitys velkaneuvonnassa.¹⁹³ Velkaneuvonnasta säännellään talous- ja velkaneuvonnasta annetussa laissa. Talous- ja velkaneuvonnan yleisestä johdosta, valvonnasta ja ohjauksesta vastaa Kilpailu- ja kuluttajavirasto (TVL 2 §). Kunnat saavat talous- ja velkaneuvonnan järjestämisestä korvausta valtiolta (TVL 4 §).

Koska velkaneuvontaa on saatavissa kattavasti lähes koko maassa, velkajärjestelyhakemuksen valmisteluun ei tavallisesti liity niin painavia syitä, että olisi tarpeen avustajan määräykseen velalliselle. Se on kuitenkin mahdollista YOL 8.1 §:n 1 kohdan mukaan erityisen painavasta syystä. Tällainen syy voi olla esimerkiksi velallisen velkojen huomattava riittäisyys tai tavallista vaikeampi

¹⁸⁹ Stauffer 1993 s. 82

¹⁹⁰ Koulu – Niemi-Kiesiläinen 1997 s. 16

¹⁹¹ Valkama 2011 A. s. 8

¹⁹² Koulu – Niemi-Kiesiläinen 1999 s. 27

¹⁹³ Koulu – Niemi-Kiesiläinen 1997 s. 16

erimielisyys velkojen kanssa koskien velkajärjestelyn esteitä. Monesti velkajärjestelyyn liittyy varsin monimutkaisia liitännäiskysymyksiä esimerkiksi takauksien, yhteisvastuullisten velkasuhteiden, puolisoiden keskinäisten velka- tai omistussuhteiden ja yritystoiminnan velkasuhteiden takia. Lain mukaan avustajana saa toimia asianajaja tai muu tehtävään kykenevä henkilö, joka lain mukaan saa olla toisen asiamiehenä. Näin ollen esimerkiksi velkaneuvojan määräämiselle avustajaksi ei ole laissa esteitä.¹⁹⁴

Velkajärjestelyhakemus tehdään sitä varten laaditulle *oikeusministeriön vahvistamalle lomakkeelle* (VJL 39 §). Jos velkajärjestelyä haetaan yhdessä jonkun toisen kanssa, tulee kunkin velallisen hakemuksesta käydä ilmi, miksi velkajärjestelyä haetaan yhdessä. Kukin yhteishakija tekee joka tapauksessa oman hakemuksensa (kuten puoliset tai muut yhteisvelalliset). Lomakkeen saa tuomioistuimen kansliasta, kuluttajaneuvojilta, velkaneuvontayksiköstä, sosiaalivirastosta, yleisistä oikeusaputoimistoista ja internetistä (oikeus.fi). Hakemus on kuusisivuinen ja se on täytettävä huolellisesti ja selvästi. Mikäli hakemuksessa on virheitä tai puutteita, hakemuksen käsittely hidastuu. Hakemuslomakkeeseen on myös saatavissa erikseen seikkaperäiset täyttöohjeet.¹⁹⁵

Velallisen on liitettävä hakemuslomakkeeseensa *velkojaluettelo*, josta käy ilmi kaikkien velkojen osoite- ja yhteystiedot. Luetteloon tulee merkitä kaikki velallisen tiedossa olevat velkojat ja perintätoimistot.¹⁹⁶ Lisäksi velallisen tulee toimittaa hakemuksensa yhteydessä muita hakemuksen täyttöohjeessa mainittuja liitteitä. Tällaisia ovat tarpeellinen selvitys velallisen maksukykyyn vaikuttavista seikoista ja muista velkajärjestelyn kannalta merkityksellisistä seikoista. Käytännössä liitteet on syytä yksilöidä tai numeroida huolellisesti, jotta hakemuksen käsittely ei viivästy epäselvyyksien vuoksi. Hakemukseen voidaan jo tässä vaiheessa liittää velallisen ehdotus maksuohjelmaksi ja ehdotus mahdollisesta selvittäjästä.¹⁹⁷ Jos asiaan ei liity mitään erityisesti selvittäjää vaativaa seikkaa, velkaneuvoja voi tarkoituksenmukaisesti hoitaa asian loppuun eikä henkilön vaihtaminen prosessin aikana siten ole välttämätöntä. Velkaneuvojalle ei kuitenkaan voida antaa VJL 66.2 §:n mukaisia *tiedoksiantotehtäviä*, jotka kuuluvat selvittäjän tehtäviin.¹⁹⁸

Velkajärjestelyasiassa voi olla tarpeen määrätä selvittäjä esimerkiksi silloin, kun se on velkojen määrän, omaisuuden rahaksimuuton tai muun vastaavan syyn vuoksi tarpeellista. Lisäksi se voi olla

¹⁹⁴ Koulu – Niemi-Kiesiläinen 1999 s. 27

¹⁹⁵ Stauffer 1993 s. 82-83

¹⁹⁶ Velkajärjestelyhakemuksen täyttöohjeet s. 8

¹⁹⁷ Stauffer 1993 s. 83

¹⁹⁸ Koulu – Niemi-Kiesiläinen 1997 s. 42

tarpeen takaus- ja vakuusvastuun järjestelemiseksi. Jos velallisen hakemukseen on jo liitetty maksuohjelmaehdotus, selvittäjä voidaan määrätä ainoastaan, jos sen katsotaan olevan tarpeen asian riittäisyyden tai epäselvyyden vuoksi (VJL 64 §). Jos velallinen harjoittaa elinkeinotoimintaa, saattaa selvittäjän määräämiseen olla syytä tämän vuoksi.

VJL 64.2 §:n mukaan tuomioistuin voi määrätä selvittäjän velkajärjestelyn aloittamisesta päätettäessä. Lisäksi selvittäjä voidaan määrätä muunakin ajankohtana, jos siihen on aihetta. Henkilöä selvittäjäksi voi esittää velallinen tai velkoja taikka tuomioistuin voi määrätä hänet omasta aloitteestaan. Selvittäjän tulee lisäksi antaa nimenomainen suostumuksensa tehtävään. Selvittäjällä on oikeus saada tekemästään työstä ja hänelle aiheutuvista kuluista palkkio tai korvaus. Ensisijaisesti velallinen on velvollinen maksamaan palkkion, mutta korkeintaan neljän kuukauden maksuvaraa vastaavalla määrällä.¹⁹⁹ Ylimenevältä osalta palkkio maksetaan valtion varoista tai realisoitavan omaisuuden myyntihinnasta.²⁰⁰ Valtio vastaa selvittäjän palkkiosta myös, jos velkajärjestely hylätään.²⁰¹

Selvittäjän tulee olla täysivaltainen ja rehelliseksi tunnettu. Hänellä tulee olla tehtävän edellyttämä kyky, taito ja kokemus (yleinen kelpoisuus). Kelpoisuuteen ei sisälly vaatimusta siitä, että selvittäjällä tulisi olla mitään nimenomaista tutkintoa tai ammattia. Käytännössä selvittäjät ovat kuitenkin juristeja tai entisiä pankkitoimihenkilöitä. Yksittäistapauksissa voi olla kuitenkin mahdollista, että selvittäjältä vaaditaan erityisiä valmiuksia, jos kyseessä olevaan tapaukseen liittyy vaikeita oikeudellisia ongelmia.²⁰²

Selvittäjän tulee olla velalliseen nähden riippumaton ja velkoja kohtaan tasapuolinen (erityinen kelpoisuus). Aiemmin hakemuksen laatimisessa tai muutoin velallista avustanut henkilö, esimerkiksi velkaneuvoja, on pääsääntöisesti oikeudenkäyntiavustajan asemassa, eikä samalla tavalla riippumaton kuin selvittäjältä edellytetään.

KKO 191:1995: Tapauksessa oli kyse selvittäjän toimimisesta myöhemmin maksuohjelman muuttamista koskevassa asiassa velallisen avustajana. KKO katsoi selvittäjän olevan esteellinen toimimaan avustajana maksuohjelmaa muutettaessa.

¹⁹⁹ Koulu – Niemi-Kiesiläinen 1997 s. 43. Lisäksi ks. VJL 70 § selvittäjän palkkion määräytymisestä muutoin.

²⁰⁰ Stauffer 1993 s. 85

²⁰¹ Koulu – Niemi-Kiesiläinen 1997 s. 43

²⁰² Koulu – Niemi-Kiesiläinen 1997 s. 42

Selvittäjän tärkeimmät tehtävät ovat laatia ehdotus velallisen maksuohjelmasta (ellei sitä ole laadittu jo aiemmin) ja hoitaa VJL 66.2 §:n mukaiset tiedoksiannot. VJL 66.1 §:n mukaan selvittäjälle voidaan antaa muitakin tehtäviä, kuten velkajärjestelyn esteiden tutkiminen tai velallisen omaisuuden myyminen.²⁰³ Selvittäjällä on yhtä laajat tiedonsaantioikeudet kuin velallisella itsellään. Hänellä on siis salassapitosäännösten estämättä tehtävänsä suorittamiseksi sama oikeus kuin velallisella saada tietoja velallisen pankkitileistä, maksuliikenteestä, sopimuksista ja sitoumuksista sekä velallisen varallisuudesta, verotuksesta ja muista velallisen taloudelliseen asemaan liittyvistä seikoista (VJL 67 §).

Vuoden 2014 lainmuutosten myötä talous- ja velkaneuvojat alkoivat tehdä maksuohjelmaehdotuksia aiempaa useammin. Erityisesti silloin, kun maksuohjelmaehdotuksen tekeminen tarkoittaa ainoastaan kohtuullista lisätyötä neuvojalle, eikä asia ole luonteeltaan erityisen riitainen tai epäselvä, on maksuohjelmaehdotuksen laatiminen neuvojan toimesta kokonaiskustannusten kannalta edullisempaa kuin selvittäjän määrääminen.²⁰⁴ Lainsäätäjä on myös pohtinut sitä vaihtoehtoa, että talous- ja velkaneuvonta säädettäisiin ensisijaiseksi suhteessa oikeusapuun.²⁰⁵

4.2 Velkaselvitys

Ennen velkajärjestelylain voimaantuloa velallisten velkaongelmien selvittely tapahtui usein suoraan yksittäisten velkojen ja velallisten kesken. Vakavimpien velkaongelmien selvittelyn luonne muuttui olennaisesti monilta osin velkajärjestelylain voimaan tulon myötä. Yksi merkityksellisin kehityspiirre on ollut, että yhä useammin velkaongelmia on selvittämässä velallinen itse, hänen avustajansa sekä useita eri velkojia.²⁰⁶ Muutosten myötä velkojen neuvotteluasema velkaongelmatilanteiden selvittämisessä on heikentynyt, velallisten aseman parantuessa.²⁰⁷

VJL 11 a §:n mukaan velallisen on velkajärjestelyä hakiessaan esitettävä selvitys velan ottamisen syistä sekä tuloista ja varoista, joilla velat oli tarkoitus alun perin maksaa takaisin. Lisäksi velallisen

²⁰³ Koulu – Niemi-Kiesiläinen 1997 s. 41

²⁰⁴ HE 83/2014 s. 41

²⁰⁵ HE 83/2014 s. 42

²⁰⁶ Muttilainen 1997 s. 67

²⁰⁷ Muttilainen 1996 s. 56

tulee antaa selvitys seikoista, jotka ovat aiheuttaneet hänen maksukyvyttömyytensä. Velallisen tulee merkitä hakemukseensa velkojen kokonaismäärän lisäksi *velkaluettelo*, jossa jokainen velka yksilöidään.²⁰⁸ Jos velallinen antaa velkajärjestelyä hakiessaan tai menettelyn aikana virheellisiä tietoja taloudellisesta tilanteestaan tai seikoista, joilla voidaan katsoa olevan merkitystä velkajärjestelyn kannalta, tällainen menettely muodostaa velkajärjestelyn esteen. Lisäksi velallisen menettely voi tulla arvioitavaksi rikosoikeudellisesti velallisen petoksena.²⁰⁹

Lähtökohtaisesti velan määrää varten velallisen ei tarvitse vielä hakemusvaiheessa pyytää erikseen velkojalta selvitystä asiasta. Velka voidaan merkitä sen suuruisena kuin se on velallisen hallussa olevissa asiakirjoissa, kuten tiliotteissa, laskuissa, irtisanomiskirjeissä ja niin edelleen.²¹⁰ Käytännössä kuitenkin jo tässä vaiheessa voi olla syytä selvittää velan todellinen määrä pyytämällä saldoerittely velkojalta. Viimeistään päätettäessä velkajärjestelyn aloittamisesta, tuomioistuimen tulee asettaa velkojille määräpäivä, johon mennessä heidän tulee ilmoittaa kirjallisesti selvittäjälle tai muulle maksuohjelmaehdotuksen laatijalle taikka tuomioistuimelle suoraan velkajärjestelyn piiriin kuuluvan velan määrä, jos se poikkeaa velkojen näkemyksen mukaan velallisen ilmoittamasta.²¹¹

Tieto velkajärjestelyn hakemisesta toimitetaan oikeusministeriön ylläpitämään *velkajärjestelyrekisteriin* ja Suomen Asiakastieto Oy:n ylläpitämään *luottorekisteriin*.²¹² VJL 87 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada tietoja rekisteriin merkityistä tiedoista. Rekisteri on siis julkinen. Sen tarkoitus on muun muassa turvata maksuohjelman toteuttamista ja estää velallisen velkaantuminen vastaisuudessa. Velkajärjestelyrekisterin rekisteriseurannan kautta velkoja voi tarvittaessa huolehtia siitä, että hänen saatavansa velalliselta tulee alun alkaenkin huomioiduksi maksuohjelmassa.²¹³ Rekisteri sisältää merkinnät velkajärjestelyn käsittelyn vaiheista ja asiassa tehdyt ratkaisut, kuten järjestelyn alkaminen, maksuohjelman vahvistaminen ja mahdollinen muuttaminen sekä päättymispäivä. Tiedot säilytetään rekisterissä, kunnes maksuohjelman kesto on päättynyt tai kaksi vuotta on kulunut maksuohjelman hylkäämisestä tai raukeamisesta.²¹⁴

²⁰⁸ Velkajärjestelyhakemuksen täyttöohjeet s. 5

²⁰⁹ Koulu ym. 2015: kohta 5. Velkajärjestelyn aloittaminen; Velkajärjestelyhakemuksen käsittely, Hakemus.

²¹⁰ Koskelo – Lehtimäki s. 117

²¹¹ Uitto s. 110-111

²¹² Kilpailu- ja kuluttajaviraston internetsivut, kohta ”velkajärjestelyn hakeminen”.

²¹³ Koskelo – Lehtimäki s. 219

²¹⁴ Stauffer 1993 s. 97-98

Rekisterin tietosisällöstä säädetään VJA 8 §:ssä ja edelleen tietojen poistamisesta rekisteristä VJA 9 §:ssä.²¹⁵

Vaikka tuomioistuimen virkamiehet eivät yleensä itse hanki selvitystä, velkajärjestelyrekisterin lisäksi eräät virallisasiakirjat, kuten rikos- ja kiinteistörekisteri voidaan tarkastaa viran puolesta. Joissakin tuomioistuimissa näin menetellään rutiininomaisesti.²¹⁶

4.3 Puuttuva kuulutusmenettely

Velkajärjestelystä ei toimiteta julkista kuulutusta. Tästä johtuen lainsäätäjä on halunnut, että velkajärjestely ei kuitenkaan heikennä tuntemattomien velkojien asemaa (tuntematon velka edellä jaksossa 3.9).²¹⁷ Velkajärjestelyyn ei liity myöskään pakkoa valvoa saatavaa sillä uhalla, että oikeus maksun saantiin muuten lakkaisi kokonaan silloin, kun maksuohjelma vahvistetaan. Velallisen hakemuksessaan ilmoittamille velkojille toimitetaan tieto velkajärjestelyn aloittamisesta virkakirjeitse tuomioistuimen tai selvittäjän (jos määrätty) toimesta.²¹⁸ Velkojien edellytetään ilmoittavan velkajärjestelyvelan määrä sen uhalla, että velka otetaan huomioon sen suuruisena kuin velallinen on sen ilmoittanut.²¹⁹ Tuomioistuimen tulee lisäksi ilmoittaa aloittamispäätöksestä velallisen kotipaikan ja hänen omistamansa kiinteistön sijaintipaikkakunnan ulosottoviranomaiselle sekä merkitä päätökseen tarkasti menettelyn aloittamisen tai julistamisen kellonaika (VJL 54.3 §:n 2 ja 3 kohta).

Menettely velkajärjestelyssä poikkeaa siten yrityksen saneerausmenettelystä (YSL 47.2 ja 80 § sekä YSA 4 §), jossa toimitetaan kuulutus. Saneerausmenettelyssä ei toisaalta tunneta samanlaista *preklusiouhkaista saatavien valvontavelvollisuutta* kuin konkurssissa. Saneerauksen piiriin kuuluvat velat eli *saneerausvelat* otetaan huomioon viran puolesta. Selvittäjä merkitsee ohjelmaehdotukseensa velallisen ilmoittamat saneerausvelat. Velkojilla on ainoastaan täydentävä ilmoitusvelvollisuus.²²⁰

²¹⁵ Koskelo – Lehtimäki s. 110

²¹⁶ Koulumäki – Nieminen-Kiesiläinen 1999 s. 26

²¹⁷ Koulumäki – Nieminen-Kiesiläinen 1997 s. 52

²¹⁸ HE 183/1992: 54.3 §:n yksityiskohtaiset perustelut. Virkakirjeen todetaan olevan riittävä tiedoksiantotapa, eikä näin ollen haastetiedoksiantoa tarvita.

²¹⁹ Koskelo – Lehtimäki s. 219

²²⁰ Koulumäki – Nieminen-Kiesiläinen 1997 s. 137

Suomen velkajärjestely poikkeaa Ruotsin velkajärjestelystä kuulutusmenettelyn osalta. Muissa Pohjoismaissa kuulutusmenettelyä ei kuitenkaan ole otettu käyttöön. Ruotsissa aloituspäätöksestä toimitetaan julkinen kuulutus, jolla velkoja kehoitetaan kuukauden kuluessa ilmoittamaan ulosottoviranomaiselle saatavansa velalliselta. Kuulutus julkaistaan valtakunnallisissa virallisissa lehdissä ja erityisestä syystä paikallislehdissä. Velkoja voi saada pyynnöstä erityisestä syystä määrääjän pidennyksen kahteen kuukauteen.²²¹ Kun ulosottoviranomainen on selvittänyt asiaa, hän laatii yhdessä velallisen kanssa ehdotuksen vapaaehtoisesta velkasaneerauksesta. Jos velallinen ja ulosottoviranomainen eivät pääse asiassa yhteisymmärrykseen, voi velallinen viedä asian käsittelyn alioikeuteen. Siinä tapauksessa, että velkojat hyväksyvät sovintoehdotuksen, velkasaneeraus toteutetaan ulosottoviranomaisen ratkaisuna.²²²

Velkajärjestelylakia säätäessä päätettiin, ettei velkajärjestelyn aloittamisesta julkaista kuulutusta. Tätä päätöstä perusteltiin sillä, että yksityishenkilön velkojen lukumäärä on yleensä verraten vähäinen ja velat ovat velallisen tiedossa. Kuulutusmenettelyä ei siis pidetty kustannus- ja hyötynäkökulmasta tarpeeksi perusteltuna.²²³ Edelleen velkajärjestelylain muutoksen valmistelun yhteydessä vuonna 1996 työryhmä teki ehdotuksen siitä, että yksityishenkilön velkajärjestelyyn otettaisiin saneerausmenettelyn kaltaista sääntelyä koskien kuulutusmenettelyä. Jatkovalmisteluissa ehdotuksesta luovuttiin, koska siitä saatava hyöty arvioitiin vähäiseksi. Ehdotuksen hylkäämistä on perusteltu myös sillä, että tapaukset, joissa tuntemattomaksi jäänyttä velkaa ryhdytään myöhemmin perimään, on katsottu jäävän tulevaisuudessa harvinaisiksi.²²⁴ Tämä ei todellisuudessa ole kuitenkaan pitänyt paikkaansa. Kuten aiemmin on jo tuotu esiin, tutkimusten mukaan viidesosalla velkajärjestelyn suorittaneista velallisista on jäänyt maksuohjelman ulkopuolelle velkoja.²²⁵

Lakimuutoksen yhteydessä haluttiin kuitenkin helpottaa selvittäjän työtaakkaa lisäämällä lakiin säännös, jonka mukaan maksuohjelmassa voidaan jättää huomioimatta pienehköjä velkoja elinkeinonharjoittajilta, joita ei ole onnistuttu menettelyn kuluessa tavoittamaan. Joka tapauksessa lainsäätäjän voidaan katsoa tässä yhteydessä tunnustaneen sääntelyssä olevan ongelman, joka johtuu kuulutusmenettelyn puutteesta. Puutteesta vuoksi selvittäjälle tai velallista

²²¹ Lagrådsremiss 2015 s. 8-9

²²² HE 180/1996: Yleisperustelut, kohta 2.1

²²³ HE 183/1992: Yleisperustelut, kohta 6.8.

²²⁴ HE 180/1996: Yleisperustelut, kohta 3.7

²²⁵ Valkama 2011 B. s. 1 ja 13

avustavalle taholle (kuten velkaneuvoja) aiheutuu ylimääräistä työtä. Myös velkaneuvojat ovat käytännön työssään kokeneet velkojen selvittämisen menettelyn työllistävimmäksi vaiheeksi ja todenneet sen tuottavan paljon ylimääräistä työtä. Lisäksi velkaneuvojat kokevat käytännössä ongelmalliseksi sen, että tuntemattomia velkoja ilmenee maksuohjelman vahvistamisen jälkeen perusteellisesta pohjatyöstä (velkaselvittelystä) huolimatta.²²⁶

Jo vuonna 2010 tehdyssä tutkimuksessa todettiin, että talous- ja velkaneuvonnan asiakkaila on yleisesti ottaen runsaasti velkasuhteita. Yhdellä velallisella oli tuolloin keskimäärin 15 erinäistä velkaa ja yli kolmasosalla asiakkaista oli vähintään 30 velkaa.²²⁷ Vuonna 2010 tehty tutkimus osoittaa myös sen, että merkittävin yksittäinen velkaantumisen syy on henkilön taitamattomuus taloudenhallinnassa. Taloudenpidon ongelmat ovat yleisimpiä asiakkaila, joilla on runsaasti kulutusluottoja, vuokrasaatavia ja muita maksamattomia laskuja.²²⁸ Nämä velkatyypit muodostavat nykyään pääosan talous- ja velkaneuvonnan asiakkaiden veloista.²²⁹ Kulutusluotot ja pienlainat (pikavipit) ovat koko ajan yleistyneet ja vuonna 2015 niitä myönnettiin 124 % enemmän kuin edellisen vuoden vastaavalla neljänneksellä.²³⁰

Edellä esitettyihin seikkoihin perustuen lainsäätäjän näkemys kuulusmenettelyn tarpeettomuudesta velallisten vähäisten velkojen lukumäärän ja menettelyllä saatavan hyödyn vähäisyyden vuoksi, voidaan katsoa olevan ilmeisen vanhentunut vallitsevassa yhteiskunnallisessa ja taloudellisessa tilanteessa.

4.4 Velkaselvittely

Velallisen aikeet hakea tuomioistuimessa velkajärjestelyä, tulee joissain tapauksissa velkojan tietoon jo hakemista edeltävissä sovintoneuvotteluissa tai velallisen avustajan (kuten velkaneuvojan) kautta. Viimeistään tieto velkajärjestelyn hakemisesta paljastuu velkojalle siinä

²²⁶ Tieto perustuu tekemäni empiirisen tutkimuksen tuottamaan aineistoon liittyen velkaneuvojien käytännön työhön ja toimintamalleihin. Tähän palataan laajemmin luvussa 4.5.

²²⁷ Valkama 2011A. s. 4

²²⁸ Valkama 2011 A. s. 5

²²⁹ Valkama 2011 A. s. 12

²³⁰ Vuoden 2015 kolmannen neljänneksen aikana uusia pikavippejä myönnettiin kotitalouksille yhteensä 113 258 kappaletta lähes 87 miljoonalla eurolla. Uusia euromääräisiä lainoja myönnettiin neljänneksen aikana 124 % enemmän kuin edellisen vuoden vastaavalla neljänneksellä sekä lähes 60 % enemmän kuin edellisen neljänneksen aikana. Ks. Tilastokeskuksen internetsivuilla 8.12.2015 julkaistu katsaus.

vaiheessa, kun velallinen tai hänen avustajansa tiedustele velkojen saldoja velkajärjestelyä varten.²³¹

Ennen velkajärjestelyhakemuksen laatimista velallisen taloudellinen tilanne täytyy selvittää kokonaisuudessaan. Yleensä se tapahtuu jo edellä todetun mukaisesti velkaneuvonnassa. Velkajärjestelylakiin lisättiin vuonna 2014 lakimuutoksella uusi säännös velkaselvittelystä, joka koskee kaikkia niitä tietoja, jotka velkojan tulee ilmoittaa velallisen pyynnöstä velkajärjestelyn hakemista ja velkatilanteen selvittämistä varten.²³² VJL 11 b §:n mukaan velkajärjestelyn hakemista ja velkatilanteen selvittämistä varten velkojan tulee kirjallisesti ilmoittaa velalliselle:

1. saatavan peruste, eräpäivä ja määrä pääomaan, korkoon ja velkojen perimis- ja täytäntöönpanokuluihin eriteltynä velallisen pyytämälle päivämäärälle laskettuna (*saldopäivä*);
2. jos velkojalla on useita saatavia, niitä koskeva tunnistetieto;
3. velan lopullisen vanhentumisen päivämäärä ja peruste;
4. vakuusvelan määrä ja annetut vakuudet;
5. velallisen lisäksi mahdolliset muut velasta vastuussa olevat;
6. maksuyhteystiedot;
7. puhelinnumero;
8. sähköpostiosoite tai muu sähköisen tiedonsiirron osoite, johon tässä laissa tarkoitettut tiedoksiannot ja ilmoitukset toimitetaan (*prosessiosoite*) tai postiosoite, jos velkoja ilmoittaa haluavansa käyttää postiosoitetta prosessiosoitteena; ja
9. muut velallisen pyytämät tiedot,²³³ jotka ovat tarpeen velkajärjestelyhakemuksen tai maksuohjelmaehdotuksen laatimista varten.

²³¹ Velkojien tekemien havaintojen mukaan velalliset eivät aina automaattisesti kerro, mihin tarkoitukseen he tarvitsevat saldotietoja. Saldotiedustelut tuottavat velkojille runsaasti työtä etenkin, jos on kyse vanhasta velasta, joka on jo kirjattu mahdollisesti luottotappioksi ja poistettu sen perusteella tietojärjestelmästä. Mutttilainen 1997 s. 28.

²³² Koulumäki ym. 2015: kohta 5. Velkajärjestelyn aloittaminen; Velkajärjestelyhakemuksen käsittely, Velkaselvittely

²³³ Muina tarpeellisina tietoina on pidetty esimerkiksi velallisen ottamiin lainoihin tai hänen omistamiinsa varallisuuseriin liittyvät tiedot. HE 83/2014 s. 58.

Velkajärjestelylain muutoksen yhteydessä vuonna 2014 velkajärjestelymenettelyä haluttiin yksinkertaistaa ja muuttaa entistä tehokkaammaksi. Lakimuutos sai aikaan sen, että nykyään tiedoksiannot toimitetaan pääsääntöisesti velkojan sähköpostiosoitteeseen, mutta velkojan nimenomaisesta pyynnöstä prosessiosoitteena voidaan käyttää edelleen postiosoitetta. Sähköpostiosoitteen rinnalla tiedoksianto voidaan käyttää muuta sähköistä tiedonsiirron osoitetta. Tämä seikka haluttiin ottaa lakiin uutena seikkana silmällä pitäen tulevaisuutta ja kehittyneempiä sähköisiä tiedonsiirtomenetelmiä.²³⁴ Toimittamalla asiakirjat sähköisesti voidaan säästää merkittävästi menettelykuluissa, kuten kopiointi- ja postituskuluissa sekä tehostaa velkajärjestelyasioiden käsittelyä. Postitiedoksiannot on myös koettu käytännössä hyvin työlääksi ja kalliiksi vaihtoehdoksi, sillä velallisten muuttuneen velkarakenteen vuoksi velkojen lukumäärä yhtä velallista kohti on kasvussa.²³⁵ Jos prosessiosoitte muuttuu järjestelyn aikana, velkojalla on velvollisuus ilmoittaa siitä velalliselle tai sen jälkeen, kun velkajärjestelyhakemus on vireillä, tuomioistuimelle.²³⁶

Jos salassa pidettävää aineistoa lähetetään sähköisesti, tulee lähettäjän kiinnittää huomiota myös *tietoturvallisuuteen*. Salassa pidettävät tiedot on suojattava ja niitä on käsiteltävä huolellisesti. Niiden käsittelyyn sovelletaan tietoturvallisuudesta annettua asetusta, jossa säädetään lähemmin tietoturvallisuuden tasosta. Asetusta sovelletaan sekä tuomioistuimen, että selvittäjän (6 §:n nojalla) toimittaessa tiedoksiantoja.²³⁷

Jos velkajärjestelyasian hoidosta ja tiedoksiannoista huolehtii tuomioistuimen sijasta selvittäjä, salassa pidettävä materiaali voi olla helpompi toimittaa postitse kuin sähköisesti. Tältä osin voidaan lähteä siitä, että selvittäjä toimittaa velkojille julkisen materiaalin, kuten hakemuksen ja maksuohjelmaehdotuksen, sähköpostitse ja velkojan pyynnöstä muut tiedot parhaaksi katsomallaan tavalla tapauskohtaisesti harkiten. Selvittäjien käytössä ei yleensä ole tietoturvallista mahdollisuutta lähettää salassa pidettäviä tietoja sisältäviä sähköposteja suojattuna viestinä ilman viestin avaamiseen tarvittavan avaimen lähettämistä erikseen, joka käräjäoikeuksilla on

²³⁴ HE 83/2014 s. 58

²³⁵ HE 83/2014 s. 22

²³⁶ HE 83/2014 s. 74

²³⁷ HE 83/2014 s. 74

käytössä.²³⁸ Talous- ja velkaneuvojilla on selvittäjistä poiketen käytössään mahdollisuus lähettää salattuja viestejä selvittäessään velkajärjestelyvelkoja velkojilta.²³⁹

Lisäksi lakimuutoksella haluttiin estää saatavalle kertyvän koron laskeminen useaan kertaan menettelyn aikana sekä poistaa sellaiset työvaiheet, jotka eivät käytännössä vaikuta velkojille tulevien suoritusten määrään. Tästä johtuen saatavan määrä lasketaan pääsääntöisesti saldopäivän mukaan, eikä saldoja päivitetä enää järjestelyn aloittamispäivälle. Jos kuitenkin velkajärjestelyhakemukseen on liitetty ehdotus maksuohjelmaksi ja päätös järjestelyn aloittamisesta on tehty enintään kuusi kuukautta maksuohjelmaehdotuksessa käytetyn saldopäivän jälkeen, tuomioistuimen tulee antaa velkojille mahdollisuus määrääjassa päivittää velkasaldo (VJL 54.5 §), jos se on tarpeen.²⁴⁰

4.5 Velkaneuvojien käytännön toimintamallit

Tutkielmaa varten toteutettiin laadullinen tutkimus velkaneuvojien käytännön toimintamalleista koskien velkajärjestelyvelkoja ja niiden selvittämistä käytännössä. Tutkimus toteutettiin lähettämällä 28.11.2015 sähköisesti haastattelu 26 velkaneuvojalle ympäri Suomea. Haastattelu sisälsi kuusi avointa kysymystä:

- Miten velkajärjestelyvelat käytännössä selvitetään (käytännön toimintamallit)?
- Millaisia ongelmia velkojen selvittämisessä on esiintynyt?
- Kuinka yleistä on, että myöhemmin ilmenee niin sanottuja tuntemattomia velkoja sen jälkeen, kun velalliselle on vahvistettu maksuohjelma? Millainen tällaisten tuntemattomien velkojen asema on?
- Millaiseksi arvioit velkojen selvitysjärjestelmän käytännössä (esim. toimivuus, velallisen yksityisyyden suojan turvaaminen, verrattuna Euroopan unioniin)?

²³⁸ HE 83/2014 s. 41

²³⁹ Tuomioistuimilla ja kaikilla oikeusministeriön hallinnanalaan kuuluvilla viranomaisilla on mahdollisuus lähettää suojattua yhteyttä käyttäen. HE 83/2014 s. 74.

²⁴⁰ HE 83/2014 s. 35

- Olisiko velkojen selvitysjärjestelmää mahdollista kehittää ja saada tehokkaammaksi?
- Millä keinoilla selvitysjärjestelmää voisi parantaa?

Kohderyhmä, jolle haastattelukysymykset lähetettiin, sisälsi maantieteellisesti velkaneuvoja Enontekiöltä Ahvenanmaalle, joista myös saatiin vastaukset tutkimukseen. Vastauksia saatiin kerättyä yhteensä 12 velkaneuvojalta, joista yhden osalta haastattelu toteutettiin puhelimitse. Puhelinhaastattelun yhteydessä voitiin esittää jatkokysymyksiä. Velkaneuvojat ottivat tutkimuksen hyvin vastaan, ja aihe oli heistä ajankohtainen ja tärkeä.

Tutkimuksen aikana saatiin kerättyä aineistoa velkaneuvojen käytännön toimintamalleista ja heidän työssään tekemistä havainnoista. Kaikki vastaukset perustuvat näin ollen velkaneuvojen omiin subjektiivisiin näkemyksiin ja havaintoihin. Useammalla velkaneuvojalla oli kuitenkin samankaltainen näkemys siitä, että velkajärjestelyvelkojen selvitysjärjestelmää tulisi kehittää siinä olevien puutteiden vuoksi. Velkaneuvojat on esitetty aakkosin heidän yksityisyytensä säilyttämiseksi sekä vastausten käsittelyn ja vertailun helpottamiseksi.

4.5.1 Työvälineet

Velkaneuvoja A:lta saatiin käyttöön otanta *Kuluttajaviraston Talous- ja velkaneuvonnan ekstranetistä* (osiosta työvälineet) peräisin olevista velkaneuvojen sisäisistä toimintaohjeista, jotka koskivat velkaselvittelyä ja velan ilmenemistä maksuohjelman vahvistamisen jälkeen. Aineisto oli kattava ja sisälsi paljon tutkimuksen kannalta hyödyllistä tietoa. Koska kyse oli velkaneuvonnan niin sanotuista työkaluista, materiaali sisälsi paljon valmiita selkeitä lomakkeita ja asiakirjapohjia, joita velkaneuvojat hyödyntävät käytännön selvitystyössään.

Velkaselvittelyn osalta materiaali oli jaettu seuraavasti: saldopyyntöpohjat, muita työvälineitä velkaselvittelyyn sekä ohjeita, kysymyksiä ja vastauksia. Velan ilmenemisen osalta on taas käytetty seuraavanlaista kahtiajakoa: kirjepohjat ilmenneen velan lisäämiseksi vapaaehtoisesti ohjelmaan ja muu aineisto. Muu aineisto-osiossa käsitellään muun muassa rikosperusteisia ja vanhentuneita velkoja.

4.5.1.1 Velkaselvittely

Jotta velkaneuvojan on helpompi kartoittaa velallisen taloudellinen tilanne, hän voi toimittaa velalliselle ennen ensikäyntiä lomakkeen, jolle velallinen voi merkitä kaikki tiedossaan olevat velkojat ja velat. Tämä ei kuitenkaan ole tarpeen tai tarkoituksenmukaista, jos velat ovat olleet pitkään perinnässä, jolloin asiakas ei mitä todennäköisimmin muista niitä. Velallista pyydetään merkitsemään luetteloon myös takaukset, osamaksut, luottokortit, takaisinperinnät, maksamattomat laskut, verot ja muut tämän kaltaiset saatavat.²⁴¹

Velkaneuvojien saldopyyntöpohjan tarkastelun perusteella voidaan huomata, että se sisältää kaikki velkaselvittelyä koskevan VJL 11 b §:n mukaiset tiedot. Säännöksen ja saldopyynnön 9 kohdan mukaisina *muina tarpeellisina tietoina* velkajärjestelyhakemuksen ja maksuohjelmaehdotuksen laatimista varten velkojia pyydetään toimittamaan seuraavat tiedot:

- jos velkojalla ei ole lainkaan saatavaa velalliselta, hän luopuu saatavastaan tai jos hän on siirtänyt saatavansa toiselle velkojalle
- ajankohta, jolloin velka on myönnetty tai syntynyt
- alkuperäisen velkojan nimi, jos velkoja on vaihtunut
- yksilöity tieto mahdollisesta täytäntöönpanoperusteesta
- regressisaatavien selvittämiseksi tieto, jos muu velasta vastuussa oleva on maksanut velkojan saatavia.²⁴²

Velkaneuvojien käytössä oleva saldopyyntöpohja on päivitetty edellisen kerran 17.12.2014 velkajärjestelylain muutoksen jälkeen, ja uudistettu versio on otettu käyttöön vuoden 2015 alusta. Materiaalissa ei ole tietoa asiakirjan päivittäjästä, mutta hänen näkemyksensä mukaan on ollut erityisen tärkeää säilyttää (ainakin lakimuutoksen alkuvaiheissa) yhtenäinen numerointi VJL 11 b §:n kanssa, jotta saldopyyntö on velkojiin nähden vakuuttavampi. Saldopyyntöpohjassa on yhtenä vaihtoehtona pyytää myös tiedot alaikäisen lapsen nimissä olevista veloista (kuten koulukuvat), joista huoltaja todellisuudessa vastaa. Uuden saldopyynnön perusteluissa kuitenkin todetaan edellä mainitun tiedon olevan sellainen, että se tulee pyytää vain poikkeuksellisesti.²⁴³ Alaikäisenkin on siis mahdollista ylivelkaantua vanhempansa huonon taloudellisen tilanteen ja

²⁴¹ Talous- ja velkaneuvojien ekstranet: Työvälineet, kohta ”Yhteenveto veloista (21.10.2014)”

²⁴² Emt. Kohta ”Saldopyyntöpohja (1.1.2015 alkaen)”

²⁴³ Emt. Kohta ”Perusteluita uuden saldopyynnön sisällöstä (17.12.2014)” s. 1

maksukyvyttömyyden myötä.²⁴⁴ Tällöin nuori joutuu aloittamaan täysi-ikäisyytensä ulosoton asiakkaana itsestään riippumattomista syistä, joka on täysin kohtuutonta nuoren näkökulmasta. Itsenäisen elämän aloittaminen voi olla hyvin vaikeaa velkaantuneena.²⁴⁵

Merkittävimpiä muutoksia aiempaan saldopyyntöpohjaan on se, että uudistetusta velkajärjestelyhakemuslomakkeesta on poistettu velan alkuperäistä ja erääntynyttä määrää sekä velan ulosottoa koskevat tiedot, joten saldopyynnössä ei uudistuksen myötä tarvitse kysyä näitä tietoja. Uudistetussa saldopyynnössä ei kehoiteta pyytämään enää faksinumeroa, koska niiden oletetaan poistuvan tulevaisuudessa. Hakemuksessa kuitenkin ristiriitaisesti pyydetään edelleen faksinumeroa hakijan avustajan tai hakemuksen laatijan osalta.²⁴⁶

Velkaneuvojat voivat lähettää myös regressivelkojalle (velallisen kanssavelallinen tai takaaja) erikseen saldotiedustelun. Regressivelkojalta voidaan tiedustella, onko hän maksanut yhtään velallisen velkaa, vaatiko hän velan takaisinmaksua vai luopuuko hän velalliseen kohdistuvista vaatimuksistaan.²⁴⁷

Edellisistä saldopyyntöpohjista poiketen saldopyyntömalli, joka annetaan velalliselle itselleen, oli hyvin pelkistetty. Se ei sisältänyt kuin tiivistetysti tiedustelun veloista ja pyynnön tietojen toimittamisesta kirjeellä velallisen postiosoitteeseen.²⁴⁸ Yksinkertaisimmillaan saldopyynnön ei siis tarvitse olla kovin monimutkainen tai erikoinen asiakirja. Tiedustelun funktiona on käytännössä selvittää eri velkojilta velallisen kaikki velat eriteltyinä, jotta velallisen taloudellinen tilanne saadaan kartoitettua. Velalliselle voidaan antaa myös luettelo yleisimmistä ja keskeisimmistä velkojista sekä heidän yhteystiedoistaan. Luettelo sisältää suurimmat perintätoimistot, tyypillisimmät pikavippien perintätoimistot ja viranomaisvelkojat. Velallinen voi siis varmuuden vuoksi tiedustella tällaisilta velkojilta mahdollisia velkojaan ja niiden saldoja.²⁴⁹

²⁴⁴ OTT Maarit Hovilan mukaan tarkasteltaessa alaikäisten velkaantumista, voidaan tehdä kahtiajako: 15 vuotta täyttäneet ja alle 15 -vuotiaat. Edellä mainittujen velkaantuminen johtuu pääasiassa nuorten itsensä käyttäytymisestä ja jälkimmäisten lähtökohtaisesti vanhempien toimista. Ks. Lastensuojelun keskusliiton internetsivut: Artikkel "Velkaantumisen vuoksi loukussa".

²⁴⁵ Ks. Hovila 2015. Suomessa on tällä hetkellä toista tuhatta lasta, joiden velkoja peritään ulosottoteitse. Perusoikeuksien ohella lasten etua turvaa YK:n lasten oikeuksia koskeva sopimus. Huolenaiheena on, ettei sopimuksen merkitystä ja velvoitteita ole otettu Suomen oikeusjärjestyksessä riittävässä määrin huomioon.

²⁴⁶ Talous- ja velkaneuvojen ekstranet: Työvälineet, kohta " Perusteluita uuden saldopyynnön sisällöstä (17.12.2014)" s. 1-2

²⁴⁷ Emt. Kohta "Saldopyyntö regressivelkojalle (13.11.2013)"

²⁴⁸ Emt. Kohta "Saldopyyntömalli velalliselle annettavaksi (11.11.2013)"

²⁴⁹ Emt. Kohta "Asiakkaalle annettava luettelo keskeisimmistä velkojista saldojen tilaamiseksi (30.10.2014)" ja kohta "Velkojen yhteystiedot"

Jotta kaikki velat tulisivat esille, velkaneuvojilla on erityinen tarkistuslista veloista, johon on luetteloitu tavanomaiset velkatyypit ja velkojat sekä velallisen taloudelliseen asemaan vaikuttavat käytännön seikat (kuten perintäkirjeet, vahvistamaton verotus, osallisuus yritystoimintaan ja puolison velkatilanne). Tähän liittyen velkaneuvoja L totesi osuvasti velkojen selvittämisestä käytännössä: *”Neuvottelijan pitää kysyä velalliselta todella yksityiskohtaisesti ja mielikuvitusta käyttäen, että kaikki velat saadaan paperille”*. Velkaneuvojan tuleekin velkoja selvittäessä pyrkiä ottamaan monia tilanteita ja asioita huomioon, koska usein velallinen ei itsekään ole perillä veloistaan. Tarkistuslistan avulla pyritään myös varmistumaan siitä, että uusien velkojen ilmentyminen maksuohjelman vahvistamisen jälkeen voitaisiin minimoida. Listassa on erikseen luettelo tulevaisuudessa vahvistuvista ja tarkentuvista veloista, kuten jäännösverosta, rangaistusseuraamuksesta, luovutusvoittoverosta tai ajoneuvoverosta, jos rekisteriin ei ole muistettu tehdä merkintää auton omistajanvaihdoksesta.²⁵⁰

”Ohjeita, kysymyksiä ja vastauksia” -osio sisältää talous- ja velkaneuvonnan tapauksia ja ohjeita liittyen saldotodistusten maksullisuuteen, saldotodistusten pyytämiseen ja antamiseen. Lisäksi materiaali sisälsi ohjeita liittyen tilanteeseen, jossa velkojana on kuolinpesä sekä Pankkitarkastuksen 13.7.1993 antaman suosituksen, jossa on käsitelty velallisen ja velkaneuvojan tiedonsaantioikeutta, asiakirjojen maksullisuutta, velan irtisanomisoikeutta ja vastausaikaa. Suosituksen mukaan lain tarkoituksen toteutumisen kannalta ei voida pitää suotavana, että velkajärjestelyn hakeminen vaikeutuu lainasaldotodistusten hinnoittelun takia.²⁵¹ Saldotodistusten maksullisuus on jo tuolloin nähty ongelmallisena. PerL 4 a §:n mukaan velallisella on oikeus saada velkojalta (ja perintätoimistolta) maksutta ajantasainen tieto veloistaan kerran vuodessa (12 kuukauden aikana). Jos velallinen pyytää erittelyn tai selvityksen useammin, velkojalla on oikeus periä kohtuullinen korvaus erittelyn tai selvityksen laatimisesta aiheutuvista kuluista.²⁵²

²⁵⁰ Emt. Kohta ”Tarkistuslista veloista (3.11.2014)”

²⁵¹ Pankkitarkastuksen suositukset 1993 s. 2

²⁵² Vuonna 2013 esimerkiksi iKassa -niminen perintätoimisto on perinyt 10 euroa ”ylimääräisistä” saldotodistuksista. Talous- ja velkaneuvojen ekstranet: Työvälineet, kohta ”Saldotodistusten maksullisuus. Juha Jokisen vastaus kysymykseen (20.12.2013)”

4.5.1.2 Velan ilmeneminen

Käräjäoikeus voi muuttaa vahvistettua maksuohjelmaa velallisen tai velkojan hakemuksesta.²⁵³ VJL 28 a §:n ja 44.1 §:n 3 kohdan mukaan maksuohjelmaa vahvistettaessa tuntemattomaksi tai tavoittamattomaksi jääneet velkojat voivat hakea maksuohjelman muuttamista. Muutoksen on oltava sisällöltään sellainen, että velallisen on maksuohjelman kesto koskevien säännösten estämättä suoritettava velkojalle yhtä suuri osuus velasta kuin muille samassa asemassa oleville velkojille. Näin ei tarvitse kuitenkaan menetellä, jos se olisi kohtuutonta ottaen huomioon velan määrä ja peruste sekä suorituksen taloudellinen merkitys velallisen olosuhteissa (VJL 44.2 §). Velkaneuvoja tai selvittäjä voi tehdä vahvistettuun maksuohjelmaan tarvittavat muutokset. Velkaneuvojilla on käytössään kolme erilaista valmista kirjepohjaa ilmenneen velan lisäämiseksi vapaaehtoisesti ohjelmaan: siinä tapauksessa, että velan osuus jää alle 50 euroon, nollaohjelma ja jako-osuudettomat velkojat.

4.5.2 Velkaneuvojien käytännön havainnot

1. Velkojen selvittäminen ja velkasaldopyynnöt velkojille

Kaikki velkaneuvojat selostivat velkojen selvittämisen tapahtuvan samankaltaisesti: velallinen tulee velkaneuvojan luokse sovittuun ensitapaamiseen eli niin sanottuun alkuhaastatteluun mukanaan esitiedot (itse tekemänsä velkojalista muistinsa pohjalta, ulosoton asianosaistuloste, laskut, perintäkirjeet, rikostuomiot ja maksuhäiriörekisteriote²⁵⁴ sekä ynnä muut mahdolliset tositteet) taloudellista tilanteestaan, jonka jälkeen velkaneuvoja laatii yhteenvedon velkojista ja toimittaa velkojille faksilla tai salattua sähköpostiyhteyttä käyttäen velalliselta saamansa valtakirjan nojalla saldopyynnöt velkojille. Lisäksi velkaneuvojat tekevät muutoinkin tarvittavassa määrin muuta tarpeellista velkaselvittelyä.

Useimmat velkaneuvojat kertoivat myös pääsääntöisesti toimittavansa varmuuden vuoksi suurimpiin perintätoimistoihin ja pikavippifirmoihin niin sanotusti ”hakuammunnalla”

²⁵³ Kilpailu- ja kuluttajaviraston internetsivut: Velkajärjestely; maksuohjelma.

²⁵⁴ Ainoastaan velkaneuvoja H toi esille rikostuomiot ja maksuhäiriörekisteriotteen tässä yhteydessä.

saldopyyntökyselyitä. Velkaneuvoja I mainitsi tässä yhteydessä myös oman kunnan asuntotoimistot, mikäli asiakas on asunut kunnan vuokra-asunnossa. Velkaneuvojilla on käytössään työkaluna kattava lista suurimmista perintätoimistoista yhteystietoineen, kuten edellä luvussa 4.5.1.1 on esitetty.²⁵⁵

Velkaneuvojat E ja K mainitsivat tilaavansa joka tapauksessa asiakasta koskevan velkalistan ulosotosta, vaikka velallinen ei ilmoittaisikaan ulosotossa olevista veloista. Velkaneuvoja E totesi ulosoton velkalistan sisältävän osan – joskus jopa kaikki – velallisen veloista. Lisäksi velkaneuvoja L mainitsi ”pitkähkön” aikavälin pankkitiliotteet sekä velkaneuvojan ja asiakkaan mielikuvituksen käytön tässä yhteydessä. Toisaalta taas velkaneuvoja G totesi, että on asiakkaan antaman tiedon varassa, että kaikki velat tulevat velkajärjestelyhakemukseen mukaan. Tästä voi päätellä, että velkaneuvoja G ei todennäköisesti suorita itse oma-aloitteisesti varmistavaa velkaselvittelyä, kuten ”hakuammuntaa” suurimpiin perintätoimistoihin velkojen selvittämiseksi. Näin ollen velkaneuvoja G:n voidaan päätellä vastuuttavan enemmän asiakasta itseään, velkaneuvonnan roolin jäädessä enemmän taustalle velkaselvittelyvaiheessa.

Kaikki muut velkaneuvojat, lukuun ottamatta velkaneuvoja F:ää ja osittain velkaneuvoja G:tä (kuten edellä on esitetty), kertoivat velkaselvittelyn ja saldopyyntöjen lähettämisen tapahtuvan velkaneuvonnan toimesta. Velkaneuvoja F työskentelee pienessä velkaneuvontayksikössä, jossa resurssisyydestä joudutaan edellyttämään velalliselta omatoimisuutta velkojen selvittämisessä. Velkaneuvoja F:n mukaan valtakunnallisissa velkaneuvonnan koulutuksissa on painotettu nimenomaan asiakkaan vastuuttamista velkojen selvittämisessä. Hän oli itse kokenut tämän toimintamallin asiakkaan kannalta joissain tapauksissa melko haasteelliseksi, mutta hänen velkaneuvonnan yksiköllään ei ole ollut muuta vaihtoehtoa. Poikkeuksellisesti, jos asiakas on hyvin iäkäs tai muutoin ilmenee perusteltu syy, jonka vuoksi velallisen velvoittaminen pyytämään velkasaldoja itse olisi kohtuutonta, velkaneuvoja F:n yksikössä on velkaneuvoja voinut asiakkaan antaman valtakirjan nojalla pyytää velkojen saldot velkojilta.

Velkaneuvojat B, D, I ja J olivat kokeneet velkojen selvittämisen ja velkasaldopyyntöjen lähettämisen velkojille olevan koko velkajärjestelymenettelyn työläin ja aikaa vievin vaihe talous- ja velkaneuvonnan näkökulmasta. Erityisesti velkaneuvoja D koki velkojen suuren lukumäärän (yhtä velallista kohti) ja heidän yhteystietojensa etsimisen vievän runsaasti työaikaa. Hän mainitsi

²⁵⁵ Velkaneuvoja A:lta saatu materiaali, joka sisälsi velkaneuvojen niin sanotut käytännön työkalut.

myös tästä aiheutuvan ruuhkaa käsittelyyn ja velkaneuvonnan asiakasjonojen pitkittymistä. Velkaneuvoja F koki yleisesti haasteelliseksi kaikkien velkojen aukottoman kartoittamisen. Velkaneuvoja I:n kokemuksen mukaan osa velkojista toimittaa tiedot nopeasti (noin parissa viikossa), mutta osalta joutuu pyytämään tietoja useaan kertaan, joka tietysti hidastaa kokonaisprosessia.

Koska velkaneuvoja B:n haastattelu toteutettiin puhelimitse, hänelle esitettiin tässä kohtaa lisäkysymys: miten velkojat suhtautuvat velkaselvittelyyn ja saldopyyntöjen lähettämiseen? Velkaneuvoja B:n kokemuksen mukaan velkojat suhtautuvat yleisesti ottaen ”fiksusti” velkaselvittelyyn. Joissain tapauksissa velkojat ovat ehtineet myydä tai siirtää saatavan perintätoimistolle perittäväksi, mutta ovat tästä huolimatta lupautuneet etsimään arkistoistaan tiedot alkuperäisestä velasta velkaselvittelyä varten. Toisaalta B:n mukaan velkaneuvojat saattavat joutua kysymään saman saatavan tietoja useaan kertaan samalta velkojalta ennen kuin lopulta saavat tiedot.

2. Velkojen selvittämisessä ilmenneet ongelmat

Velkaneuvojat mainitsivat seuraavat velkaselvittelyssä ilmenneet ongelmat:

- käräjäoikeus vaatii tarkat yksilöintitiedot veloista (B)
- pikavipit (B, E, G, H)
- velka ei ole tunnistettavissa (B, E, G)
- velkojan (nimi ja osoitetiedot) muuttuminen velan siirtämisen tai myymisen vuoksi (C, D, E, G, H, J)
- ulkomaalaiset liitynnät (D, L)
- tietosuoja ja velallisen yksityisyys (B, C, D, E, F, J)
- autot, joista ei ole tehty Trafille (Liikenteen turvallisuusvirastolle) luovutus- tai romutusilmoitusta (E)
- velkojan suhtautuminen (G)
- velallinen ei tiedä, muista tai kerro kaikkia velkoja (G, I, J)
- velkojan antama saldodokumentti on puutteellinen ja epäselvä (J)

- ulosottolista on puutteellinen (L)
- verovelat ovat sekavia (L)

Velkaneuvoja B oli työssään kokenut ongelmaksi sen, että käräjäoikeuden vaatiessa jokaisesta velasta tarkat yksilöintitiedot, jotkin velat ovat hankalia selvittää, jos tietoja ei saada velkojalta. Velkaneuvoja B:n mukaan velallinen tai jopa velkojakaan ei ole aina perillä velan alkuperäisestä pääomasta, kuluista tai syntyajankohdasta. Näillä tiedoilla on kuitenkin olennainen merkitys velkajärjestelyn kannalta. Epätietoisuus velan tiedoista johtuu B:n kertoman mukaan siitä, että usein perintätoimistot ostavat velkoja, jolloin velkoja vaihtuu usein velallisen tietämättä, ellei perintätoimisto lähesty velallista jollain tapaa, kuten perintäkirjeellä.

Velkaneuvojat B ja H olivat kokeneet työssään suureksi ja uusia haasteita tuoneeksi ongelmaksi pikavippien suuren määrän. Velkaneuvoja B käyttikin niistä nimitystä ”viidakko”. Ongelmaksi nousee pikavippien osalta usein se, että niitä on määrällisesti paljon, eikä niiden nostohetkestä ja alkuperäisestä määrästä ole velallisella muistikuvia tai tietoa. Haastavaksi tilanteen velkaselvittelyn kannalta tekee erityisesti se, jos velallinen ei ole vielä menettänyt luottotietojaan pikavippien vuoksi ja he pystyvät ottamaan uutta velkaa, jolloin pikavippikierre jatkuu usein pitkäänkin. B:n kokemuksen mukaan velallisen näkökulmasta on parempi vaihtoehto, että velat menevät ulosottoon, jolloin ne ovat myös helpompia selvittää. Velkaneuvoja H kertoi seuraavaa: *”Velkoja jää usein uupumaan, varsinkin näiden vippien kanssa on ongelmia, koska asiakkaalla ei itselläkään ole tietoa mistä kaikkialta velkaa on otettu, samoin koska velkoja myydään eteenpäin”*.

Velkaneuvojat B, E ja G kokivat erityisesti pikavippien osalta hankalaksi sen, että velka ei ole niin sanotusti *tunnistettavissa*. Tämä ilmenee velkojen siirryttyä perintätoimistolle, jolloin alkuperäinen velka ikään kuin hukkuu ja enää ei käytännössä tiedetä, mihin perittävänä oleva velka alkuperäisesti liittyy. Tällöin velkojen selvittäminen on hyvin vaikeaa, koska perittävän loppusumma on usein kasvanut perintäkulujen vuoksi, eikä esimerkiksi perintätoimiston perintäkirjeestä käy selkeästi ilmi, mikä yksittäinen velka on kyseessä. Velkaneuvoja G koki ongelmalliseksi erityisesti sen, että pikavippifirmat vaihtavat nimeään tai myyvät saataviaan eteenpäin, jolloin velkojen selvittäminen hankaloituu siitä huolimatta, että alkuperäinen velkoja oli tiedossa. Tällöin velan alkuperäinen eräpäivä myös ”katoaa”. Eräpäivällä on merkitystä velan vanhentumisen kannalta. Velkojen selkeämpi yksilöinti ja tunnistetietojen ilmeneminen perintävaiheessa vaatisivat kiistattomasti kehittämistä. Se olisi hyödyllistä niin velallisen kuin

velkojankin näkökulmasta. Velkaneuvoja E totesi: *”Saa tehdä salapoliisityötä ja käyttää Googlea apunaan, koska asiakaskaan ei välttämättä tiedä mistä niitä laskuja tulee. Osa asiakkaista kun ei enää uskalla avata kirjekuoria, avallaan niitä sitten yhdessä täällä velkaneuvonnassa”*.

Velkaneuvoja C oli kokenut selvitysjärjestelmän ainoaksi ongelmaksi sen, että on vaikea löytää oikeaa tahoja ilmoittamaan saldotietoja, jos velka on siirtynyt tai juuri siirtymässä perintään. Tässä vaiheessa velkojan nimi muuttuu, jolloin ei aina ole kovin yksinkertaista löytää oikeaa tahoja vastaamaan saldopyyntöihin. Myös velkaneuvojen C ja D mukaan velkojan vaihtuminen ja velan myyminen eteenpäin aiheuttaa ongelmia. D:n mukaan pelkästään velkojan yhteystiedot voivat muuttua nopeasti.

Velkaneuvoja D:n velkaneuvonnan yksikkö sijaitsee Ruotsin rajalla, josta aiheutuu hänen mukaansa tietynlaisia ongelmia ja vaikeuksia. Ruotsin puolella olevien velkojen kanssa on usein ongelmallista asioida, koska he eivät yleensä ole perillä Suomen velkajärjestelykäytännöistä ja valuuttakurssimuunnokset ovat haastavia. Lisäksi velkaneuvoja D:n mukaan pankkien yhteystietojen saaminen aiheuttaa ongelmia, sillä on vaikeaa löytää oikeaa osastoa, joka vastaa perinnästä. Joskus perintää voi hoitaa pankin tytäryhtiö muussa valtiossa, joka tuo mukaan omat vaikeutensa. Velkaneuvoja I mainitsi yleisesti, että ulkomailta otetut velat usein unohdetaan.

Tietosuojan osalta velkaneuvoja D mainitsi asioinnin perintätoimistojen kanssa sähköpostitse. *”Monilla perintätoimistoilla ei ole enää perinteistä puhelinnumeroa, jonne voi ottaa yhteyttä, vaan saldokyselyt tapahtuvat suojaamattomalla sähköpostilla, mikä voi olla riskitekijä velallisen yksityisyyden suojan kannalta”*. Velkaneuvojen B ja F mukaan saldopyynnot lähetetään pääasiassa kirjeenä tai joskus sähköpostilla. Heidän kokemuksensa mukaan salattua sähköpostia käytetään hyvin vähän ja osa velkojista on jopa kieltäytynyt avaamasta salattuja sähköposteja. Velkaneuvoja B:n mukaan velkojille lähetettävät sähköpostit voivat mahdollisesti joutua väärin käsiin vahingossa, jolloin velallisen yksityisyyden suoja voi vaarantua. Hänen 15 vuotta kestäneellä työurallaan tiedettävästi näin ei vielä ole tapahtunut. Hän ei ollut työssään kohdannut koskaan sellaista tilannetta, että velallisen yksityisasiat olisivat vuotaneet ulkopuolisen tietoon velkojan kautta.

Velkaneuvoja J:n mukaan velkaselvityksessä on tärkeää, että asiakkaan henkilötunnus ei joudu väärin käsiin. Tämän vuoksi saldopyynnot ja muut asiakirjat, joissa on asiakkaan henkilötunnus, toimitetaan hänen kokemuksensa mukaan aina salattua sähköpostiyhteyttä käyttäen

vastaanottajalle. Tärkeää on myös se, että ne tahot, jotka saavat tiedon velallisen maksukykyyn ja taloudelliseen tilanteeseen liittyen, ovat vaitiolovelvollisia saamistaan tiedoista. Velkajärjestelyhakemuksessa on erikseen mainittu seuraavasti:

”Velkojan (myös takaajan, kanssavelallisen ja vakuuden asettajan) velvollisuudesta pitää salassa hakemuksesta ja sen liitteistä ilmenevät tiedot säädetään yksityishenkilön henkilön velkajärjestelystä annetun lain 80 §:ssä ja rangaistuksesta salassapitovelvollisuuden rikkomisesta lain 82 §:ssä”.

Velkaneuvoja J:n kokemuksen mukaan ongelmia aiheutuu joskus siitä, että esimerkiksi takaajat tai yksityisvelkojat eivät pidä salassa saamiaan tietoja velallisesta. Velkaneuvoja C korosti vastauksessaan asiakkaan yksityisyyden suojaa ja sen olevan erityisen tärkeää hänelle, koska hän toimii sosiaalitoimen alaisuudessa. Hänen mukaansa sähköpostin käyttöä vältetään velallisen yksityisyyden suojaamiseksi, koska hänen yksiköllään ei ole käytössä suojattua sähköpostia. Velkaneuvoja E:n kokemusten perusteella faksit ja kirjeposti voivat sähköpostien ohella joutua väärin käsiin: ” - - *faksasin kerran kyselyn asiakkaan henkilötiedoilla ja kohdeosoitteessa sattuihin olemaan samanniminen henkilö töissä, ja faksi oli viety hänen työpöydälleen, hänhän veti tietysti herneet nenään vaikka tiedoissa hetut ei vastannut toisiaan. Esitin tietysti anteeksipyyntöni vaikka kysely ei häntä koskenutkaan*”.

Velkaneuvoja E:n näkemyksen mukaan suuri ongelma on myydyt, poltetut tai romutetut autot, joista ei ole tehty asianmukaista luovutus- tai romutusilmoitusta Liikenteen turvallisuusvirastolle, Trafille. Tällaisista autoista voi kertyä veroa edelleen, jolloin asiakkaalle saapuva lasku aiheuttaa paljon hermostusta, eikä asiakas aina ymmärrä mistä on kyse.

Velkaneuvoja B:llä ja G:llä oli osittain vastakkaiset näkökulmat *velkojen suhtautumisesta* velkaselvittelyä kohtaan.²⁵⁶ Velkaneuvoja G oli kokenut velkojatahon suhtautumisen ongelmalliseksi: kaikki velkojat eivät toimita velkaselvitystä pyydetylle saldopäivälle, kuten VJL edellyttää 1.1.2015 alkaen. Hän piti kuitenkin ymmärrettävänä, että yksityisvelkojat eivät osaa antaa pyydettyjä tietoja täsmällisesti. Ongelman ydin oli hänen mielestään joidenkin velkojen *passiivisuus* ja siitä johtuva tietojen toimittamatta jättäminen tai ilmoitus, että saldon saa tiedustella ulosotosta.

²⁵⁶ Velkaneuvoja B:n näkemys on käyty läpi kohdassa: 1. *Velkojen selvittäminen ja velkasaldopyynnöt velkojille*.

Velkaneuvojen G ja J mukaan velkojen selvittämisessä aiheutuu ongelmia tuntemattomaksi jääneistä veloista, jotka velallinen on unohtanut velkaselvittelyn yhteydessä.²⁵⁷ Tästä syystä velkoja saattaa jäädä pois velkajärjestelyhakemuksesta ja maksuohjelmasta velkaneuvoja J:n mukaan. Tällöin maksuohjelmaan joudutaan myöhemmin hakemaan muutoksia pois jääneen velan lisäämiseksi. Myös velkaneuvoja I oli kokenut ongelmalliseksi sen, että velallinen ei tiedä, muista tai kerro kaikkia velkoja, jolloin kaikille velkojille ei osata lähettää saldopyyntöjä. Vaikka velallinen ilmoittaisikin jonkin velkojan, eivät yhteystiedot ole aina velallisen tiedossa. Velkaneuvoja I mainitsi haasteellisena joidenkin velkojana olevien yksityishenkilöiden yhteystietojen etsimisen, vaikka käytössä onkin Väestörekisterikeskuksen osoitetiedot.

Useiden velkojen antamien *saldotodistusten puutteellisuus ja epäselvyys* aiheuttaa velkaneuvoja J:n mukaan käytännön ongelmia. Hänen mukaansa niistä ei käy ilmi kaikkia tarvittavia tietoja, kuten velan alkuperäistä määrää tai velan syntyajankohtaa. Velkaneuvoja J ehdottaakin, että saldotodistuksia selkeytettäisiin. Velkaneuvoja A:n toimittamasta materiaalista käy ilmi, että velkaneuvojilla on käytössään kolme erilaista pohjaa (”tavallinen”, regressivelkoja ja velalliselle toimitettavaksi annettava) velkojalle toimitettavasta saldopyynnöstä, mutta ei yhtään saldotodistus pohjaa. Asiaa voisi yksinkertaistaa velkojalle toimitettava valmis saldotodistus pohja, johon velkoja voisi helposti täyttää tarvittavat tiedot. Tällöin kumpikin osapuoli hyötyisi ja asian käsittely tehostuisi, kun ei jäisi epätietoisuutta tarvittavista tiedoista. Kun tietojen antaminen olisi tehty mahdollisimman helpoksi velkojalle, saldotodistukset voitaisiin mahdollisesti toimittaa nopeammin, eikä velkojen passiivisuus perustuisi ainakaan asian monimutkaisuuteen. Tällöin velkaneuvoja voisi laskea velalle koron edellyttäen, että hän tietää edellisen lyhennyksen jälkeisen saldon ja korkokannan.

Velkaneuvoja K ei ollut kohdannut mainittavia ongelmia käytännön työssään. Hänen mukaansa velkojen vastaukset tulevat pääsääntöisesti velkaneuvonnan antamassa kahden viikon määräajassa, ainoastaan joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Tämä voi selittyä monella tavalla, mutta todennäköisesti velkaneuvojan oma taustatyö, velalliselta pyydettävät taustatiedot ja paikkakunnan koko vaikuttavat asiaan. Velkaneuvoja K mainitsee käyttävänsä nimenomaan saldopyyntöjä, joista ilmenee kaikki VJL 11b §:n mukaiset tiedot yksityiskohtaisesti. Tällainen

²⁵⁷ Edellisessä kohdassa velkaneuvoja G toi toisaalta esiin näkemyksensä, että on velallisen vastuulla, että kaikki velat tulevat mukaan velkajärjestelyhakemukseen. Tätä epäsuhtaa voitaisiin yrittää tasapainottaa mahdollisesti velkaneuvonnan puolelta. Toki kyseessä voi olla menettely, jota noudatetaan resurssisyistä tai velkaneuvojen valtakunnallisen koulutuksen suuntaviivoista (painotetaan asiakkaan vastuuttamista).

menettely hyödyttää hyvin todennäköisesti myös velkojia. Hänen vastauksistaan käy myös ilmi, että velkajärjestelystä pois jääneet velat ovat olleet melko harvinaisia. Nämä tapaukset ovat mitä todennäköisimmin hänen omien vaikutusmahdollisuuksiensa ulkopuolella. Huomionarvoista on tässä kohtaa toisaalta, että velkaneuvoja L totesi tuntemattomien velkojen osalta seuraavasti: *”Näitä velkoja esiintyy silloin tällöin vaikka esityö on tehty huolella. Neuvottelijan pitää kysyä velalliselta todella yksityiskohtaisesti ja mielikuvitusta käyttäen, että kaikki velat saadaan paperille”*. Toki osa muista haastatteluun vastanneista velkaneuvojista voi käyttää samankaltaista saldopyyntöpohjaa kuin velkaneuvoja K. Edellä on käynyt kuitenkin ilmi, että ainakin pari velkaneuvojaa vastuuttavat enemmän tai jopa kokonaan velkaselvittelyn asiakkaalle. Kyseisten velkaneuvojien vastausten perusteella voidaan myös päätellä, että heidän työssään ongelmaksi muodostuu luonnollisesti velkajärjestelyn alkamisen jälkeen ilmenevät tuntemattomat velkojat.

3. Tuntemattomat velat

Velkaneuvojilta kysyttiin, kuinka yleistä tuntemattomien velkojen ilmeneminen maksuohjelman vahvistamisen jälkeen on ja millainen on tällaisen velan asema. Velkaneuvojat on jaettu kolmeen ryhmään heidän vastaustensa perusteella:

- yleistä: B, E
- silloin tällöin/ harvemmin kuin usein: C, F, G, H, I, J, K, L
- ei koskaan: D

Velkaneuvojien vastaukset ja toimintamallit tuntemattomien velkojen ilmenemistä koskien noudattivat samaa kaavaa. Jos velka on syntynyt ennen velkajärjestelyn aloittamista, tilanne on hyvin yksinkertainen: maksuohjelmasta pois jääneet velat lisätään maksuohjelmaan jälkikäteen. Tällöin velkojalta pyydetään velalle saldo velkajärjestelyn aloituspäivän mukaan, jonka perusteella lasketaan velalle tuleva jako-osuus maksuohjelmassa. Velallisella on velvollisuus suorittaa velalle yhtä suuri osuus kuin mitä olisi kertynyt, jos velka olisi ollut mukana vahvistetussa maksuohjelmassa. Velallinen maksaa osuuden vapaaehtoisesti, toisin sanoen ylimääräisenä jako-osuuden maksuohjelmasta pois jääneelle velalle. Jos kyseessä on niin sanottu nollamaksuohjelma, velkojalle ilmoitetaan tästä. Myös velallisen maksettavaksi vahvistettavat lisäsuoritukset

maksetaan samoin perustein kuin vahvistetussa maksuohjelmassa alun perin mukana olleille veloille.

Tuntematon velka hoidetaan tyypillisesti sopimusteitse ilman tuomioistuinmenettelyä. Jos kyse on määrällisesti suuremmasta velasta, maksuohjelman muuttamista haetaan käräjäoikeudelta. Tällä tavoin velka saadaan sisällytettyä maksuohjelmaan ja velallinen hoitaa sitä ihan kuten muitakin jako-osuuksia saavia velkoja. Jos joku velkojista ei suostu vapaaehtoisesti muutokseen tai haluaa selkeyden vuoksi asiassa käräjäoikeuden päätöksen, tehdään tällöinkin maksuohjelman muutosta koskeva hakemus käräjäoikeuteen (Velkaneuvoja J:n kertoma).

Velkaneuvoja K:n mukaan tuntemattomien velkojen maksuohjelmaan lisäämisen vuoksi velallinen joutuu käytännössä tinkimään elinkustannuksistaan muutaman kuukauden ajan (riippuu velalle tulevan jako-osan määrästä). Lisäksi velallinen voi sopia velkojan kanssa erillisestä maksusuunnitelmasta suoritusten maksamiseksi.

Velkaneuvoja B:n mukaan tuntemattomat velat muodostuvat vain hyvin harvoin ongelmaksi, vaikka hänen mukaansa tällaisia velkoja ilmeneekin useasti. Hänen kokemuksensa mukaan suurin osa maksuohjelmista on nollaohjelmia, jolloin tuntemattomien velkojen ilmeneminen ei aiheuta erityisiä toimenpiteitä. Velkaneuvoja E kertoi myös tuntemattomien velkojen olevan yleisiä: hänen arvionsa mukaan puolella velallisista ilmenee vielä jokin uusi velkajärjestelyvelka, joka ei ole järjestelyssä mukana. Myöskään velkaneuvoja E ei ollut kokenut tuntemattoman velan lisäämisen aiheuttavan ongelmia. Velkaneuvoja F:n ja hänen yksikkönsä velkaneuvontasihteeriin arvion mukaan nykyään (noin viimeisen neljän vuoden aikana) velkoja on ilmennyt yhä enemmän maksuohjelman vahvistamisen jälkeen. Velkaneuvoja G taas arvioi, että ainakin 1/3 osaan maksuohjelmista joutuu lisäämään velkoja jälkikäteen. Sen vuoksi, että velkaneuvoja H ilmoitti vastauksessaan ympäröivästä tuntemattomien velkojen osalta tällaisia tapauksia olleen hänen uransa aikana, (mutta ei osannut arvioida prosenttiosuutta) hänen vastauksensa merkittiin kohtaan ”silloin tällöin/ harvemmin kuin usein”.

Velkaneuvoja F toi esiin *selvittäjän roolin* tuntemattomien velkojen osalta. Hänen mukaansa kustannussyistä selvittäjää ei kannata pyytää erikseen lisäämään tuntematonta velkaa maksuohjelmaan ja varsinkaan, jos on kyse yksinkertaisesta asiasta. Hänen eräs asiakkaansa oli ottanut tuntemattoman velan ilmettyä ensimmäisenä yhteyttä selvittäjään velkaneuvonnan sijasta. Selvittäjä oli tehnyt uuden maksuohjelmaehdotuksen ja veloittanut velallista 1400,00

euron palkkiolaskulla. Velkaneuvonnan kautta asia olisi hoidettu maksuttomasti velalliselle. Tämä luonnollisesti aiheuttaa ongelmia velallisen heikon taloudellisen tilanteen näkökulmasta.

”Käytännössä näitä tulee joku vuodessaan. Jos kyseessä on pieni summa, olen ensiksi yrittänyt velan suoraan poistaa velkojalta, tämä on aika usein onnistunutkin. Joku velkoja jää odottelemaan vj:n päättymistä, jotta laittaa sitten ulosottoon velan. Käytännössä kai sitten olisi maksuohjelmaan velan lisääminen, näitä ei vielä ole kohdalleni tullut”. Tämä oli suoralainaus velkaneuvoja I:n vastauksesta. Vaikka hänen uransa aikana oli ilmennyt tuntemattomia velkoja, hän oli kyennyt sopimaan ne velkojan kanssa ja ”poistamaan” ne, eikä niitä oltu lisätty maksuohjelmaan. Hän ei siis ollut käytännössä koskaan joutunut itse lisäämään jälkikäteen velkoja maksuohjelmaan. Tämä oli poikkeavaa suhteessa muiden velkaneuvojen noudattamaan menettelytapaan.

Velkaneuvoja D oli ainoa vastanneista, joka ei ollut urallaan kohdannut maksuohjelman vahvistamisen jälkeen ilmenneitä tuntemattomia velkoja. *”Minulle ei ole sattunut tapauksia, että vahvistetun maksuohjelman jälkeen olisi ilmaantunut velkoja, mutta olen ymmärtänyt, että sellainen vaatii runsaasti lisätyötä ja osuuksien uudelleen laskemista”.* Hänellä oli käsitys, että jälkikäteinen velan lisääminen olisi työlästä. Muiden velkaneuvojen vastausten perusteella voi kuitenkin päätellä, että kyse ei ole kovin monimutkaisesta asiasta.

Velkaneuvoja J toi esiin tuntemattomien velkojen lisäksi niin sanotut *tavoittamattomat velkojat*, joiden saatavat velallinen muistaa, mutta hänellä tai velkaneuvojalla ei ole yhteystietoja heidän tavoittamiseksi. Kun tällaisia velkoja ei tavoiteta yrityksistä huolimatta, heille ei voida maksaa suorituksia. Velkaneuvoja J:n mukaan maksuohjelman aikana velallisen tulee kuitenkin säilyttää velkojalle kuuluvat jako-osuuksista kertyvät varat, jotka maksuohjelmassa on määrätty maksettavaksi velkojalle. Jos velkoja on maksuohjelman päättyessä yhä edelleen tavoittamaton, varat tilitetään prosenttiosuuksien suhteessa muille velkojille. Siinä tapauksessa, että tavoittamattoman velkojan osuus kertymästä on vähäinen, se voidaan jättää maksuohjelmassa kokonaan huomioimatta.

4. Arviot velkojen selvitysjärjestelmän toimivuudesta käytännössä

Velkaneuvojat on jaettu vastausten perusteella neljään ryhmään sen perusteella, millaiseksi he arvioivat ja kokevat nykyisen velkojen selvitysjärjestelmän käytännössä:

- toimii hyvin: B, K
- toimii jossain määrin, mutta parannettavaa on: G, E
- ei toimi, vaatii parannuksia: C, D, H, J
- ei osaa vastata tai jättänyt vastaamatta kysymykseen: F, I, L

Vastausten perusteella kävi ilmi, että velkaneuvojat, joilla oli käytössä salattu sähköposti (mainitsivat käyttävänsä: B, C, J, K), kokivat paremmaksi selvitysjärjestelmän toimivuuden ja eivät koe sitä niin ongelmallisena kuin velkaneuvojat, joilla ei ole käytössään salattua sähköpostia.

Velkaneuvojat B, ja K kokivat nykyisen järjestelmän aivan toimivaksi ja tarpeeksi tehokkaaksi. Velkaneuvoja B koki, ettei kykene itse velkaneuvojana tekemään enempää velkojen selvittämisen tehostamiseksi. Hänen näkemyksensä mukaan selvitysjärjestelmän toimivuudessa on suurin vastuu velkojilla; velkaa koskevat tiedot on oltava selkeästi saatavilla. Hänen kokemuksensa mukaan velkojat toimittavat tiedot veloista parissa viikossa, mutta perintätoimistojen tavallisina kirjeinä lähettämät asiakirjat hidastavat prosessia. Velkaneuvoja E totesi nykyisen järjestelmän olevan *toistaiseksi* toimivin tapa. Hän ei siis sulkenut pois sitä mahdollisuutta, että järjestelmää voisi silti parantaa. Hän esitti myös myöhemmin vastauksessaan selvitysjärjestelmää koskevan parannusehdotuksen. Velkaneuvoja G oli kokenut järjestelmän toimivan suhteellisen hyvin ammattimaisten perintätoimistojen ja velkojen kanssa asioidessa. Silti hän koki, että järjestelmää voidaan parantaa ja esitti parannusehdotuksia. *”Velkaneuvonnan taholta selvitysjärjestelmä on selkeä, kunhan vain kaikki velkojat ymmärtäisivät selvittää, mitä heiltä kysytään. Tämä kysymys olisikin aiheellisempaa osoittaa velkojataholle. Miten he pystyisivät yhtenäistämään käytäntöjään siten, että velkojat tulisivat kohdelluksi velkajärjestelyssä mahdollisimman yhdenvertaisesti.”*

Velkaneuvojat C, D, H ja J kokivat nykyisen selvitysjärjestelmän toimimattomana vähintään jossain määrin. Velkaneuvoja J:n näkemyksen mukaan järjestelmän parantamisella voitaisiin helpottaa talous- ja velkaneuvonnan toimintaa, koska velkojen selvitystyö vie tällä hetkellä ison osan työajasta. Osa velkaneuvojista esitti myös suoria parannusehdotuksia järjestelmän parantamiseksi

ja tehostamiseksi. Salatun sähköpostin käytön vähäisyys ja jonkinlaisen velkarekisterin puute olivat velkaneuvoja F:n kokemuksen mukaan selvitysjärjestelmän epäkohtia. Hän ei kuitenkaan ottanut suoraa kantaa selvitysjärjestelmän toimivuuteen tai esittänyt parannusehdotuksia.

5. Velkojen selvitysjärjestelmän kehittäminen ja tehostaminen

Velkaneuvojat, jotka kokivat selvitysjärjestelmässä olevan parannettavaa, ilmoittivat pääsääntöisesti myös parannusehdotuksensa järjestelmän tehostamiseksi. Monet vastanneista ilmoittivat, että tietojensaanti on saatava helpommaksi ja velat on oltava yksinkertaisemmin yksilöityjä, jotta velkaneuvonnan työ helpottuisi, eikä velkaselvittelyyn kuluisi niin suurta osaa työajasta. Esille nousivat seuraavat seikat ja parannusehdotukset:

- velkojen ilmoitettava tiedot veloista suoraan käräjäoikeuteen: B
- positiivinen luottorekisteri: B, H, G
- jonkinlainen sähköinen järjestelmä: C, D, E, F

Kuten vastauksista käy ilmi, velkaneuvojat kokivat jonkinlaisen sähköisen järjestelmän kehittämisen tarpeelliseksi, jotta selvitysjärjestelmää saadaan kehitettyä tulevaisuudessa paremmaksi.²⁵⁸ Kolme velkaneuvojista nimesi suoraan *positiivisen luottorekisterin*, johon kaikkien velkojen olisi sitouduttava.

Velkaneuvoja B koki positiivisen luottorekisterin käytännön kokemuksensa kautta hyväksi parannuskeinoksi. Hänellä oli ollut urallaan tapaus, jossa nuori poika oli käyttänyt väärin äitinsä henkilötietoja ja tehnyt salaa velkaa äitinsä nimiin. Velkaneuvoja B:n mukaan edellä mainitun kaltaiset tapaukset, ”pikavippiviidakko” ja peliongelmaisten velkaantuminen voitaisiin ratkaista positiivisen luottorekisterin avulla. Joissain tapauksissa velallinen myös ehkä kääntyisi aikaisemmin ulkopuolisen avun puoleen ja ottaisi yhteyttä talous- ja velkaneuvontaan taloudellisen tilanteensa korjaamiseksi. Myös velkaneuvoja G ja H toivat esille positiivisen luottorekisterin. Velkaneuvoja G

²⁵⁸ Tämä on tuotu esille myös Oikeusministeriön työryhmässä (11/2011). Mietinnössä pidettiin tärkeänä, että sähköistä asiointijärjestelmää ryhdyttäisiin kehittämään. Tämän työryhmän ehdotuksia ei suoraan lähdetty valmistelevaan, vaan nimettiin uusi työryhmä. Työryhmä (59/2013) katsoi tarpeelliseksi, että sähköinen järjestelmä kehitettäisiin mahdollisimman nopeasti. Sen nähtiin olevan hyödyksi erityisesti tiedoksiannoissa ja velkojen ilmoitusten vastaanotossa. Ks. Oikeusministeriön mietintö 59/2013 s. 52.

tarkensi lisäksi, että rekisteri tulisi saada mahdollisimman kattavaksi, jotta se tehostaisi nykyistä järjestelmää.

”Jonkinlainen sähköinen järjestelmä, josta saisi velat kerralla – taitaa olla mahdottomuus jo velkojen liiketoimienkin kannalta. Toisaalta järjestelmä voisi olla sellainen, että parilla klikkauksella kyselyt lähtisivät automaattisesti halutuille tahoille ja toisaalta että velkaneuvojat voisivat saada velkatietoja pyydettäessä ilman valtakirjaa virkansa puolesta.” Velkaneuvoja C kuvaili tällä tavoin ehdotuksensa mukaista sähköistä järjestelmää. Velkaneuvoja D esitti myös sähköisen järjestelmän perustamista: perintätoimistot ja viranomaiset voisivat perustaa yhteisen järjestelmän, joka poimii velkasaldot yhdellä saldopyynnöllä esimerkiksi kaikista perintätoimistoista, pankeista, verottajalta, autorekisterikeskuksesta, vakuutusyhtiöiltä ja muilta julkisilta tahoilta. Velkaneuvoja D:n mukaan tämä tehostaisi järjestelmän toimivuutta ja nopeuttaisi prosessia tehden mahdolliseksi velkajärjestelyn entistä useammalle asiakkaalle ilman pitkiä jonotusaikoja velkaneuvontaan. Velkaneuvoja F mainitsi yleisellä tasolla selvitysjärjestelmän haasteena olevan, ettei Suomessa ole yhtä paikkaa, esimerkiksi rekisteriä, josta kaikki velat näkisi.

Vaikka velkaneuvoja E koki nykyisen järjestelmän toistaiseksi toimivimmaksi vaihtoehdoksi, hän mainitsi parannusehdotuksena sellaisen velkarekisterin kokoamisen, joka sisältäisi kaikki henkilön velat. Toisaalta hän pohti henkilön yksityisyyden suojaa suhteessa rekisteriin. Nykyisen järjestelmän osalta velkaneuvoja E mainitsi seuraavaa: *”Kun velat menevät ulosottoon niin sittenhän ne löytyvät sieltä, mutta kaikki velkojat eivät niitä sinne hae, kerryttävät vaan korkoja ja kuluja itselleen. Voisiko olla määräaika jonka jälkeen velat on haettava ulosottoon, en tiedä?”*.

5. NYKYJÄRJESTELMÄN ONGELMAT JA KEHITTÄMINEN

Vuoden 2007 finanssikriisi ja sitä seuraava eurokriisi ovat osoittaneet kansalaisten valistuksen ja neuvonnan suhteellisen tehottomaksi. Yksityishenkilöiden maksuhäiriöt kasvoivat rajusti ja kotitalouksien velkaantuminen huoletti. Tuolloin insolvenssipolitiikan suurta linjaa päätettiin tarkistaa: tavoitteiden määrittelyä ei sinänsä muutettu ja velkaongelmien ennaltaehkäiseminen säilyi päätavoitteena. Painopiste siirtyi kuitenkin velallisista velkoihin. Ennen velallisen vastuulla oli ollut varoa maksukykynsä ylittävää velanottoa, nyt velkojallekin säilytettiin enemmän vastuuta siitä, että velallinen ei ylivelkaannu. Tällä tavoin luotonoton sijasta alettiin puuttua luotonantoon. Velkojalle asetettiin *huolehtimisvelvollisuuksia* erityisesti kuluttajiin kohdistuvassa luotonannossa. Velkojan tulee nykyään varmistua ennen luotonantoa, että velallinen on luottokelpoinen eli kykenee suorittamaan luoton takaisin. Samalla myös harkitsemattomaan luotonottoon houkuttelevaa luottojen tarjontaa (kuten pikavipit) ja velkojen ammattimaisia perintätoimia rajoitettiin ja alettiin säädellä yksityiskohtaisemmin. Tällä oli suuri vaikutus *velallisen oikeussuojan* kohentumiseen.

Insolvenssipolitiikan muutosta velallispainotteisesta kohti velkojapainotteisuutta kuvastivat lisäksi jälleen heränneet vaatimukset kaikkien velkasuhteiden rekisteröimisestä. Tällainen niin sanottu positiivinen luottotietojen rekisteröinti saa aikaan sen, että luotonantoa harkitsevan velkojan on nykyistä yksinkertaisempaa arvioida velallisen aito maksukyky. Toistaiseksi tällaista järjestelmää ei ole kuitenkaan otettu käyttöön sen yksityisyyden suojaa koskevan ongelmallisuuden takia.²⁵⁹

Tutkielmaa varten toteutetusta tutkimuksesta saatujen velkaneuvojen vastausten pohjalta kävi ilmi, että velkajärjestelyvelkojen nykyinen selvitysjärjestelmä aiheuttavaa runsaasti työtä, ruuhkauttaa talous- ja velkaneuvonnan asiakasjonoja ja vie suurimman osan velkaneuvojen työajasta. Suurin osa velkaneuvojista toivoi nykyiseen järjestelmään parannuksia – erityisesti jonkinlaisen sähköisen velkarekisterin perustamista. Jotta sähköinen rekisteri tehostaisi nykyistä selvitysjärjestelmää ja toimisi hyödyllisellä tavalla, siitä tulisi saada mahdollisimman kattava ja velkojat tulisi saada sitoutettua käyttämään rekisteriä.

Elisa Valkaman velallisen velkajärjestelystä selviytymistä käsittelevän tutkimuksen mukaan velkajärjestelyn läpikäyminen ei kuitenkaan välttämättä vähennä velallisen halukkuutta ottaa

²⁵⁹ Koulou ym. 2015 kohdassa I Johdatus insolvenssioikeuteen: 1. Insolvenssioikeus, insolvenssilainsäädäntö ja insolvenssipolitiikka: Taloudellinen taantuma ja suomalainen insolvenssipolitiikka: Talouden taantuma.

uutta velkaa tulevaisuudessa. Tutkimuksen mukaan uudelleen velkaantuneiden osuus velkajärjestelyvelallisista on kohtuullisen suuri.²⁶⁰ Todennäköisesti uudelleen velkaantuneiden velallisten osuus on sitä suurempi, mitä kauemmin aikaa on kulunut velkajärjestelyn päättymisestä.²⁶¹ VJA 9 §:n mukaan velkajärjestelyä koskevat maksuhäiriömerkinnät poistuvat Suomen Asiakastiedon tietokannasta velallisen maksuohjelman päätyttyä. Myös tällä on osansa velallisen uudelleen velkaantumiseen. Velallisen uudelleen velkaantuminen on täysin hänen itsensä varassa, eikä luotonantajalla ole tällä hetkellä kovin hyviä mahdollisuuksia arvioida luotonhakijan kokonaistilannetta tai kykyä selviytyä velvoitteistaan.

Valkaman tutkimuksesta kävi myös ilmi, että vaikka velalliset suhtautuivat velkaantumiseen ja takaukseen yleisesti ottaen negatiivisesti velkajärjestelyn päättymisen jälkeen, he olivat ottaneet uutta velkaa ja kokivat yleisesti ottaen nykyisen velkojen hoitonsa olevan kaikesta huolimatta kohtuullisen hyvin hallinnassa. Lähes kahdeksan velallista kymmenestä (78 %) arvioi, että velkajärjestelystä oli ollut apua heidän talous- ja velkatilanteensa korjaamiseen. Kuitenkin joka kymmenes velallinen oli sitä mieltä, ettei velkajärjestelystä ole ollut hänelle lainkaan apua.²⁶² Negatiiviset kokemukset velkajärjestelystä liittyivät muun muassa järjestelmän byrokraattisuuteen, joustamattomuuteen muuttuvissa elämäntilanteissa ja lisäsuoritusvelvollisuuteen. Suurin kritiikki kohdistui siihen, että velalliset eivät olleet tienneet maksuohjelman todellista päättymisajankohtaa lisäsuoritusten vuoksi. Tyytymättömyyttä velallisten keskuudessa aiheutti myös se, että velkajärjestelyn maksuohjelma aiheuttaa maksuhäiriömerkinnän luottotietorekisteriin. Luottokelpoisuuden menettäminen oli vaikeuttanut heidän arkielämästä selviytymistään muun muassa kaventamalla kulutusmahdollisuuksia ja hankaloittamalla asunnon vuokrausta.²⁶³ Toisaalta luottotietorekisterin maksuhäiriömerkinnällä voi olla käytännössä hyväkin vaikutus velallisen taloudelliseen tilanteeseen: se suojaa velallista tehden mahdottomaksi uuden velan ottamisen ja näin katkaisee velkaantumiskiirteen, josta velallisen olisi muutoin vaikea irrottautua itse.

Valkaman tutkimuksesta ilmeni eräs mielenkiintoinen seikka, jolla on merkitystä myös käsillä olevan tutkielman kannalta: peräti joka viidennellä velkajärjestelyn suorittaneista velallisista oli

²⁶⁰ Velallisen tilannetta tarkasteltiin noin vuosi velkajärjestelyn päättymisen jälkeen.

²⁶¹ Valkama 2011 B. s. 10

²⁶² Valkama 2011 B. s. 11

²⁶³ Valkama 2011 B. s. 12

jäänyt maksuohjelman ulkopuolelle velkoja (niin sanotut tuntemattomat velat).²⁶⁴ Valkaman tutkimustulos korreloi myös tämän tutkielman tutkimustuloksia siitä, että velkojen selvitysjärjestelmän puutteellisuuden vuoksi velkoja jää vähäistä enemmän velkajärjestelyn ulkopuolelle. Tämä on hyvin kiinnostavaa myös siinä mielessä, että näin ollen velkajärjestelyn päätavoite eli velallisen velkatilanteen korjaaminen kokonaisuudessaan ei toteudu todellisuudessa tehokkaasti nykyisessä järjestelmässä. Velkojen selvitysjärjestelmä on selkeästi puutteellinen ja ei toimi niin tehokkaasti, kuin tulisi, jotta velkajärjestelyn päätavoite saavutettaisiin. Velkajärjestelylain mukaan menettelyn tulisi nimenomaan kattaa velallisen kaikki ennen velkajärjestelyn aloittamista syntyneet velat ja muut saatavat. Tämä on myös oleellista velkajärjestelyn onnistumisen kannalta. Maksuohjelmasta suoriutuminen voi epäonnistua, jos velallisen on maksettava yhtä aikaa sekä maksuohjelman mukaisia suorituksia että järjestelyn ulkopuolisia velkoja. Tällainen on todella kuluttavaa velallisen näkökulmasta ja tekee jopa mahdottomaksi velkajärjestelystä selviytymisen. Käytännössä velallisen välttämättömiin elinkustannuksiin varattu rahamäärä jää hyvin pieneksi.

Nykyään on keskusteltu paljon *positiivisesta luottorekisteristä*. Vuoden 2015 alussa aiheen nostivat julkiseen keskusteluun Suomen Asiakastiedon toimitusjohtaja Jukka Ruuska ja Santander Consumer Financen toimitusjohtaja Pekka Pättiniemi. Kirjoittajat esittivät asiantuntijakirjoituksessaan omia näkökulmiaan vallitsevan tilanteen ongelmakohdista ja positiivisen luottorekisterin mahdollisuuksista velkaongelmien ehkäisemiseksi. He kritisoivat nykyistä suomalaista luottotietorekisteriä, johon saa tallettaa ainoastaan yksityishenkilöiden maksuhäiriöt (niin sanottu negatiivinen luottorekisteri) ja jonka päivittyminen kestää useita kuukausia. Ennen maksuhäiriön päivittymistä rekisteriin, velallinen voi velkaantua lisää ilman, että siihen pystytään puuttumaan. Tämän päivän luottoyhteiskunnassa selviytyminen edellyttää luottokelpoisuutta, jota ilman suurin osa arkielämän toiminnoista (muun muassa asunnon vuokraaminen ja puhelinliittymän avaaminen) vaikeutuu merkittävästi.

Vastuullinen luoton myöntötapa edellyttää velallisen taloudellisen tilanteen kattavaa arviointia, jota ei kuitenkaan tällä hetkellä pystytä toteuttamaan. Luotonhakijasta tulisi olla luotettavasti saatavilla ainakin tiedot tuloista, kulutusluottojen määrästä ja pääomasta. Nykyään edellä mainitut tiedot perustuvat pääasiassa hakijan omaan ilmoitukseen, mutta jotkut luotonantajat edellyttävät paperisen verotuspäätöksen toimittamista luottopäätöksen tueksi. Verotustodistuksessa

²⁶⁴ Valkama 2011 B. s. 13

vahvistetaan hakijan tulot ja siitä voi joissain tapauksissa käydä ilmi osa hakijan veloista. Paperien käsittely on kallista ja runsaasti aikaa vievää, joten siihen ei mieluusti ryhdytä.

Ruuskan ja Pättiniemen mukaan suomalainen *suppea luottorekisteri* on poikkeuksellinen verrattuna muuhun Eurooppaan: ainoastaan Ranskassa ja Tanskassa on käytössä samankaltainen rekisteri, ja näissäkin maissa käydään parhaillaan keskustelua luotonantajien tiedonsaannin parantamisesta. Esimerkiksi Ruotsissa on käytössä luottorekisteri, joka sisältää tiedot velallisen tuloista, veloista, kiinteistöomistuksista ja maksukäyttäytymisestä. Suomessa positiivista luottorekisteriä on vastustettu vetoamalla toisaalta yksityisyyden suojaan ja toisaalta siihen, että nykymalli toimii hyvin. Ruuskan ja Pättiniemen mukaan nämä argumentit ovat huonosti perusteltuja siinäkin mielessä, että verotiedot ovat jo kuitenkin julkisia. Suomessa keskustelu on heidän mielestään keskittynyt epäolennaisuuksiin: pikavipit ovat vain osa velkaongelmaa. Heidän näkemyksen mukaan pikavippien korkotasolla on puututtu ”oireeseen”, ei itse ongelmaan. Todellisena ongelmana he näkevät sen, että kuluttaja voi paikata talouttaan ottamalla jatkuvasti uutta velkaa useilta eri luotonantajilta. Tämän seurauksena velkoja on kymmeniä ja niiden hoitaminen käy mahdottomaksi velalliselle. Positiivinen luottorekisteri voisi poistaa ongelman, kun velanantaja voisi vaivattomasti tarkastaa luotonhakijan kokonaistilanteen.²⁶⁵

Positiivinen luottorekisteri tai jokin muu sähköinen rekisteri ei hyödyttäisi ainoastaan rahoituslaitoksia ja muita luotonantajia, vaan myös muut velkojat, velallinen itse ja talous- ja velkaneuvonta hyötyisivät tästä muutoksesta. Toisaalta positiivinen luottorekisteri ei ole täysin aukoton vastaus selvitysjärjestelmässä piileviin ongelmiin: rekisteri ei koskaan voi olla täysin ajantasainen (esimerkiksi velkoja vanhentuu, niitä lyhennetään ja kertyy korkoa). Lisäksi positiivisesta luottorekisteristä huolimatta ulkomaalaiset velat olisivat yhä ongelma nettikauppojen yleistymisen vuoksi. Tulee myös huomioda, että tällöin käytännössä lähes jokainen suomalainen olisi rekisteröity esimerkiksi asunto- ja opintovelat ja muiden tavanomaisten velkojen vuoksi. Näin ollen positiivinen luottorekisteri ei ole ainoa ja yksiselitteinen ratkaisu ongelmiin.

Oikeusministeriön työryhmän mietinnön mukaisen sähköisen asiointijärjestelmän luomista puoltaa, että sovintoja saadaan talous- ja velkaneuvonnassa aikaan enää melko rajoitetusti. Tämä johtuu kaikeksi pääosin velkojen suuresta lukumäärästä ja luonteesta sekä velallisen vähäisestä

²⁶⁵ Helsingin Sanomien Vieraskynä-palstalla 5.1.2015 julkaistu asiantuntijakirjoitus.

maksukyvystä. Asiointijärjestelmän avulla voitaisiin helpottaa talous- ja velkaneuvonnan työtä ja tavoittaa helpommin suuri joukko velkojia. Se edistäisi myös sovintoratkaisujen aikaan saamista. Sen avulla olisi mahdollista käydä sovintoneuvotteluja velkaneuvojien avustuksella sähköisellä foorumilla. Lisäksi sähköinen järjestelmä vähentäisi päällekkäistä työtä sekä yksinkertaistaisi ja nopeuttaisi menettelyä talous- ja velkaneuvonnassa, käräjäoikeudessa ja selvittäjällä. Tätä tukee myös tämän käsillä olevan tutkielman tutkimustulokset. Järjestelmästä olisi merkittävä hyöty kaikissa talous- ja velkaneuvonnassa hoidetuissa asioissa, myös niissä, joissa päädyttäisiin sopimukseen velkajärjestelyn sijasta, Takuu-Säätiön takaukseen, sosiaaliseen luottoon tai muuhun ratkaisuun.²⁶⁶

Kuten Valkaman tutkimus ja tässä tutkielmassa esitetyt tutkimustulokset osoittavat nykyinen velkojen selvitysjärjestelmä on selvästi puutteellinen ja vanhentunut – myös suhteessa muuhun Eurooppaan. Nykyisellään se ei kykene vastaamaan 2010-luvun suomalaisten talous- ja velkaongelmiin. Loppujen lopuksi voidaan pohtia kumpi vaakakuppi painaa enemmän: jo pahasti ylivelkaantuneen henkilön tiukka yksityisyyden suojan vaaliminen vai rekisterin perustaminen, jolla voitaisiin mahdollisesti ennaltaehkäistä henkilöiden ylivelkaantumista ja pienentää velalliskohtaista velkamäärää.

²⁶⁶ Oikeusministeriön mietintö 59/2013 s. 52